

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SINIF EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

**TANZİMATTAN CUMHURİYETE EĞİTİMDE
MİLLİLEŞMEYE YÖNELİK POLİTİKA VE
UYGULAMALARIN İNCELENMESİ (1839-1938)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ASLIHAN ERTUĞRUL

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ayhan DOĞAN

GAZİANTEP
ŞUBAT-2018

ÖZET

TANZİMATTAN CUMHURİYETE EĞİTİMDE MİLLİLEŞMEYE YÖNELİK POLİTİKA VE UYGULAMALARIN İNCELENMESİ (1839-1938)

ERTUĞRUL, Aslıhan
Yüksek Lisans Tezi
Temel Eğitim Ana Bilim Dalı
Sınıf Eğitimi Programı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ayhan DOĞAN
Şubat, 2018, 92 sayfa

Bu araştırmanın amacı, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’in ilk yıllarına kadar eğitimde millileşme adına yapılmış resmi düzenleme ve politikaların incelenmesi” dir. Nitel araştırma modeli kullanılarak yapılan bu çalışmada doküman incelemesi yöntemi ile literatürde konuya yönelik var olan dokümanların analizi yapılmış, tarihi ve resmi metinler incelenmiştir. İncelemeler sonucunda elde edilen veriler içerik analizine tabi tutularak Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde ve Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarında eğitimde millileşme adına büyük yeniliklerin yapıldığına ulaşılmıştır. Osmanlı Devleti’nden Türkiye Cumhuriyeti’ne miras kalan ve her anlamda bozulmuş eğitim sistemini kurtarmak için milli bir eğitim anlayışına ulaşmak hedeflenmiştir. Bu bağlamda bir dizi resmi düzenlemeler yapılmıştır. Araştırmada bu resmi düzenlemeler ve politikalar incelenmiş ve sonuçları araştırmanın sonuç bölümünde verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitimde Millileşme, Milli Eğitim, Tevhid-i Tedrisat Kanunu

ABSTRACT**EXAMINATION OF POLICIES AND PRACTICES AIMED AT
REVOLUTIONIZING EDUCATION FROM TANZIMAT TO REPUBLIC
(1839-1938)**

ERTUĞRUL, Aslihan
Master's Degree Thesis
Department of Primary Education
Primary Education Program
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ayhan DOĞAN
March, 2018, 92 pages

The aim of this research is to examine the official arrangements and policies, which were materialized from Ottoman until the early years of Republic for being nationalised in educational field. In the research using qualitative model, the documents on the subject existing in the literature were analysed and official texts were examined by using document review method. Study results on the data obtained in training in the last period of the Ottoman Empire and the Republic of Turkey was subjected to content analysis of the first year has been achieved has been made on behalf of the great innovations of nationalization. To save the education system that heritaged from Ottoman to Republic of Turkey and was disrupted in all fields, it was aimed at reaching a national education system. In this context, a series of official regulations were realised. These official regulations and policies were studied in this research and the results are given in the epilogue.

Keywords: The Nationalization in Education, National Education and the Law of Unification of Education

ÖN SÖZ

İnsanoğlu dünyaya geldiği ilk andan itibaren araştırma ve öğrenme ihtiyacı duymuştur. İnsanı insan yapan en temel özelliklerden biri budur. Eğitim, ulusal kalkınmayı sağlamak adına oldukça önemlidir. Topluluğu toplum yapan özelliklerin başında gelen milli birlik düşüncesini etkin biçimde halka benimsetmenin en etkili yolu olarak da milli karakterde bir eğitimin olmazsa olmaz olduğu görülmüştür. Toplumsal birliği sağlamak ve uygarlık seviyesine ulaşmak için milli eğitim oldukça önemlidir.

Bu araştırmada konunun tespitinde, geliştirilmesinde ve tamamlanmasında desteğini esirgemeyen çok değerli tez danışmanım sayın Doç. Dr. Ayhan DOĞAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Araştırmanın şekillenmesinde bana yol gösteren Sayın Arş. Gör. Eyüp CÜCÜK'e, çalışmanın her aşamasında bana koşulsuz şartsız destek olan, teşekkürlerin az kalacağını bildiğim babam Mustafa ERTUĞRUL ve annem Zeynep ERTUĞRUL'a, çalışma sürecinde tüm zorlukları benimle birlikte göğüsleyen ve beni bir an olsun yalnız bırakmayan canım yol arkadaşım Mervegül DOĞAN'a, zorlu yolumuzu kolaylaştırmak adına desteklerini esirgemeyen ESER ailesi ve özellikle Ersin ESER'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO LİSTESİ.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR.....	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Kapsam ve Sınırlılıklar.....	4
1.5. Tanımlar	4

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Osmanlı Devletinde Geleneksel Eğitim Sistemi ve Genel Özellikleri.....	7
2.1.1. Sıbyan Mektepleri.....	8
2.1.2. Medrese Eğitimi.....	9
2.1.3. Buk'a.....	13
2.2. Osmanlı Devleti'nde Modern Eğitim Sistemi ve Genel Özellikleri.....	14
2.2.1. İlköğretim.....	16
2.2.1.1. Sıbyan Mektepleri	17
2.2.1.2. İptidai Mektepler	18
2.2.2. Ortaöğretim.....	19
2.2.2.1. Rüşdiye.....	19

2.2.2.2. İdadi	21
2.2.2.3. Sultani	22
2.2.3. Yükseköğretim.....	22
2.2.3.1. Darülfünun	22
2.2.3.2. Sivil Yüksek Okullar.....	24
2.2.3.3. Askeri Okullar	24
2.2.4. Öğretmen Yetiştirme.....	25
2.2.4.1. Darülmualimin	25
2.2.4.2. Darülmualimat	27
2.2.5. Azınlık ve Yabancı Okulları	29
2.2.5.1. Azınlık Okulları	30
2.2.5.2. Yabancı Okulları	36
2.2.5.3. Yabancı Okulların Türk Toplumunu Üzerindeki Etkisi.....	40
2.2.5.4. Yabancı Okulların Amaçları	41
2.3. İlgili Araştırmalar	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	44
3.2. Veri Toplama Aracı ve Yöntemi	45
3.3. Verilerin Analizi ve Çözümlemesi	45

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

TÜRKİYE CUMHURİYETİNDE EĞİTİMDE MİLLİLİŞMEYE YÖNELİK POLİTİKA VE RESMİ DÜZENLEMELER (1923-1938).....	47
4.1. Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitimde Millileşmeye Yönelik Politikalar.....	47
4.2. Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitimde Millileşmeye Yönelik Resmi Düzenlemeler	51
4.2.1. Kanunlar.....	52
4.2.1.1. Tevhid-i Tedrisat Kanunu	52
4.2.1.2. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu.....	55
4.2.1.3. Maarif-i Umumiye Kanun Tasarısı	56

4.2.1.4. Maarif Teşkilatına Dair Kanun	56
4.2.1.5. 23 Mart 1931 Tarih ve 1778 Sayılı Milli Eğitime Dair Kanun.....	57
4.2.2. Tüzük (Nizamname)	57
4.2.2.1. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi	57
4.2.3. Yönetmelik (Talimatname).....	58
4.2.3.1. Mekâtib-i Hususiye Talimatnamesi	58
4.2.3.2. Yabancı Özel Okullar Talimatnamesi.....	59
4.2.4. Genelge Ve Yönergeler	61
4.2.4.1. 1925 Yılı Genelgesi.....	61
4.2.4.2. 1926 Yılı Genelgesi.....	62
4.3. Eğitimde Millileşme Aracı Olarak Tevhid-İ Tedrisat Kanunu ve Uygulanması	63
4.3.1. Medreselerin Kapatılması	63
4.3.2. Din Derslerinin Kaldırılması	64
4.3.3. İmam Hatip Okulları ve İlahiyat Fakültesinin Açılması.....	65
4.3.4. Azınlık ve Yabancı Okulların Durumu.....	65
4.3.5. Arapça ve Farsça Derslerinin Kaldırılması.....	67
4.3.6. Karma Eğitime Geçilmesi.....	68
4.4. Eğitimde Millileşme Kapsamında Yabancı Okullara Yönelik Yapılan Düzenlemeler.....	68
SONUÇ	71
KAYNAKÇA.....	76
ÖZGEÇMİŞ	82

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Medresede okutulan dersler, kitaplar ve öğrenim süreleri.....	11
Tablo 2: 1892’de İstanbul ve kasaba ilkokulları dersleri.	18
Tablo 3: Tanzimat Dönemi Sonunda Askeri Rüştîye Dersleri.....	20
Tablo 4: Şubelere Göre Darülmuaallimin’in Dersleri	27
Tablo 5: Darülmuaallimat Dersleri	29
Tablo 6: 1927 ve 1935 Yılları Arasında Okuma Yazma Bilmeyenlerin Oranları. ...	50
Tablo 7: 1923-1938 yılları arasında yabancı ilkokulların sayısal durumu.....	66
Tablo 8: 1924-1938 yılları arasında yabancı ortaokulların sayısal durumu.....	67
Tablo 9: 1923-1938 Yılları arasında yabancı liselerin sayısal durumu.....	67

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Medreselerin Sınıflandırılması	12
Şekil 2: Normlar Hiyerarşisi Piramidi	52

KISALTMALAR

Çev. : Çeviren

md. :madde

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TDK : Türk Dil Kurumu

vs. : vesaire

vb. : ve benzeri

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

“Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Eğitimde Millileşmeye Yönelik Politika Ve Uygulamaların İncelenmesi (1839-1938)” başlıklı bu çalışmanın konusu, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nde Osmanlı Devleti’nden devralınan eğitimin kalitesini artırma ve yabancı etkilerden uzak milli bir eğitim oluşturma çabalarının incelenmesidir. Bu amaçla ilgili tarihi döneme ilişkin resmi metinler, belgeler ve muhtelif kaynaklar betimsel ve içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda eğitimde millileşmeye yönelik çeşitli bulgular ortaya konarak bunların değerlendirmesi yapılmıştır.

Araştırmanın birinci bölümü olan bu başlık altında; araştırmanın problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, kapsam ve sınırlılıkları ve konu ile ilgili tanımlar açıklanmıştır.

1.1. PROBLEM DURUMU

Bir devleti toplumsal ve kültürel açıdan tanımak ve tanımlamak için eğitim sistemlerine bakmak gerekmektedir. Eğitimin geleneksel toplumlardaki işlevi; toplumu bir arada tutmak amacıyla, ilke ve değerleri bireylere aşılacaktır.

Osmanlı Devleti’nde de eğitim kurumları toplumun kültürünü ve değerlerini yansıtmaktaydı. Osmanlı Devleti’nde eğitim uzun bir süre devletten tamamen bağımsız tutularak, zengin hayırseverlerce kurulan vakıflar aracılığı ile yürütülmüştür (Yanardağ, 2012). Bu şekilde devam eden eğitim 19. Yüzyıla kadar devletin eğitim ve öğretim alanındaki ihtiyaçları karşılamıştır. Ancak 19. yüzyıla gelindiğinde batının gerisinde bir eğitim sistemi ortaya çıkmış ve bu eğitim sistemi devletin ihtiyaçlarını karşılayamayacak duruma gelmiştir. Avrupa Rönesans ve reform hareketleriyle skolastik düşünce ve kilise dogmalarından sıyrılıp daha bilimsel ve daha laik bir eğitim anlayışına yönelirken, Osmanlı’da bunun tam aksi olmuştur. Osmanlı eğitim anlayışı giderek insani ve bilimsel özelliklerini yitirmiş ve çağın gerisinde bir görünüm almaya başlamıştır. Okullar, özellikle de medreseler, bozulmuş, bilimsel derslere gereken önem verilmemiş ve hocalar bilge kişiler olmaktan çok uzak hale gelmiştir. Osmanlı Devleti’nin kuruluş ve yükselme dönemlerindeki o güçlü ve saygın müderrisler artık

yok denecek kadar az kalmıştır. Bu bozulmuş medreselerden mezun olan kişiler ve müderrisleri yapılmaya çalışılan her türlü yeniliğe karşı çıkmış ve açılma aşamasında olan yeni kurumların çoğunun kapatılmasına neden olmuşlardır (Sönmez, 2010). Bu geri kalmışlık bir dizi yenilik sürecini de beraberinde getirmiştir. Yapılması gereken yenilikler arasında eğitim ile ilgili olanlar önemli bir yer tutmaktadır. Batı örneğine uygun askeri okullar ve Rüştîye, İdadi, Sultani gibi sivil okullar açılmaya başlanmıştır. Bu yeni açılan okulların yanında sıbyan mektepleri ve medreseler de eğitime devam etmiştir. Eğitimde ortaya çıkan bu ikiliğe yabancı okullar da eklenince problem daha da büyümüştür. Eğitim alanındaki bu ayrılık sadece kurumlaşma ile sınırlı kalmamış aynı zamanda güttükleri amaç ve yetiştirdikleri insan profilleri açısından da farklılıklar yaşanmıştır. Bu durum da eğitim ve öğretimi tek elde toplamayı ve milli ve yerli bir eğitim anlayışına sahip olmayı gerekli kılmıştır.

Bu araştırma, eğitimde millilikten yoksun bir sistemin oluşturduğu sorunları ve üretilen çözümleri ortaya koyarak, bu çözümlerden tecrübeler üretebilmek adına, Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarında eğitimde millileşme çalışmalarına odaklanmıştır.

Bu doğrultuda araştırmanın problem cümlesi “Türkiye Cumhuriyeti’nde (Osmanlıdan Cumhuriyete) eğitimde millileşmeye yönelik uygulanan resmi politika ve düzenlemeler nelerdir?” şeklinde belirlenmiştir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Gelişmiş ülkelerin düzeyine gelebilmek ve gelişmeyi sürekli kılabilmek için iyi yetişmiş bir nesle sahip olmak gerekir. Yetişen nesillerin kalitesini, üretkenliğini de oluşturan şey eğitimidir. Bu nedenle eğitim, geleceğe yapılmış bir yatırımdır. Osmanlı Devleti de gerileme döneminde, içinde bulunduğu gerilemeyi durdurmak için, Batının eğitim kurumlarına benzer eğitim kurumları açmayı tercih etmiştir. Aktif olarak eğitime devam eden kurumlara dokunmadan yeni ve batılı tarzda eğitim ve öğretim kurumları açıldı. Yeni açılan eğitim kurumları farklı kültürel özelliklere sahip kuşakların yetişmesine yol açtı. Ortaya çıkan bu koşullarda ülkede, milli duygu ve bilince önem verilmemiş, bu nedenle azınlık ve yabancı okulları da ülkede hızla yayılmaya başlamıştı. Osmanlı Devleti’nin dağılmasındaki en temel nedenlerden olan Milliyetçilik akımı ile “milletin fikir ve his bakımından birliğini” (Yanardağ, 2012) sağlamak amacıyla uygulanan eğitim öğretim birliği arasında ilişkiyi kavrayan yeni Türk devletinin kurucuları çağının anlayışına uygun olarak devleti milli ilkelere göre

kurmaya çalışmıştır. Bu nedenle toplumu kültürel olarak birleştirmek ve bütünleştirmek amacıyla eğitim alanında bir dizi düzenlemeler yapılmıştır.

Araştırmanın amacı; Cumhuriyet dönemi eğitiminin genel anlayış ve karakterini göz önünde bulundurarak, Cumhuriyetin ilanının ilk yıllarında eğitimde millileşme adına yapılmış olan resmi düzenlemelerin incelenmesi ve eğitimde millileşmenin tarihsel süreçteki gelişimini incelemektir.

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, ülke içerisinde birbirinden farklı tarzda eğitim veren üç tip eğitim kurumu vardır. Bunların birincisi medreselerdir. Medreseler, dini eğitim veren kurumlardır. İkincisi, Tanzimat devrinden itibaren açılmaya başlanan, batı tarzında eğitim veren batı tipi okullardır. Üçüncüsü ise, tüm yurda yayılmış bulunan azınlık okullarıdır. Azınlık okulları, eğitimin dışında siyasi ve dini faaliyetlerde bulunmuşlar, kendi anlayışları doğrultusunda bir eğitim tarzı benimsemişlerdir. Bu tablo Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilk yıllara kadar devam etmiştir. Farklı tarzlarda eğitim verilmesi ülke içinde fikir ve duygu birliğinin sağlanamamasının önemli sebeplerinden biri olarak görülmüştür. Bu nedenle ülkede eğitimin tek elde toplanması ve milli bir eğitim sisteminin uygulanması, fikir, duygu ve ülkü birliği olan insanlar yetiştirilmesi açısından önemlidir. Eğitimde birliği sağlamak ve eğitimde yaşanan bu ayrılığın önüne geçmek ve daha çağdaş, milli ve laik bir eğitim öğretim ortamına olanak sağlamıştır.

Tarih araştırmaları geçmişe dönük yapılmasına rağmen bugün için de faydaları olan ve geleceğe yön verilebilmesi adına önem arz eden çalışmalar oldukları için fazlasıyla önemlidir. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e var olan eğitim sistemini, aksak yönlerini, yabancı etkilerle donanmış eğitimden uzak yeni ve milli bir eğitim oluşturma çabalarını anlatmak, günümüz eğitim sisteminin aksayan yönlerini irdelemek adına faydalı olacaktır. Yapılacak olan bu çalışma eğitimin millileşme sürecine ışık tutacak bir kaynak niteliğinde olacak ve daha sonra bu konuda yapılacak olan araştırmalar için literatüre katkı sağlayacaktır.

1.4. KAPSAM ve SINIRLILIKLAR

Eğitimde millileşme çalışmalarını ele alan bu çalışma, zaman açısından Türk eğitim tarihinin 1839-1938 yılları arasını kapsamaktadır. Bu süreç Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarına denk gelmektedir.

Osmanlı'da devlet sisteminin tüm kademelerinde hızlı bir değişimin yaşandığı 19. yüzyıl, yenileşme ve modernleşmenin yanı sıra devletin çökmeye yüz tuttuğu karmaşık bir dönemdir. Tanzimat'ın ilanı eğitim alanında da önemli değişimleri başlatmıştır. Türk eğitim tarihinde yenileşme çalışmalarının başladığı Tanzimat Dönemi(1839-1871) araştırmanın başlangıç noktası kabul edilmiştir.

Araştırmanın bitiş noktası olarak 1938 yılının seçilme sebebi ise Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarını, özellikle de eğitimde yeniliklere nispeten daha fazla önem verilen Atatürk dönemi kapsıyor olmasıdır. Bu nedenle çalışma 1839-1938 yılları ile sınırlandırılmıştır.

Araştırma konu bakımından Osmanlı eğitim kurumları, mevcut kurumlardaki işlevsel bozukluklar, eğitimdeki yabancı etmenler ve bunlara yönelik alınan önlem ve yapılan düzenlemeleri kapsamaktadır. Eğitim tarihine dair bunların dışında kalan konular araştırmaya dâhil edilmemiş ve bu bakımdan araştırma sınırlandırılmıştır. Ayrıca araştırmada kullanılan kaynaklar, kaynakların ulaşılabilirliği açısından araştırmayı kısıtlamaktadır.

1.5. TANIMLAR

Bu başlık altında, araştırmada sıkça kullanılan bazı önemli kavramların tanımı yapılarak ayrıntılı açıklamalara yer verilmiştir. Ayrıca söz konusu kavramların bu araştırma için ifade ettiği anlam ve önemi açıklanmıştır.

Medrese: Medrese kelimesi “de-ra-se” kökünden gelmekte olup ders verilen yer anlamına gelir. Baltacı'ya göre medrese “talep edenin kendisine ilim öğretildiği yer” şeklinde tanımlanmaktadır (Baltacı, 1976).

Mektep: Osmanlılarda ilköğretim seviyesindeki okulların genel adı mekteptir. Sıbyan Mekteplerine “mekteb” ya da “kütta” , yoksul çocuklar için açılanlara da “kütta-ı sebil” veya “mekteb-i sebil” de deniyordu (Ergün, Medreseden Mektebe Osmanlı Eğitim Sistemindeki Değişme, 2000). Kütta veya mektep yazı öğretilen yer

anlamına gelir ve önceleri buralarda sadece yazı öğretilirdi. Ancak daha sonra bu okullarda temel İslami bilgiler de verilmeye başlandı (Akyüz, 2013).

Eğitimde Millileşme: Osmanlı Devleti'nden miras kalan bozulmuş ve tamamıyla yabancı devletlerin etkisi altında olan eğitim sisteminin yerine daha yerli ve milli bir eğitim politikası oluşturma çalışmasıdır.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu: Bünyesinde birden çok ulusu barındıran devletlerin dağılmasında büyük bir faktör olan milliyetçilik akımı ile uygulanan eğitim sistemi arasındaki ilişkinin farkına varan yeni Türk devleti kurucuları, milli eğitim ve eğitimde birlik kavramlarına önem vermişlerdir. “*Bu amaçla 3 Mart 1924'te çıkarılan 430 sayılı kanundur.*”

Kanun: Yazılı hukuksal kaynaklar ve resmi metinler içerisinde hiyerarşik olarak anayasalardan sonra ikinci sırada yer alırlar. TDK'nın büyük Türkçe sözlüğünde kanun kelimesinin karşılığı *geçerli olan kural* (www.tdk.gov.tr, 2017) olarak verilmiştir.

Nizamname: TDK'nın güncel Türkçe sözlüğündeki karşılığı tüzüktür ve nizam kelimesinden türemiştir. Yine aynı sözlükte “*herhangi bir kurumun veya kuruluşun tutacağı yolu ve uygulayacağı hükümleri sırasıyla gösteren maddelerin hepsi*” (www.tdk.gov.tr, 2017) şeklinde tanımlanır. Bir kanunun nasıl uygulanacağını göstermek ya da yapılması istenen işleri belirtmek için kanunlara aykırı olmamak koşuluyla ve Danıştay'ın incelemesinden geçirilerek bakanlar kurulu tarafından çıkarılan yazılı hukuk kurallarıdır.

Talimatname: TDK sözlüğündeki karşılığı yönetmelik olarak verilmiştir. Sözlükte yönetmelik kelimesinin üç ayrı anlamı vardır. Bunlar: “1- Bir kuruluşun çalışma yöntemini belirleyen kuralların tümü; 2- Bu kuralların yazılı olduğu belge, talimatname; 3- Hukuk, Yasa ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak amacıyla hazırlanan, düzenleyici kuralların yazılı olduğu resmî belge” (www.tdk.gov.tr, 2017) olarak verilmiştir.

Azınlık ve Yabancı Okulları: Osmanlı Devleti bir imparatorluk olmanın gereği olarak çok uluslu bir yapıya sahipti. Bir hoşgörü devleti olan Osmanlı bünyesindeki gayrimüslim halka da tam bir serbestlik tanıdı. Gayrimüslim çocuklar ister yurt içinde ister yurt dışında kendi cemaatleri tarafından açılmış okullarda eğitim alabiliyorlardı. Farklı cemaatlerin gayrimüslim çocuklara eğitim vermek adı altında açmış oldukları bu okullar azınlık ve yabancı okulları olarak adlandırılmıştır.

Misyonerlik: Misyon kelimesinin sözlük anlamı “bir kişiye bir şey yapmak için verilen özel görev”dir (Doğan, 2004). Misyoner kelimesi ise bu işte görevli olan kişi anlamına gelmektedir. Ancak Hristiyanlık için misyoner kavramı Hristiyanlık dininin propagandasını yaparak dinin mesajını ve dolayısıyla dini yaymak için görevlendirilmiş kişi anlamına gelmektedir. Bu kişilerin içinde bulunduğu görev hareketine de misyonerlik denir.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitimde millileşme adına yapılan yenilikleri konu alan bu araştırmanın ikinci bölümünde, araştırmanın kuramsal temellerini oluşturan bilgiler anlatılmıştır. Bu amaçla öncelikli olarak Osmanlı Devletinde geleneksel eğitim sistemi ve modern eğitim sistemi incelenmiştir. Bu incelemeler ilgili alan yazın taranarak yapılmıştır. Daha sonra araştırmanın tarihsel arka planını inşa etmek amacıyla Osmanlı Devleti'nde eğitim sisteminin aksayan yönleri ve eğitimdeki karmaşa havası anlatılmaya çalışılmıştır. Bu çalışma sırasında dönemin eğitim kurumları ayrı ayrı incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken okulların kademesi dikkate alınarak bir sınıflandırma yapılmıştır. Bölüm sonunda ise konu ile ilgili literatürde bulunan bazı eserler hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. OSMANLI DEVLETİNDE GELENEKSEL EĞİTİM SİSTEMİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ

Eğitim şüphesiz ki her toplumun yapıtaşını oluşturan en temel etkidir. Her toplum kendi kültürü ve ihtiyaçlarına paralel olarak eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdürür. Bireyin içinde bulunduğu toplum ve kültür ile uyumunu sağlayan, kültürü benimsemesine ve gelecek nesillere aktarmasına ön ayak olan en büyük etken eğitimidir. Yine eğitim yoluyla devletin ihtiyacı olan nitelikli elemanlar yetiştirilerek ekonomik açıdan devlete fayda sağlanır. Tüm bunların eğitim sayesinde gerçekleşiyor olması, eğitimin her millet ve devlet için önemli bir faktör olmasını sağlamıştır.

Türk tarihinde kurulan en büyük devletlerden olan Osmanlı'nın ilim ve bilime verdiği değer sayesinde Osmanlı Devleti döneminde bilim alanında büyük gelişmeler olmuştur. Dönemin önemli bilim ve ilim insanları yetiştirilmiştir. Tüm İslam devletlerinde olduğu gibi Osmanlı Devletinde de tipik eğitim kurumu medreseler olmuştur. Kuruluş yıllarından itibaren Osmanlı padişahları ve devlet adamları

dönemin bilim insanlarına değer vererek, ülkede yeni bilim insanları yetiştirmek amacıyla medreseler kurmuşlardır ve Osmanlı Dönemi eğitim kurumları genel olarak medrese sistemine dayanıyordu (Kazıcı, 2004).

Osmanlı Devletinde eğitim, kuruluş yıllarından itibaren, resmi ve gayri resmi vakıflar aracılığı ile yürütülmüştür. Osmanlı eğitim kurumları içerisinde en önemli yere sahip olan tartışmasız medreseler olmuştur (Önder, 2014). Medreseler orta ve yükseköğretim düzeyine eğitim veren kurumlar olmuştur. İlköğretim seviyesindeki okullara ise sıbyan mektepleri ya da mahalle mektepleri denilmiştir.

2.1.1. Sıbyan Mektepleri

Osmanlılarda ilköğretim seviyesindeki okulların genel adı mekteptir. Sıbyan Mekteplerine “mekteb” ya da “kütta” , fakir ailelerin çocukları için açılanlara da “kütta-ı sebil” ya da “mekteb-i sebil” de deniyordu. Kütta veya mektep yazı öğretilen yer anlamına gelir ve önceleri buralarda sadece yazı öğretilirdi. Ancak daha sonra bu okullarda temel İslami bilgiler de vermeye başlandı (Ergün, 2000). Sıbyan Mektepleri örgün eğitimin ilk basamağını oluşturur. Buralarda okuma ve yazma, bazı dini bilgiler ve basit hesap işlemleri öğretilirdi. Bunun yanında güzel ahlak kazandırmak, çocuğu şerden korumak ve hayra yönlendirmek temel amaçtır (Sakaoğlu, 2003).

Neredeyse her mahallede var olmasından dolayı mahalle mektebi olarak da anılır veya taş binalardan oluştuğu için taş mektep denirdi (Kazıcı, 2004). Sınıf ve ders saatleri ayrımı yoktu. Okul genelde tek derslikten oluşur ve farklı yaş grupları bir arada ders görürdü. Sabahtan ikindiye kadar ders verilirdi. Sadece öğle arasında mola yapılırdı. Önceleri mektepler için hususi olarak yetiştirilmiş hocalar ve eğitimin yapıldığı özel binalar yoktu. Özel evlerde, mescit ve cami yanlarında yer alırlardı. Bu okullar devlet tarafından değil, devlette ileri gelen insanlar ya da hayırseverler tarafından yapılırdı. Okulu yaptıran hayır sahibi okulların varlığını devam ettirebilmesi için her türlü finansal desteği sağlardı (Sakaoğlu,2003). Böylece eğitim öğretim için devlet kaynakları kullanılmamış olurdu.

Çocuklar 5-6 yaşlarında mektebe başlar, ergenlik çağında (13-15 yaşlarında) mezun olurdu. Mektebe başlarken “amin alayı” denilen bir tören yapılırdı. Bu törene öğrenciler ve öğretmenler katılırdı. Törende ilahiler okunur ve bulunulan yerleşim yerinde yürüyüş yapılırdı (Kazıcı, 2004).

Fatih Sultan Mehmet’in yaptırdığı bir programa göre, Eyüp ve Ayasofya medreselerinde sıbyan mektebi öğretmeni olmak isteyen öğrenciler genel medrese

programlarından ayrı bir program izleyecektir. Bu programda Tartışma Kuralları ve Öğretim Yöntemi vb. dersler bulunacak, Fıkıh gibi medreselerin en temel ve zor derslerinden biri yer almayacaktır. Ancak Fatih'in yaptırdığı bu program bir süre sonra kaldırılmış, yüz yıllarca geleneksel biçimde sıbyan mektebi öğretmeni sağlama düzeni sürüp gitmiştir. Geleneksel düzene göre sıbyan mektebi öğretmeni olarak aşağıda belirtilen kişilerden biri olmak yeterliydi: (Akyüz, 2013)

- *Cami imam ve müezzinleri,*
- *Biraz okuryazar olan, orta yaşlı ve ağırbaşlı kişiler,*
- *Ölen bir öğretmenin uygun nitelikleri taşıyan oğlu,*
- *Bazı hafız ve okumuş kadınlar.*

Sıbyan Mekteplerinin durumu 19.yüzyılın başlarına kadar hemen hemen aynı şekilde devam etmiştir. Mektep sistemini değiştirmeye yönelik ilk girişim 2.Mahmut zamanında yaşanmıştır. 2.Mahmut "Talim-i Sıbyan" adında bir ferman yayınlamak, tüm çocukların mektebe gönderilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Ergün, 2000).

2.1.2. Medrese Eğitimi

Medrese kelimesi "de-ra-se" kökünden gelmekte olup ders verilen yer anlamına gelir. Baltacı'ya göre medrese "talep edenin kendisine ilim öğretildiği yer" şeklinde tanımlanmaktadır. Medreseler şahıslar tarafından kurulan vakıflar tarafından desteklenirdi (Baltacı, 1976).

Osmanlı Devleti'nde temel eğitim kurumu medreselerdi. Medrese eğitiminin karşılığı orta ve yüksek eğitimdi. Medresede eğitim almak isteyen birisinin belirli şartları taşıyor olması gerekiyordu. Bu şartlar: sıbyan mektebinden veya darül-huffazlardan mezun olmak ya da evinde özel eğitim almış olmaktı (Şanal, 2003). Medreselerde bulunan çalışan kadrosu; müderris, muid, müteveli, kütüphane görevlisi, ferraş (temizlik görevlisi), bevvap (güvenlik görevlisi) tan oluşurdu (Kazıcı, 2004).

Osmanlı Devleti'nde kuruluşun itibaren var olan medreseler 19.yüzyıla gelinceye dek aktif olarak eğitim öğretim faaliyetlerine devam etmiştir. Osmanlı'da ilk medrese Orhan Bey'in İznik'i fethinden sonra kurulan Orhan Gazi Medresesi olmuştur. Orhan Gazi Medresesi, Bursa fethedilip yeni medreseler açılana kadar önemini korumuştur. Osmanlı'da medreseler devlet yapılanmasında önemli bir yere sahipti. Bursa'nın fethinden sonra yapılan Manastır Medresesi, Çekirge Medresesi, Ulu Cami Medresesi, Yeşil Cami Medresesi gibi farklı zamanlarda ve farklı padişahlar tarafından yapılan bu medreseler İznik Medreselerinin ikinci plana düşmesine sebep

olmuş ve zamanlarının en önemli medreseleri konumuna gelmiştir. Edirne'nin fethi de Bursa medreselerinin önemini azaltmıştır. Edirne Darül Hadisi ve Edirne Üç Şerefeli Medresesi en önemlileridir (Baltacı, 1976).

İstanbul'un fethinden sonra şehir imar edilirken, şehirdeki sekiz kilisenin medreseye çevrilmesiyle ilmi teşkilatlanma adına yeni bir dönem başlamıştır. Fatih yeni baş şehrini ilim merkezi haline getirmek için İstanbul'un bir tepesi üzerine daha sonra kendi adıyla anılacak olan bir külliye inşa ettirmiş ve bu külliyenin içinde medreseler kurdurmuştur. Böylece bir camii ve iki yanında Sahn-ı Seman ve Tetimme denen medreseler ile Muallimhane denen ilkokul, kütüphane, imaret ve aşevi, iki hamam, darüşşifa, misafirhaneler vs. yapıldı. Tetimme'de orta öğretim düzeyinde, Sahn-ı Seman'da ise yüksek düzeyde eğitim verilirdi. (Önder, 2014)

Medreselerin gelişmesindeki en büyük adım ise Kanuni Sultan Süleyman döneminde açılan "Süleymaniye Medresesi"dir. Süleymaniye Medresesi küçükten büyüğe doğru sıralanan 12 kademeli bir sistemle teşkilatlanmıştır. Bu medresedeki en önemli yenilik Tıp Medresesi, Darüşşifa ve riyaziyyat öğrenimi ile din dışı alanlar için de eleman yetiştiriyor olmasıdır (Tarhan, 2012).

Fatih döneminde yapılan düzenlemeler daha sonraki dönemlerde de genel olarak geçerli olup, klasik Osmanlı medrese düzeninin temelleri niteliğindedir. Medrese eğitiminin kesin bir süresi yoktur. Esas amaç belli kitapları bitirmektir, bu da yaklaşık olarak 1-2 yıl sürmekteydi. Öğretim esas olarak ezberciliğe dayanıyordu. Kitaplar ve öğretim dili büyük ölçüde Arapça idi (Baltacı, 1976).

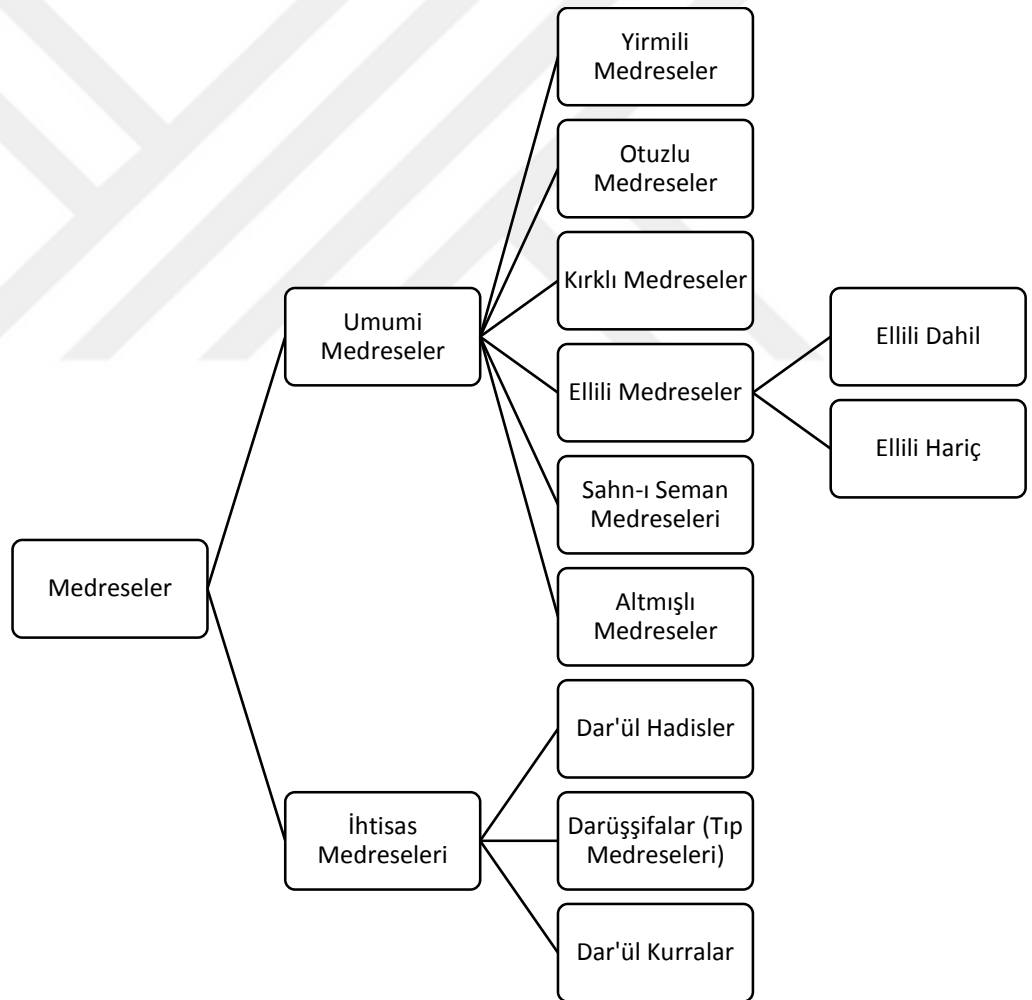
Osmanlı Medreselerinde ihtisas medreseleri de dâhil olmak üzere en aşağı sınıfta yer alan medreseden başlayarak *gramer, mantık, feraiz, kelam, belagat, usul-i fıkıh, fıkıh, usul-i hadis ve hadis ile tefsirden* başlayarak dersler verilmekte olup bu derslere ait kitapların evvela muhtarası, şerh ve haşiyeleri, yüksek dereceli medreselerde ise mufassalı okutulurdu. Medrese eğitiminin sonunda öğrenci "icazet" denilen bir sınava girer ve bu sınavda başarılı olan öğrenciler "icazetname" denilen diplomalarla mezun olur (Uzunçarşılı, 1988).

Tablo1:
Medresede okutulan dersler, kitaplar ve öğrenim süreleri (Tarhan, 2012).

Medrese Türü	Verilmekte Olan Dersler ve Ders Kitapları	Öğrenim Süreleri
<i>Yirmili (Hâsiye-i Tecrit)</i>	Belagat: Mutavvel Kelam: Hasiye-i Tecrit Fıkıh: Serh-i Feraiz	1528 ve 1529 senelerinde iki yıl 1575 ve 1576 senelerinde en az bir yıl 1597 ve 1598 senelerinde üç ay
<i>Otuzlu (Miftah)</i>	Belagat: Serh-i Miftah Kelam: Hasiye-i Tecrit Fıkıh: Tenkih ve Tavzih Hadis: Mesabih	1526 ve 1530 senelerinde iki yıl 1575 ve 1576 senelerinde en az iki ay 1597 ve 1598 senelerinde üç ay
<i>Kırkli (Telvih)</i>	Belagat: Miftah'ül Ulüm Usul-i Fıkıh: Tavzih Fıkıh: Sadru's Seria, Mesarik Hadis: Mesabih	1535 ve 1536 senelerinde üç yıl 1575 ve 1576 en az beş ay 1597 ve 1598 senelerinde beş ay
<i>Ellili Hâriç</i>	Kelam: Serh-i Mevakıf Fıkıh: Hidaye Hadis: Mesabih	1538 ve 1539 senelerinde bir yıl 1575 ve 1576 senelerinde en az beş ay 1597 ve 1598 senelerinde beş ay
<i>Ellili Dâhil</i>	Fıkıh: Hidaye Hadis: Buhari Usul-i Fıkıh: Telvih ve Serh-i Adud Tefsir: Kessaf ve Beyzavi	1539 ve 1540 senelerinde bir yıl 1597 ve 1598 senelerinde altı ay
<i>Sahn-ı Seman</i>	Fıkıh: Hidaye Hadis: Buhari Usul-i Fıkıh: Telvih ve Serh-i Adud Tefsir: Kessaf ve Beyzavi	1539/40 ve 1556/57 senelerinde bir yıl 1576 ve 1577 senelerinde altı ay 1597 ve 1598 senelerinde en az altı ay
<i>Altmışlı</i>	Fıkıh: Hidaye ve Serh-i Feraiz Kelam: Serh-i Mevakıf Hadis: Buhari Usul-i Fıkıh: Telvih Tefsir: Kessaf	1545 ve 1546 senelerinde bir yıl olarak tespit edilmiştir.

Osmanlı eğitim sisteminde medresede ders veren kişiler farklı isimlerle anılırdı. Müderris, Molla, Mülazım, Fakif sık kullanılan isimlerdi. Medreselerde okuyan öğrenciler ise genel olarak üç kısımdan oluşurdu. Suhte(softa), Danışmend ve Muid. Genellikle yatılı olan öğrenciler bir miktar harçlık alırlar ve mezun olanlar belli bir bekleme süresinden sonra müderrislik veya başka bir göreve tayin edilirler (Tarhan, 2012). Medreselerin yönetimiyle ilgilenen en yetkili kişi şeyhülislamdır. Ancak şeyhülislam okulları bizzat idare etmez, yerine “ders vekili” denen baş müderris atanır. Bu sayede yönetim daha kolay olmuştur.

Akyüz(2013), Kazıcı(2004) ve Sakaoğlu(2003)'nun medreseler üzerine yapmış olduğu incelemelere bakıldığında medreselerin işlevlerine göre gruplandırılması en basit haliyle şu şekilde tablolştırılabilir:

Şekil 1. Medreselerin Sınıflandırılması

Osmanlı'da medreseler kuruluş ve yükselme dönemlerinde çok iyi eğitim veren eğitim kurumları olmalarına rağmen daha sonraki yıllarda bozulmalar başlamıştır. Kanuni döneminde padişahın bazı kişileri direk üst kademelere müderris olarak atamasıyla bozulma başlamıştır. Bu andan itibaren bozulma çeşitlenerek ve büyüyerek devam etmiştir. 16.yüzyılın sonlarına gelindiğinde ilmiye sınıfı ve eğitim öğretim işleri tamamen bir kargaşa ortamında kalmıştır. İltimas ve rüşvetle her şeyin mümkün olduğu bir ortamda eğitim öğretim devam etmeye çalışmıştır. Adam kayırma ile müderris olanlar medreselerde ders vermeye başlamış, hatta görünürde müderris olan hocalar türemeye başlamıştır. Rüşvet ve iltimasın bu derece arttığı bir toplumda eğitim ve bilginin hiçbir üstün özelliği kalmamıştır (Ergün, 2000). Zamanla bazı merkezlerdeki medrese öğrencileri halktan çeşitli adlar altında paralar toplamaya başlamıştır. Önce medrese öğrencileri arasında başlayan çatışmalar zamanla irili ufaklı gruplar halinde topluma yayılmıştır. Rumeli'de başlayan medrese öğrencilerinin isyanları zamanla Anadolu'da da yayılmıştır. Medreseler ilim irfan yuvası olmaktan çıkıp şer yuvası haline gelmeye başlamıştır (Ergün,1990).

Osmanlı medreselerinde eğitim programı konusunda kuruluşunda var olan geleneği devam ettirmiştir. Matematik, coğrafya, tıp vb. bilimler okutulmaya devam edilmiştir. Bazı medreselerde bunlara ek olarak astronomi dersleri de verilmiştir. Ancak 16.yüzyıla gelindiğinde batı müspet bilimler açısından yeni gelişmeler gösterirken Osmanlı medreseleri, müspet ve deneysel bilimleri eğitim programlarından çıkarmıştır. Medreseler batının gelişmelerini takip edememiştir (Koçer,1991).

2.1.3. Buk'a

Buk'a kelime anlamı olarak toprak parçası, yer, arazi olarak kullanılmaktadır. Osmanlı Devleti'nde Buk'a zaviye kelimesinin karşılığı olarak yer edinmiştir. Buk'a kelimesi medrese ve mektep arasında yer alan eğitim kurumlarını tanımlamak için kullanılmıştır. Bu eğitim kurumları Osmanlı Devleti'nde yaygın olarak kurulmuştur. Buk'aların Osmanlı Devletinde yaygın olarak görülmesinin sebebinin eski Türk-İslam Devletleri'nin etkileri olduğu düşünülmektedir.

Eğitim amacıyla kullanılan buk'alara devlet tarafından tayinler yapılmıştır. Buk'alara yapılan tayinlerde mahallî kadıların teklifi esas alınmaktaydı. Osmanlı Devleti medrese ve buk'alara, güvenilir ve kaliteli kimselerin atanması konusuna

oldukça fazla önem gösteriyordu. Buk'alar medreselerden daha küçük yapıda eğitim-öğretim kurumlarıydı (Arslanyürek, 2017).

2.2. OSMANLI DEVLETİ'NDE MODERN EĞİTİM SİSTEMİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ

Osmanlı Devleti'nde batıya yönelme ve yenileşme hareketleri daha çok askeri, siyasi, idari alanlarda başlatılmış ve sürdürülmüştür. Çünkü bu alanlarda yapılan ve yapılacak yenilikler gerek gelenekçilerin, gerek ahalinin dikkatini çekmez ve ayrıca onların zihniyet ve anlayışıyla ters doğrultuda ilerlemiş olurdu (Kodaman ,1991).

Eğitim alanında yenileşme adına atılacak adımlara en büyük engeli şüphesiz medreseler teşkil etmiştir. Devletin kuruluşundan Tanzimat'ın ilanına kadar medreselerin, devletin ihtiyaç duyduğu sivil, askeri ve adli memur ve idarecileri yetiştirmek gibi yararlı etkileri olduğu görülmektedir (Kodaman, 1991). Ancak zamanla medreseler toplumun ihtiyaç ve isteklerine cevap verememiş, gelişen ve değişen koşulların gerisinde kalmış ve eğitim müessesesini yenileşmeye gebe bırakmıştır. Osmanlı toplumunda medreseleri kaldırıp yerine Avrupalı tarzda okullar açmak neredeyse imkânsızdı (Karal, 1940). Çünkü medreselerde dine dayalı bir eğitim verilirdi ve din toplumun merkezinde idi. Bu nedenle medreselere dokunulmadan batının sahip olduğu eğitim anlayışı kabul edildi ve batı eğitim kurumlarına benzer kurumlar açıldı (Agras, 2010)

Osmanlı Devleti gerileme dönemine gelindiğinde, cephede, Avrupa ülkeleri ile karşı karşıya gelmiş ve 18.yüzyıl Avrupa'sının gelişmiş askeri teknolojisi karşısında direnememiştir. Devletin aldığı yenilgiler ve sınırlarını daraltmış olmanın neticesinde, askeri eğitim alanında yenilik yapma gereği duymuştur. Askeri eğitim alanında yenilemeye duyulan ihtiyacı karşılamak üzere eğitimde yenileşmeye gidilmiş ve bu da Osmanlı Devleti eğitim sisteminde modernleşme sürecini başlatmıştır (Ergün, 1990). Askeri yenilgileri engellemek amacıyla yabancı askeri uzmanların görüş ve önerilerine başvurulmuştur. Halk arasında medrese düzen ve fikirlerinin hâkimiyetinin çok fazla olması modernleşmenin ancak askeri kurumlar aracılığıyla sağlanabileceği tezini yaygınlaştırmıştır. Bu nedenle yenileşme askeri okullarda başlatılmıştır. Eğitimde yenileşmenin ilk adımı olarak, ilk askeri deniz okulu olan Mühendishane-i Bahr-i Hümayûn (1776) açılmıştır. Daha sonra bunu Mühendishane-i Berri-i Hümayûn (1795) adıyla açılan askeri kara okulu izlemiştir. Bu iki önemli askeri okulun yanı sıra orduda ihtiyaç duyulan tabip ihtiyacını karşılamak üzere Tıphane-i Âmire ve Cerrahhane-i Mamure (1827), subay yetiştirmek amacıyla Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye

(1834) ve Mızıka-ı Hümayûn Mektebi (1834) adıyla bir mızıka mektebi açılmıştır (Akyüz, 2013).

Yeni açılan askeri okullara gelen öğrencilere önce okuma yazma öğretmek ve daha sonra asıl dersleri öğretmek lüzum gelmiş ve bu bir hayli oyalayıcı olmuştur. Fakat mevcut eğitim kurumlarından gelen öğrenciler için okuma yazma öğretilmesi ve temel derslerin verilmesi şart olmuştur. Mevcut okullarda bir iyileşme ve yenileşme sürecine gidilmesi tepki alacağı için, mevcut mektepler ile askeri okullar arasında yeni bir eğitim öğretim kurumu açılmasına karar verilmiştir. 1839 yılında açılan bu yeni okullara da Rüştîye adı verilmiştir (Kodaman ve Saydam, 1992).

Yahya Akyüz eserinde şöyle anlatmıştır: “İlk açılan kendine özgü yönleri bulunan Rüştîye Mektepleri, Mekteb-i Maarif-i Adliye ve Mekteb-i Ulûm-i Edebiye’dir. Genel Rüştîyeler ise, Şubat 1839’da kurulmaları kararlaştırıldığı halde, 1846’dan sonra açılmaya başlanmıştır.” (Akyüz, 2013). Mekteb-i Ulûm-i Edebiye’nin kuruluş amacı devlet memuru olarak yetiştirilecek öğrencilere kusursuz bir şekilde yazı yazmayı öğretmek, Mekteb-i Maarif-i Adliye’nin kuruluş amacı ise sivil memur yetiştirmektir (Alkan, 2008).

Osmanlı Devleti’nde 19.yüzyıla kadar tercüme işleri azınlıklar tarafından yapılmıştır. II. Mahmut döneminde Türklerin eğitilip tercüme işlerini devralması için tercüme odaları kurulmuştur. Bu tercüme odaları sayesinde batıdaki gelişmeler daha yakından takip edilebilecek ve yenilikler daha kolay ülkemize getirilebilecekti (Koçer, 1991).

3 Kasım 1839’da ilan edilen Gülhane Hatt-ı Hümayunuyla birlikte Tanzimat Dönemi başlamış oldu. Bu fermanda eğitim konusuna hiç değinilmemiş olmasına rağmen eğitim için çağdaşlaşma adımlarının atıldığı bir dönem olmuştur. Çünkü o dönemde ülkede yapılmak istenen köklü değişiklikler için uygun bir alt yapı yoktu. Bu da reformlara direnmeyen bir yapılanmayı gerekli kılıyordu. Reformlara direnmeyen elemanların yetiştirilmesi için yeni bir yönetim yapılanması kurulmalıydı (Bilim, 1998).

Tanzimat döneminde eğitim alanında yapılan reformların başlıcası yeni örgün eğitim kurumları açmaktır. Yeni eğitim kurumları açılmasının amacı medreselerin tepkisinden kaçınmak ve medrese etkisindeki okullar haricinde okullar açmak istemek olmuştur. Medreselere dokunulmadan yeni eğitim kurumları açılması medrese zihniyetinin hiç kırılmadan devam etmesine neden olmuştur (Sakaoğlu, 2003). Yine bu dönemde gayrimüslim topluluklara kendi eğitim kurumlarını açma yetkisi

verilmiştir. Yapılan yenilikler ülke genelinde yaşayan azınlıkların işine yaramıştır. Bu dönemde azınlık ve yabancı okulların sayısında artış olmuş ve bu okullar Osmanlı Devleti bünyesinde bazı zararlı faaliyetlerle kendilerini hissettirmişlerdir (Kenanoğlu, 2008).

Tanzimatçılar eğitimin idari ve teşkilat yönüne daha fazla ağırlık vermişlerdir. Tanzimat'a gelinceye kadar eğitim işleri *Meclis-i Umur-ı Nafia* ve *Meclis-i Vala-yı Ahkam-ı Adliye* gibi kuruluşlar yürütmekte idi. Tanzimat'tan sonra *Meclis-i Maarif-i Muvakkat* kuruldu. Meclisin almış olduğu genel kararları ele alıp uygulamak ve eğitimle ilgili meseleleri tartışarak reformlar yapmak için ise Meclis-i Maarif-i Umumiye kurulmuştur. Bunun önemi ise, Osmanlı İmparatorluğunda eğitim işlerinden sorumlu ilk kuruluş olmasıdır (Şahin, 2015).

Bu dönemde böyle bir teşkilat içerisinde açılan üç eğitim kurumu vardır ki Osmanlı eğitim tarihinde çok büyük rolleri olmuştur. Bu eğitim kurumları şunlardır: Mekteb-i Mülkiye, Galatasaray Sultanisi ve Darüşşafaka. Mekteb-i Mülkiye Fransız eğitim sistemi taklit edilerek devlet için yönetici yetiştirmek amacıyla, Galatasaray Sultanisi farklı din ve ırktan öğrencileri Osmanlılık ideolojisi çevresinde toplamak için, Darüşşafaka ise fakir Müslüman Türk çocuklarına eğitim vermek için açılmıştır (Akyüz, 2013).

Osmanlı Devleti'nde modern eğitimin genel anlamda yerleşmesi II. Abdülhamid dönemine denk gelmektedir. Devlet bu dönemde eğitimin öneminin bilincine varmıştır. Ayrıca bu dönemde eğitimde Türklerin yoğunlukta olduğu bölgelere ve Anadolu'ya önem verilmesi bir milli şuurun oluşmaya başladığını gösterebilir. Yine bu dönemde azınlık ve yabancı okullarını denetim altına almak adına çalışmalar yapılmıştır (Alkan, 2008).

II. Abdülhamid devrinde eğitim gelişmelerine bakıldığında en fazla gelişme ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde olmuştur. İlköğretimin zorunlu hale gelmesi, sıbyan mekteplerinde öğretimde yeni usullere başlanması gibi tedbir ve yenileşmelere rağmen eğitim istenilen seviyeye getirilememiştir (Kodaman, 1991).

2.2.1. İlköğretim

Osmanlı Devleti'nin Avrupa ülkelerine göre içinde bulunduğu geri kalmışlığın sebepleri arasında eğitimin geleneksel bir eğitim sistemi olup yeniliklere kapalı olması ve gelişen bilim ve teknoloji ile donatılmış eğitim kurumlarının olmaması en önemlisidir. Tanzimat dönemi her alanda yenileşmenin başladığı dönem

olduğu gibi eğitimde yenileşmenin de başladığı dönem olmuştur ve bu dönemde eğitim geleneksel eğitim kurumlarının baskısından kurtarılmaya çalışılmıştır (Gelişli, 1999).

2.2.1.1. Sıbyan Mektepleri

Tanzimat döneminde Sıbyan Mekteplerinin ıslahı adına atılmış iki önemli adım vardır. Bunlardan ilki 1847 yılında yayınlanan talimatname, ikincisi ise 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesidir. (Toprak, 2008).

1847 yılında yayınlanan talimatnamede mekteplerin öğretim programları, öğretim araç ve gereçleri, öğretim yöntemi, öğretim süresi ve devam durumu, disiplin ve öğretmenler gibi konulara yer verilmiştir. Bu talimatname doğrultusunda mektep dersleri şunlar olmuştur: *Elifba, Kur'an, İlm-i Hâl, Ahlak Risalesi ve Türkçe Okuma Yazma*. Tanzimat dönemine gelene kadar sıbyan mekteplerinde yazma öğretimi çok nadir olmuştur. Ancak bu talimatname ile çocuklara yazı öğretilmesi gerektiği özellikle vurgulanmıştır. Yine 1847 talimatnamesinde üzerinde durulan konulardan biri olan öğretim araç ve gereçleri konusunda da padişahın mekteplere yazı levhası göndereceği ve her öğrencinin divit ve hokka taşınması gerektiği belirtilmiştir (Akyüz, 2013). Ayrıca talimatnamede öğretim süresi 4 yıl olarak belirtilmiş, öğrencilerin bilgi düzeylerine göre sınıflandırılması gerektiği söylenmiş ve öğretmenler ve yardımcıları hakkında bilgiler verilmiştir (Toprak, 2008).

İlköğretimde en köklü düzenlemeler 1869 yılında yayınlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile yapılmıştır. Bu nizamname ile Sıbyan okullarının öğrenim süresi dört yıl olarak belirlenmiş, her mahalle ya da köyde en az bir tane mektep olması gerektiği vurgulanmış ve okutulacak dersler yeni usul ile alfabe, Kur'an-ı Kerim, Tevciid, Ahlak risaleleri, Din dersleri, yazı, aritmetik, kısa Osmanlı tarihi ve faydalı bilgiler olarak kararlaştırılmıştır. Bu derslerin değiştirilmesi veya geliştirilmesi istendiğinde Maarif nezaretinden izin alınması gerektiği belirtilmiştir. Yine bu nizamname ile kız çocukları 6-10 yaş, erkek çocukları 7-11 yaş aralığında sıbyan mekteplerine devam etmeye zorunlu tutulmuştur. Nizamnamede belirtilen engellerden herhangi birine sahip olan öğrenci bu devam mecburiyetinden muaf tutulmuştur. Sıbyan mekteplerinde öğrenimini tamamlayan öğrenciler aldıkları diploma ile rüştiyelere sınavsız girebilmiştir (Özalp ve Ataünel, 1977).

1876 yılında ilköğretimin ıslahı ve sıbyan okullarının kalitesinin artırılması için halkın desteği ile okulların yönetimi ile parasal işlerinin devam ettirilebilirliği açısından faydalı olması adına *Tedrisat Meclisleri* ismiyle bir yapılanma

oluşturulmaya çalışılmış ancak başarılı olunamamıştır. Ancak bu yıllarda sıbyan mekteplerinde haftalık olarak okutulması gereken derslerin ve konularının nasıl ve kaç saat işleneceğinin yer aldığı bir plan hazırlanmıştır. Bu plan daha sonra hazırlanan müfredat programlarının temeli niteliğindedir (Koçer, 1991).

2.2.1.2. İptidai Mektepler

Mutlakiyet döneminde bazı eğitimcilerin kaleme almış oldukları kitaplar sayesinde ülkede yeni bir akım baş gösterdi. Usul-i cedid hareketi denen bu akımla birlikte açılan yeni okullara *Mekatib-i İptidaiye*, *İptidai Mektepler*, *Usul-i Cedide Mektepleri* denilmektedir ve bu okullar Maarif Nezareti bünyesindedir (Akyüz, 2013).

1892 tarihinde yayınlanan bir talimatnamede iptida-i mektepler ile alakalı önemli düzenlemeler içermiştir. 1892 tarihli bu talimatnameye göre bu mekteplerin öğretmenleri *yeterliliklerini kanıtlamış olmalı, iyi ahlaklı olmalı ve Darülmualimin-i İptidai'den mezuniyet belgesi almalıdır* (Akyüz, 2013). Talimatnamede İstanbul ve kasabada okutulacak dersler şöyle belirlenmiştir:

Tablo 2:
1892'de İstanbul ve kasaba ilkokulları dersleri (Akyüz, 2013).

Dersler	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf
Elifba	12	-	-
Kur'an-ı Azîmüşşan	12	6	5
Tevcid	-	2	2
İlk-i Hal	2	3	3
Ahlak	-	2	2
Sarf-ı Osmani	-	-	2
İmla	3	3	2
Kıraat	3	2	1
Mülâhhas Osmani	-	-	2
Muhasar	-	2	2
Coğrafya-yı Osmani	-	-	-
Hesap	1	2	2
Hüsn-i Hat	1	2	2

1913 yılında *Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-i Muvakkati (İlköğretim Geçici Kanunu)* kabul edilmiştir. Bu kanunda ilk defa parasız öğretim kabul edilmiş ve devlet okullarının parasız olduğu vurgulanmıştır.

Maarif Nazırı Ahmet Şükrü Bey zamanında(1913) İptidai Okulların ıslah çalışmaları başlatılmış ve bu okullar Fransız mekteplerine benzetilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda iptidai mektepleri 3 devreden oluşan 6 yıllık mektep halini almıştır. Bu sisteme göre; *Devre-i Ulâ, Devre-i Mutavassıta (Vasatiye), Devre-i Âliye* adında ikişer yıllık 3 dönemden oluşmuştur (Ergün, 1990).

2.2.2.Ortaöğretim

Tanzimat döneminde ortaöğretim alanında yenilik yapılmasını gerekli kılan etmenler arasında en temel ve önemli olanı şüphesiz ki öğrenim düzeyini yükseltmek, devletin ihtiyaçlarını gidermek ve böylece Avrupa devletlerinin kamuoyunu kazanmak olmuştur (Arıbaş ve Koçer, 2008). Bu gerekçeler sonucunda Tanzimat döneminde üç tür orta öğretim kurumu ortaya çıkmıştır. Bunlar; Rüştiye, İdadî ve Sultanidir (Akyüz, 2013).

2.2.2.1. Rüşdiye

Rüştiyeler önceleri sıbyan mekteplerinin üst kademesi olarak düşünülmüş Tanzimat döneminde ortaöğretimin en alt düzeyi haline gelmiştir (Önder, 2014). 1838 yılında açılan askeri okullara öğrenci hazırlamak için mektepler ile askeri okullar arasında geçiş sağlayacak yeni okullar açılmak istenmiştir. Bu okulların isim babası II. Mahmut olmuştur (Ağras, 2010).

Rüştiyelerin geliştirilmesinde Mekatib-i Umumiye Nazırı Kemal Efendi'nin büyük faydaları olmuştur. Kemal Efendi numune rüştiyeler açarak düzenli ve planlı bir öğretim yapılmasını amaçladı. Davutpaşa rüştiyesi 1847 yılında ilk açılan rüştiye olmuştur. Sıbyan mekteplerinden mezun olan öğrenciler rüştiyelerde iki yıllık bir eğitim aldıktan sonra açılması kararlaştırılan Darülfünuna girebileceklerdi (Sakaoğlu, 1992). İstanbul dışında rüştiyelerin açılmaya başlanması 1850li yıllara denk gelmektedir. 1848'de faaliyete başlayan Darülmüallimin mezun vermeye başlayınca taşraya öğretmen yetiştirmek daha kolay hale gelmiştir (Duman, 1991).

1859 yılında kızlar için rüştiye açılana kadar kızların sıbyan mekteplerinden sonra eğitim öğretime devam etme şansları yoktu. İlk kız rüştiyesi 1859 yılında İstanbul'da açılmıştır (Alkan, 2008) Sultanahmet'teki bir sıbyan mektebi kız rüştiyesi olarak dönüştürülmüştür. 1870 yılında bayan öğretmen yetiştirmek için açılan

Darülmualimat mezun vermeye başlayınca kız rüştiyeleri için öğretmen ihtiyacı daha kolay karşılanır hale gelmiş ve bu rüştiyeler ülkede yaygınlaşmaya başlamıştır (Unat, 1964).

Rüştiyelerin öğrenim süresi ilk zamanlarda dört yıl iken Darülmaarif açıldıktan sonra altı yıla çıkarılmış daha sonra 1863 yılında tekrar beş yıla indirilmiştir. 1846 talimatnamesine göre okutulan dersler; *Kur'an, Akaid, Arapça, Hesap ve Yazı* olmuştur. 1848 yılında okulların programları tanzim edilerek *Farsça, Coğrafya ve Geometri* eklenmiştir (Kodaman ve Saydam,1992).

1869 yılında yayınlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde rüştiyeler için de bazı yenilikler yer almıştır. Bu nizamnamenin bir maddesinde belirtildiğine göre rüştiyeler en az beş yüz haneli yerlerde kurulacaktır. Eğer bölgede etnik açıdan karma bir yapı varsa Müslümanlar ve gayrimüslimler için ayrı okullar açılması gerektiği vurgulanmıştır. Yine bu nizamnamede belirtildiği üzere okul masrafları vilayet maarif sandıkları tarafından karşılanacaktır (Toprak, 2008).

Mülkiye Rüştiyelerinden mezun olan bireylerin büyük bir çoğunluğu devlette memur olarak işe başlıyordu. Ancak devletin iyi memurlara ihtiyacı olduğu gibi iyi yetişmiş asker ve subaylara da ihtiyacı vardı. Bu ihtiyacı karşılamak için kurulan askeri yüksekokullara öğrenci yetiştirmek için 1875'te öncelikle İstanbul'da ve bazı il merkezlerinde *askeri rüştiyeler* açılmaya başlanmıştır (Akyüz, 2013).

Tablo 3:
Tanzimat Dönemi Sonunda Askeri Rüştiye Dersleri (Sakaoğlu, Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi, 2003)

Dersler	Mahreç Sınıfı	İkinci Sınıf	Birinci Sınıf
Mantık ve Tatbikat-ı Kavaid-i Arabiyye	96	-	-
Hesap	96	64	-
Hendese-i Hattiyе	32	-	-
Coğrafya	64	32	-
İlm-i Mevalid	64	-	-
Kavaid-i Osmaniye	96	-	-
Fransızca	96	96	-
İmla-yı Türki	64	96	-
Resim	32	32	64
Hüsn-i Hat	32	32	64

Nahiv	-	128	-
Farisi	-	64	-
Sarf Dersi	-	-	192
Kaaid-i Farisi	-	-	64
İlm-i Hal Dersi	-	-	64
Ders yılı ders saati toplamı	672	544	544

2.2.2.2. İdadi

İdadi ismi ilk zamanlarda askeri okullara girmek isteyen öğrencilerin noksan yönlerini tamamlamaları için açılan hazırlık sınıfları için kullanılmış ve bu sınıflar ordu merkezlerinde ve Bosna'da 1845 yılında açılmıştır (Kodaman ve Saydam, 1992).

Sivil anlamda idadilerin bir ortaöğretim kurumu olmasına ise 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde karar verilmiştir (Akyüz, 2013). Bu nizamnamenin yayınlanmasının ardından 1873 yılında ilk idadi, 1875 yılında ise ilk taşra idadisi açılmıştır (Alkan, 2008). İdadilerin en önemli özelliği dini açıdan karma nitelikte olmasıdır. Farklı din ve ırklardan öğrenciler bir arada eğitim görecektir ve his bakımından birlik sağlayarak Osmanlı toplumunun temelini oluşturacaktı. Bu durum Osmanlılık ilkesinin aktif bir şekilde sürdürülebilmesi için de önemli bir nitelik olmuştu. Ancak idadiler kendilerine yüklenen bu misyonu yerine getirememiştir (Somel, 2010).

İdadiler bin haneyi aşan bölgelerde kurulacaktır. Bu okulların açılması ve eğitim öğretime devam etmesi için gerekli tüm ödenekler Maarif idaresi sandığından karşılanacaktır. Öğrenim süresi üç yıl olarak belirlenen bu okullara kız öğrenciler alınmamıştır. 3 yıllık öğrenimi tamamlayan öğrencilerin bir imtihana tabii tutularak mezun olması, başarısız olanların ise bir yıl daha okulda kalmasına karar verilmiştir (Akyüz, 2013).

İdadilerde okutulan dersler şunlar olmuştur: “Kavâid-i Osmaniye, Arabî, Farisî, Kıraat ve Kitabet-i Türkî, Tarih-i Umumî-i Osmanî, Mükemmel Hesap, Cebir, Coğrafya, Jimnastik, Mükemmel Hendese, Trigonometri, Resim, Fransızca, Almanca, İngilizce.” (Sakaoğlu, 2003). İdadilerde okutulan derslere baktığımızda Rüştiyeler ile hemen hemen aynı derslerin olduğu, ama onlara ek olarak yabancı dil derslerinin bir hayli fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun temel nedeni ise İdadilerde farklı ırklardan öğrencilerin bulunuyor olması olarak gösterilebilir (Sakaoğlu, 2003).

2.2.2.3. *Sultani*

Sultani terimi ilk olarak Galatasaray Lisesi'ne verilen "Mekteb-i Sultani" adı ile ortaya çıkmıştır. Sultaniler yalnızca vilayet merkezi olan illerde açılabilir ve her din ve ırktan yalnızca erkek öğrenciler eğitim alabilecektir (Alkan, 2008).

Bir Fransız elçisinin Osmanlı yöneticileri ile yaptığı görüşmeler ve Sultan Abdülaziz'in Avrupa seyahatleri sırasındaki izlenimleri neticesinde Fransız üslubu ve Fransız diliyle eğitim verecek bir okul açılması kararlaştırılmıştır. 1868 yılında açılan bu okul kısaca Sultani olarak adlandırılan Galatasaray Sultanisidir (Koçer, 1991).

İlköğretim ve yükseköğretim arasında bir köprü görevi görmeye çalışan ortaöğretim kurumları arasında sultaniler en üst düzeydedir. Galatasaray Sultanisi hem dil hem de öğretim programı bakımından diğer ortaöğretim kurumlarından fazlaca üstündür. Sultani biri Türk biri Fransız iki müdürün yönetiminde olup önceleri beşi iptidai, beşi kolej sınıfı olmak üzere on yıllıktı. Daha sonraları üçü iptidai, üçü talî, üçü âli olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir (Akyüz, 2013).

Galatasaray Sultanisinin açılışından bir yıl sonra yayınlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile vilayet merkezlerinde Mekteb-i Sultani adı ile yeni sultaniler açılması söylenmiştir. Girit merkezinde açılan Mekteb-i Kebir isimli sultani dışında II. Meşrutiyet dönemine kadar hiçbir sultani açılmamıştır (Önder, 2014).

2.2.3. Yükseköğretim

İlköğretim ve ortaöğretimde yenileşmeye yönelik atılan adımların ardından yükseköğretimde de yenileşme gerekliliği ciddi manada hissedilmiş, medreselerin baskıları ile baş edebilmek için yükseköğretimde yenileşmeye gitme konusu daha çok dikkat çekmeye başlamıştır. Bu amaca yönelik olarak dönemin *Divan-ı Humayun Azası Kemal Efendi* Avrupa devletlerindeki yükseköğretim kurumlarını incelemek amacıyla İngiltere, Fransa ve Almanya'ya gönderilmiştir (Gelişli, 1999).

1845' te onaylanan bir raporda Osmanlı eğitim sisteminde teşkilat yönünden iki önemli değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliklere göre sıbyan mektepleri ve rüştiyelerden sonra eğitimin son kademesi olarak bir Darülfünun kurulmasına karar verilmiştir ve Meclis-i Maarif 'in kurulması istenmiştir (Akyüz, 2013).

2.2.3.1. *Darülfünun*

19.yüzyılın ortalarına doğru başlayan yükseköğretim kurumu açma çalışmalarının ilk adımı 1846 yılında Meclis'i Maarif-i Umumiye 'de alınan

Darülfünunun kurulması kararı olmuştur. Bu karara göre Darülfünun için İstanbul'un uygun bir semtlerinden biri seçilecek ve Osmanlı çarısı altında devlete hizmet etmek isteyen herkes burada eğitim alabilecektir. Öğrenciler burada hem gece hem gündüz barınabilecek ve çalışabilecektir. Darülfünun'un tüm masraflarının devlet tarafından karşılanması kararlaştırılmıştır (Unat, 1964).

Darülfünun'un ihtiyaç duyduğu kitapları sağlama görevi Encümen-i Daniş'e verilmişti. Öğretmen eksikliğini kapatmak için Paris'te eğitim almaları için iki öğrenci gönderilmiştir (İhsanoğlu, 1993). Böylece batının eğitim yöntemleri hakkında bilgi sahibi olunmakla birlikte Darülfünun'un en temel ihtiyacı giderilmiştir.

1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde Darülfünun'la ilgili önemli maddeler yer almıştır. Nizamnameye göre Darülfünun-ı Osmanî; *Hikmet ve Edebiyat*, *İlm-i Hukuk*, *Ulûm-ı Tabiiye ve Riyaziyat* olarak adlandırılan şubelerden oluşacaktır. Bu şubelerin her birinin öğrenim süresi üç yıl, ancak öğretmen olacaklar için dört yıl olarak belirlenmiştir. Okula giriş için taban yaş sınırı 16 olarak belirtilmiş ve öğrenci kabullerinin bir sınavla yapılmasına karar verilmiştir (İhsanoğlu, 1993).

Lise eğitimini tamamlamış kız öğrencilerin üniversite eğitiminden geri kalmamaları için Darülfünun bünyesinde öncelikli olarak kızlara özgü olmak üzere serbest dersler adıyla genel dersler vermeye başlanmıştır. Bir dönem kız öğrenciler ve erkek öğrenciler ayrı ayrı binalarda ders almış olmasına rağmen Darülfünunda kız ve erkek öğrenciler bir arada eğitim görmüşlerdir (Ayni, 1995). Bundan anlaşılacağı üzere karma eğitim sistemi uygulanmıştır. Darülfünun ses getirecek bir törenle 20 Şubat 1870'te açılmıştır. Müdürlüğüne de Fransa'da eğitim alan pozitif bilimler uzmanı Hoca Tahsin Efendi getirilmiştir. Genel dersler devam ederken bunların yanında halka açık derslere de devam edilmiştir. Düzeni oturtulmaya çalışılan bu kurumu bazı gelişmeler olumsuz etkilemiştir. Ancak, birtakım gelişmeler, bu kurumu olumsuz etkilemiştir (Tekeli ve İlkin, 1999).

Darülfünun'un varlığını devam ettirmesi ve gelişimi adına önemli çalışmaları olan Saffet Paşa kurumu olumsuz etkilerden korumak, kurtarmak ve gelen tepkileri azaltmak amacıyla, kurumun Galatasaray Sultanisi içinde yeniden kurulmasını sağlamıştır. 1874'te yeniden eğitim öğretime başlayan Darülfünun, yeni adıyla Darülfünun-ı Sultanî, eskiden olduğu gibi *Hukuk*, *Fen*, *Edebiyat* olmak üzere üç bölümden oluşuyordu. Galatasaray Sultanisi içinde eğitim öğretime yeniden başlayan bu kurum hocalarının Türk kökenli olmayışı ve öğrencilerin devam problemleri gibi nedenlerden ötürü 1881'de kapanmıştır. Ancak hocaların çoğunluğunun Fransız

oluşu, İstanbul'da gündüz okuyan öğrencilerin devam zorunluluğu vb. sebeplerden dolayı bu kurum, 1881'de kapandı (Kodaman ve Saydam, 1992).

2.2.3.2. Sivil Yüksek Okullar

Mekteb-i Mülkiye ve Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye olarak adlandırılan Tanzimat döneminde açılan iki okul Türk Eğitim Tarihi içerisinde çok önemli bir yere sahiptir. Tanzimat öncesi Osmanlı eğitim kurumları daha askeri kökenli iken Tanzimat ile birlikte açılan okullara sivil okullar da eklenmiştir. İlk sivil yükseköğretim kurumu olan Mekteb-i Mülkiye, kaymakamlık ve müdürlük gibi idari görevlere memur yetiştirmek amacıyla 1859'da açılmıştır. İlk zamanlarında öğrenim süresi iki yıl olan bu okulda tarih, coğrafya, hukuk, hesap, ekonomi, antlaşmalar gibi dersler okutuluyor iken; 1867 yılında öğrenim süresi dört yıla çıkarılmış ve müfredatına devletler hukuku, muhasebe, Fransızca gibi dersler de eklenmiştir (Kodaman ve Saydam, 1992).

1867'de Askerî Tıbbiye'ye dâhil olarak Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye kurulmuştur. Bu okulun amacı ülkeye, sivil doktor ve sağlık elemanı yetiştirmek olmuştur. İlerleyen yıllarda öğrenci sayısı hızla artan bu okul için yeni bir binaya geçilmesi gerekli görülmüştür. 1872'de kendi binasına taşınan okul çalışmalarına burada devam etmiş ve 1874 yılında ilk mezunlarını vermiştir. Bu iki okuldan mezun olan öğrenciler sadece kendi alanlarında değil siyaset gibi diğer önemli alanlarda da kendilerini göstermişlerdir (Akyüz, 2013). Bu durumda etkili olan en temel faktörün sadece kendi mesleklerine ait dersleri değil diğer bazı dersleri de almış olmaları olduğu düşünülmektedir.

2.2.3.3. Askeri Okullar

Osmanlı Devleti'nde askeri okullar Tanzimat öncesinde kurulan Mühendishane-i Bahrî-i Hümayun (1773) ile Mühendishane-i Berri-i Hümayun (1793) gibi okulların yanı sıra, ihtiyaçlar doğrultusunda yeni kısımlar da açılmıştır (Arıbaş ve Koçer, 2008). Bu okullar birer yükseköğretim kurumu olmasına rağmen ortaöğretim de aynı kurum içinde yürütülüyordu. Tanzimat dönemine gelindiğinde askeri idadi ve rüştiyeler kurularak ortaöğretim bu kurumun içinden çıkarıldı ve bu iki öğretim basamağının birbirinden ayrı örgütlenmesi yoluna gidilmiştir. Bunun yanı sıra yeni okullar açılmış ve var olanlar da iyileştirilmeye çalışılmıştır. Avrupa'ya gönderilen öğrencilerin eğitimlerini tamamladıktan sonra yeniden ülkeye dönüp bu kurumların başına geçmelerinin üzerine okullarda yeniden düzenlemelere gidilmiştir. Kara mühendishanesi hem eğitim öğretime hem de devlet hizmeti vermeye devam ediyordu.

Bu duruma bir son verilmiştir. Okulun standart bir eğitim süresi yoktu, bu duruma da son verilmiştir. Okulun belirli yaş aralığındaki öğrencileri için yeni görev yerleri belirlenerek buralara atamaları gerçekleştirilmiştir. Okul bir mimar ve topçu okuluna dönüştürülerek eğitim süresi dört yıl olarak belirlenmiştir (Tekeli ve İlkin, 1999).

Askeri okullar kategorisinden bir diğer okul olan Askeri Tıbbiye Mektebi, sahip olduğu klinik, laboratuvar, kütüphane ve ameliyathaneler ile dönemin modern sayılabilecek okullarından olmuştur. Bu okul ilk mezunlarını 1843 yılında vermiştir. Öğrenim süresi dört yıl hazırlık beş yıl hazırlık sonrası olmak üzere toplam dokuz yıldır. Cerrah ve eczacı adayı öğrencilerin öğrenim süresi hazırlık sonrası üç yıldır. 1851 yılına gelindiğinde tıbbiye'nin öğrenim süresi altı yıla çıkarılmıştır. 1846'da Tıbbiye 'ye bağlı olarak aşçılık, 1847'de ebelik okulları açılmıştır. Ayrıca 1869 yılında bir askeri hastane içindeki ameliyathane ve tatbikat mektebi de eğitim öğretime başlamıştır. Sivil tıp okulunda eğitim dilinin Türkçe olması üzerine askeri tıp okulunda da Fransızca eğitim dili olmaktan çıkarılıp yerine Türkçe eğitim dili olarak kullanılmaya başlanmıştır (Sakaoğlu, 2003). Bu da Türkçenin eğitim dili olarak kullanılmasına yönelik atılmış önemli adımlardan birisi olmuştur.

Askeri okullar kategorisinden bir diğer okul olan Harbiye Mektebidir. Bu okulun eğitim öğretim süresi dört yıldır. Bu dört yılın ilk iki yılı ortak, sonraki iki yılı ise uzmanlık alanlarına göre ayrılmıştır. Harbiye'de pozitif bilimlere hayli önem verilmiştir. Eğitim öğretim dili Fransızca olmuştur ve buna çok önem verilmiştir. Harbiye'de Fransızca öğretimini geliştirmek ve öğrencilerin Fransa'daki ihtisaslarına yardımcı olmak amacıyla Paris'te Mekteb-i Osmani adıyla bir okul açılmış ancak başarılı olamamış ve kapatılmıştır. Ayrıca bu okul içerisinde bir de veterinerlik okulu açılmıştır. Veterinerlik okulu açılmasının amacı ordudaki süvari birliklerin bakımının sağlanması olmuştur (Kodaman ve Saydam, 1992).

2.2.4. Öğretmen Yetiştirme

Osmanlılar 'da öğretmen yetiştirmek için okul açma fikrinin ortaya çıkması, Tanzimat dönemine rastlamaktadır. Tanzimat döneminde açılmaya başlanan öğretmen yetiştiren kurumlardan ilki Darülmüallimin-i Rüşdi olmuştur.

2.2.4.1. Darülmüallimin

1839'da Rüştiyelerin kurulup çoğalmasıyla birlikte, öğretmen ihtiyacını karşılamak için bir öğretmen okulu açılmasına karar verilmiştir. 16 Mart 1848

tarikhinde İstanbul'da Darümuallimin adıyla bir öğretmen okulu açılmıştır. Okulun müdürlüğü ile görevlendirilen Cevdet Paşa 1852 yılında yürürlüğe giren ilk Darümuallimin nizamnamesini yayınlamıştır. Bu nizamnamede okulda okutulacak dersler, öğrenci alım kriterleri, mezun olacak öğrencilerin durumu gibi konulara yer verilmiştir (Akyüz, 2013). Darümuallimin' in açılması ile Osmanlı eğitim sistemi içerisinde, modern anlamda “öğretmen”in yeri belirlenmiştir.

1862 yılına gelindiğinde sıbyan mektepleri için duyulan öğretmen ihtiyacını karşılamak amacıyla Darümuallimin-i Sıbyan adıyla yeni bir okul açılmıştır. Bu okulda Elifba, Kur'an-ı Kerim gibi derslerin yanında öğretim metodu öğretmeye dayalı derslere de yer verilmiştir (Bilim, 1998). Ancak alınan tepkiler üzerine bu okul kısa süre sonra kapatılmış ve 1872 senesinde tekrar eğitim öğretime başlamıştır (Öztürk, 1993). Yine bu okullara merkez vilayetlerde kurulacak Darümualliminler için öğretmen yetiştirme görevi de verilmiştir. 1870'li yıllarda taşrada Darümualliminlerin açılmasına yönelik çalışmalarda ise kısa sürede başarı sağlandığı ve Girit, Saraybosna, İşkodra gibi merkezlerde ilk Darümualliminlerin kurulduğu bilinmektedir (Cüçük, 2015). 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde öğretmen yetiştiren kurumların tamamı tek çatı altında toplanmaya çalışılmıştır. Buna göre bu mekteplerin tamamı için İstanbul'da büyük Darümuallimin açılması, içinde rüştiye, idadi ve sultani şubeleri bulunması ve okulun her şubesinin fen ve edebiyat bölümlerine ayrılması öngörülmüştür. Belirtilen bu hususlar uzun bir süre gerçekleştirilememiştir, gerçekleşmesi ancak 1874 yılında mümkün olmuştur (Öztürk, 1993).

II. Meşrutiyet döneminde öğretmen eğitiminde en önemli gelişmeler Darümualliminin başına Satı Bey'in getirilmesi ile yaşanmıştır. Bu okulun başına getirilen Satı Bey, eğitimi yeniden düzenledi. Okulu Fatih'ten Cağaloğlu'na taşıyan Satı Bey, öğrencileri sınavdan geçirerek 900 öğrenciden 150'sini alıkoydu, diğerlerini okuldan ayırdı. Okul dışında işi olan öğretmenleri de uzaklaştırdı. Böylece daha çok genç öğretmenler bu okulda kaldı. Eğitim tekniği ve pedagoji derslerine özel önem verdi; elişleri, beden eğitimi, musikî gibi yeni dersler koydu (Tekeli ve İlkin, 1999). Satı Bey'in Darümuallimin'in müdürlüğünden ayrılması ve ülkede hakim olan savaş ortamının etkisi ile bu okullara verilen önem ve gösterilen ilgi azalmıştır (Ergin, 1977).

Tablo4:
Şubelere Göre Darülmualimin'in Dersleri (Sakaoğlu, Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi, 2003)

Seneler <i>İdadiye Şubesi</i>	Ders Programları
Birinci Sene	İlm-i Hesap, Coğrafya-yı Umumî, Kitabet, Muhtasar Tarih-i Umumi, Kavaid-i Osmaniye, Farsi.
İkinci Sene	Cebir, Hendese, Coğrafya-yı Osmani, Fransızca, Resim
Üçüncü Sene	Hendese-i Mücesseme, Müsellesat-ı Müsteviye ve Logaritma, Fransızca, Kitabet, Resim, Tarama
Dördüncü Sene	Mevalid-i Selase, Hendese-i Resmiye ve Manazıra ve Gölge, Kozmografya, Hikmet ve Mustasar, Kimya, Hendese-i Eşkal, Fransızca, Resim
Beşinci Sene	Kimya, Fransızca, Cerr-i Eskal, Mevalid-i Selase, İnşa, Resim, Tarama.
Seneler <i>Rüşdiye Şubesi</i>	Ders Programları
Birinci Sene	Arabi, Farsi, Hesap, Coğrafya, Tarih, İnşa, Rık'a, Resim
İkinci Sene	Arabi, Farsi, Coğrafya, Cebir, Tarih, Hikmet ve Kimya, İnşa, Rık'a, Resim
Üçüncü Sene	Arabi, Farsi, Coğrafya, Hendese, Tarih, Hikmet ve Kimya, İnşa, Rık'a, Resim, Usul-i Defteri

2.2.4.2. Darülmualimat

Eğitimde batıya yönelik hareketinin kadınların eğitimine de sıçraması 1859'da mümkün olmuştur. 1859 yılında açılan ilk kız rüştiyesi ile kadınların eğitimine başlanmış ve Osmanlı Devleti'nde genel eğitime önem verilmeye başlandığı görülmüştür. Dönemin sosyolojik yapısı göz önünde bulundurulduğunda kız çocukların eğitim aldıkları okullarda dersleri kadın öğretmenlerin vermesi gerekiyordu. Kız çocuklarına eğitim verecek öğretmenler de özenle seçilmeliydi. 1870'de Darülmualimat adıyla kız öğretmen okulu açılmasıyla rüştiyeler daha da yaygınlaşmıştır (Koçer, 1972).

1870 yılında Darümuallimat adıyla Sultanahmed semtinde bulunan bir konakta eğitim öğretime başlanmıştır. 1877-1880 yıllarında Darümuallimat ve kadınların eğitim hayatındaki yeri açısından önemli bir gelişme yaşanmıştır. İlk kez Darümuallimat'ın müdürlüğüne bir kadın Fatma Zehra Hanım getirilmiştir. 1882-1883 yılında okul rüşdiye ve Sıbyan kısımlarıyla ikiye ayrılarak rüşdiye kısmının başına Davud Şükrü Efendi getirilmiştir. Aynı yıl 24 mevcutlu bir Darülameliyat kısmının açıldığı görülmektedir. Bu bir nevi uygulama okuludur. 1883- 1884 yılında müdürlüğe İsmail Hakkı Efendi getirilmiştir. Bu yıllarda eğitim dağınık bir halde devam etmektedir. 1890 tarihinde okul iki yıla indirilmiş ertesi yıl bir yıl eklenmiştir.

II. Abdülhamid Devri Darümuallimat için sürekli değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Değişimler özellikle okulun ders programına yansımış, müfredata makine ve piyano dersi eklenmiştir. 1893 yılında yapılan bir düzenlemeyle Darümuallimat'a 6 yıllık bir İhtiyat Kısmı eklenmiştir. Bu kısım kız rüşdiyeleri düzeyinde olup Darümuallimat'a öğrenci yetiştiriyordu. Buradan veya rüşdiyelerden mezun olanlar sınavsız olarak Darümuallimat'a alınıyorlardı. Diploması olmayanlar ise sınava alınıyor başarı durumlarına göre sıbyan ve rüşdiye kısımlarına ayrılıyorlardı. Mezun olan sıbyan okulu öğretmenleri tekrar bir sınava girerek rüşdiye kısmına devam edebiliyorlardı.

II. Meşrutiyet devrinde peş peşe gelen harplerin değiştirildiği sosyal ve ekonomik ortam kadın eğitiminin daha önemle ele alınmasını sağlamış, Talat, Cemal ve Enver paşalar gibi devlet adamları konunun önemini kabul etmişler kadın hak ve eğitimi ile ilgili şartlar değişmeye başlamıştır. Ziya Gökalp kadınların hayatı ile ilgili bir inceleme yapmış, bu fikirleri Abdullah Cevdet, Tunalı Hilmi gibi kişilerce desteklenmiştir. Böylece kadınları ilgilendiren problemler hakkında ciddi tartışmalar yapılmıştır. I. Dünya Savaşı'ndan önce erkekler askere çağrılınca kadınların devlet hizmetinde olanların yerini doldurmaları zorunluluk haline gelmiştir. Kadın haklarındaki bu gelişmeler eğitime kız rüşdiyeleri kız sanayi mektepleri, İnas Sultanisi olarak yansımıştır (Koçer, 1972).

1910 lu yılların başında mektebe ek olarak fatih semtinde bir yatılı bölüm açılmıştır. 1916 yılında Darümuallimatlar için yayınlanan yeni nizamname ile Darümuallimat ibtidai, izhari ve ali olarak üçe ayrılmıştır. Okul 1924'ten sonra kız öğretmen okulu olarak devam etmiştir (Sakaoğlu, 2003).

Tablo

5:

Darülmüallimat Dersleri (Sakaoğlu, 2003)

Seneler	Ders Programları
<i>Sıbyaniye Şubesi</i>	Lisan-1 Osmanî, Tarih, Hendese, Hesab, Fârisî, Coğrafya, Rık'a, Usul-i Tedrisîye, İmla, Fenn-i Mesaha
Seneler	Ders Programları
Birinci Sene	Ulûm-1 Diniye, Kıraat-1 Türkiye, Arabî, Fârisî, Lisan-1 Osmanî ve İmla, Hesab, Resim, Sülûs, Rık'a, Dikiş
İkinci Sene	Arabî, Fârisî, Coğrafya, Hesab, Tarih-i Osmanî, İnşa, Türki Kavaid, Sülûs, Rık'a, Resim, Makine
Üçüncü Sene	Arabî, Fârisî, Nakış, Hesab, İmla ve İnşa, Coğrafya, Tarih-i Osmanî, Sülûs, Rık'a, Resim, Makine.

2.2.5. Azınlık ve Yabancı Okulları

İstanbul Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilmeden önce Ortodoks, Yahudi, Ermeni ve Latinler olmak üzere farklı mezhep ve dinlere ev sahipliği yapmaktaydı. Bu gruplar kendilerine tanınan özgürlüklerle varlıklarını sürdürmekteydi. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettikten sonra kendisinden önce de var olan özgür ortamı devam ettirmek istemiştir. Bu amaçla önce Latinlere Galata Ahitnamesi ile din, vicdan ve ibadet özgürlüğü sağlanmıştır. Latinlere bu ahitname ile kendi cemaat önderlerini seçme hakkı verilmiştir. Latinlere sağlanan bu ayrıcalıkla 8 kilise ibadetleri için bırakılmıştır. Saint Benoit ve Saint Georges dışındakiler günümüze kadar varlıklarını sürdürememiştir (Polvan, 1952).

Fatih Sultan Mehmet 1450'de dağılan Rum Patrikhanesini tekrar toplamış ve yeni bir patrik seçmelerini sağlamıştır. Sultan, Ortodokslara bir ferman ile din ve ibadet özgürlüğünün yanında dokunulmazlık da sağlamıştır (Haydaroğlu, 1990). Latinlere ve Rumlara tanınan imtiyazlar daha sonra Ermeni ve Yahudilere de tanınmıştır. Bu imtiyazları vermekteki amaç, gayrimüslim halkı imparatorluk bünyesine katmak ve böylece İstanbul'u bu din ve mezheplerin merkezi haline getirmektir. Gayrimüslimlere verilen fermanlar dinlerini ve ibadetlerini özgürce yaşama hakkı vermiş ama okul açma yetkisi tanımamıştır. Ancak o dönemde din ve eğitim bir bütün olduğu için, ihtiyaç duyulan din adamlarını yetiştirmek için

ibadethane içine veya yanına eğitim merkezleri açmışlardır. Gayrimüslimler, fermanları kendilerine göre yorumlayıp genişleterek ilk azınlık okullarını açmışlardır. Ama bu dini eğitim kurumları bugünkü manada okul olarak sayılamaz (Akyüz, 2013).

Yabancıların Osmanlı'da okul açmaları asıl kendilerine tanınan kapitülasyonlar sayesinde olmuştur. Galata'daki Latinler çocuklarının eğitimi için papadan yardım istemiş ve papa bunun üzerine bir grup rahibi ilk kez İstanbul'a göndermiştir. Geldiklerinde Saint Benoit Manastırı'na yerleşen rahipler geldikten hemen sonra bir okul açmışlardır. Bu okulu diğer dini nitelikli okullardan ayıran temel özelliği sadece kendi mezheplerinden olan çocuklara eğitim vermek yerine diğer mezheplerden öğrenciler de kabul ederek kendi mezheplerini yaymayı amaçlayan bir misyoner okulu olmasıdır. Saint Benoit Fransız Okulu Osmanlı'da kurulan ilk yabancı okul olarak kabul edilir. Misyonerlik faaliyetleri yürüten bu okul, misyonerlerin Osmanlı'daki faaliyetlerinin ilk ciddi ürünü olmuştur (Dinçer, 1978).

1629 yılında Fransız kralının nazırının isteği üzerine Saint Louis adında ikinci bir okul açılmıştır. Daha sonra da yabancı okullar elçilerin müracaatları ile imtiyazlarla açılmaya devam etmiştir. 18.yüzyıla kadar Osmanlı İmparatorluğu'nda açılan yabancı okullar Katolik kilisesine bağlıdır ve Protestan Okulları ancak 19.yüzyılda açılmaya başlanmıştır. Yabancı okullarda görev yapan öğretmenler başlarda, genellikle misyoner bir kimliğe sahip rahipler olmuştur. Bu rahipler gidecekleri bölgenin halkını iyi tanınması ve hızlı iletişim kurabilmesi için özel olarak, kendi misyon teşkilatları tarafından, gönderilmiştir (Vahapoğlu, 1990).

Osmanlı Devleti'nde yabancı okullarının hızlı yayılmasının nedeni azınlıklara ve yabancı ülkelere tanınan imtiyazlar olmuştur. Bu imtiyazlar devletin güçlü dönemlerinde problem oluşturmamış olsa da gücünü kaybettiği dönemlerde devletin varlığı ve bütünlüğü açısından ciddi sorunlar yaratmıştır.

2.2.5.1. Azınlık Okulları

Rum Okulları: Önceleri din eğitimi vermek için açtıkları okullar, daha sonra yaygın ve örgün eğitim sistemi haline gelmiştir. Papazların kilise yanlarına kurdukları okulların yanında, yükseköğretime de yönelerek Fener Rum Mektebi, Heybeliada Papaz Mektebi ve Kuruçeşme Akademisi gibi siyasi kadronun yetiştiği okullarda açılmıştır. Eğitim kurumlarının denetim ve yönetimiyle patrikhane ilgileniyordu. 19.yüzyıla kadar Rum eğitimi dini bir kimlik taşımıştır. 19.yüzyıla gelindiğinde Rum

okullarının yönetimi Patrikhaneden çıkıp cemaatler, kurumlar ve şahıslar aracılığıyla laik bir nitelik kazanmıştır (Büyükkarcı, 2005). Bazı Rum Okulları şunlardır: Fener Rum Erkek Lisesi, Heybeliada Rum Erkek Lisesi, Beyoğlu Merkez Rum Kız Lisesi, Zoğrafyon Rum Erkek Lisesi, Yoakimion (İoakimion) Rum Kız Lisesi.

Fener Rum Erkek Lisesi: Rum okullarının en eskisi ve en büyüğüdür. İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet'in izniyle kurulmuştur. Okulda 15.yüzyıldan 19.yüzyıla kadar devam eden birinci devrede dini ağırlıklı bir eğitim yapılmış, ikinci devrede ise dini karakterini bırakarak klasik eğitim veren liseye dönüşmüştür (Dere, 2008). Okul tarihi boyunca diğer Rum okullarına göre daha aktif olmuştur. 19.yüzyıla gelindiğinde Türkiye'deki Rumların kültür merkezi haline gelmiştir. Her ne kadar okulun açıklamış olduğu vizyonunda Türk Milli Eğitimi ilkelerine ve Atatürk İlke ve İnkılaplarına bağlı olacaklarını söylemiş olsa da, Rum varlığının ve Rum dilinin korunmasına oldukça önem vermişlerdir. Fener Rum Lisesi bugünkü haliyle on derslik ve bilgisayar, kimya, biyoloji laboratuvarları ve kütüphanesi ile Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliğine uygun olarak az sayıda öğrencisiyle eğitim-öğretime devam etmektedir (Boziş, 1994).

Heybeliada Rum Erkek Lisesi: Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi, Ortodokslar arasında teolojik konular, kurallar ve ibadet şekli açısından birlik sağlamak amacıyla Heybeliada'da 1 Ekim 1844 tarihinde Patrikhane'ye bağlı olarak Heybeliada Ruhban Okulu'nu öğretime açmıştır (Yaşar, 1994). Ağırlıklı olarak teoloji eğitimi veren bir okuldur ve mezunlarının büyük bir kısmı dini alanda önemli pozisyonlara kadar yükselmiştir. 1971 yılında çıkarılan Özel Okullar Kanunu neticesinde okulun dini eğitime devam edebilmesi için bir Türk üniversitesi veya ilahiyat fakültesine bağlanması şartı koyulmuştur. Okulun günümüzde kapalı kalması, mevcut yasa gereği YÖK'e bağlanması ve patrikhanenin isteği olan MEB'e bağlı özel okul olma isteği konusundaki görüş ayrılıkları yüzündendir (www.heybelianadolu.meb.k12.tr, 2017).

Beyoğlu Merkez Rum Kız Lisesi: Rum bir bayanın kendi milletinden kızlara eğitim verilmesi amacıyla okul yaptırmak için bağışladığı arazi üzerine Nikolas Zarifis tarafından kurulmuştur. Başlangıçta sadece ilk ve ortaokuldan oluşurken daha sonra lise eğitimi vermeye de başlamıştır. O dönemde okulda Rumca, Osmanlıca, Dil Bilgisi, Yunan Edebiyatı, Kilise Tarihi, Tarih, Coğrafya, Matematik, Fen Bilimleri, İktisat, Ticaret, Hukuk, Beden Eğitimi, Resim, Müzik gibi dersler okutulmuştur (Büyükkarcı, 2005). İstanbul'da yaşayan başta Rum azınlıklara yönelik olmak üzere 6-7 Eylül tarihlerinde gerçekleştirilen tahrip olaylarında okul büyük zarar görmüştür. Okul hâlâ

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Okullar Yönetmeliğine uygun olarak eğitim-öğretimi sürdürmektedir (Dere, 2008).

Zoğrafyon Rum Erkek Lisesi: 1846 yılında kurulan bu okul, günümüzdeki binasına 1893 de geçmiştir. Lise, 6-7 Eylül olayları sırasında zarar görmüştür (Güven, 2005). Okul hâlâ Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği'ne uygun olarak eğitim-öğretime devam etmektedir.(www.zografyon.k12.tr, 06.01.2017).

Zapyon Rum Kız Lisesi: Okul, 1875’de vakıf okulu olarak eğitime başlamıştır. Beyoğlu Rum Cemaati kız çocuklarına eğitim vermeyi amaçlamışlardır. Okul I. Dünya Savaşı yıllarında hastane olarak kullanılmıştır. Milli mücadele döneminde Rum Patrikhanesine ve Yunanlara yardım etmişlerdir. Okul hâlâ eğitim öğretime devam etmektedir (www.zapyonrumlisesi.k12.tr, 05.01.2017).

Yoakimion (İoakimion) Rum Kız Lisesi: 1879 da inşa edilen okulda 1882 yılında eğitim-öğretime başlanmıştır. Okul Rum cemaatinin malı olup, okulun giderleri o dönemde önde gelen Rum zenginlerinden, öğrenci ücretlerinden, borç senetlerinden, faiz ve müsamere hâsılatlarından karşılanmaktaydı. Günümüzde okulda öğrenci yetersizliği nedeniyle eğitim-öğretim yapılamamaktadır (Boziş, 1994).

Ermeni Okulları: Ermenilere ait ilkokul 18.yüzyılın sonlarında açılmıştır. O zamana kadar Ermeni eğitimi sadece kiliselerde din adamlarının gayretiyle yapılmaktaydı. Ermenice öğretiliyor ve dini eğitim veriliyordu. Ermeni azınlığı ilk resmi okulunu 1790 yılında açmıştır. Bundan sonra Ermeni okullarının sayısı hızla artmaya başlamıştır. Bu artışta zengin Ermeni tüccarların ve Batılı Devletlerin yardım ve desteğinin rolü çok büyüktür. Okulların artışı beraberinde bazı problemler de getirmiştir. Okulları kimin denetleyeceği ve maddi yükünü kimin taşıyacağı tartışması başlamıştır. 1831 yılında Ermeni Patriği başkanlığında toplanan Ermeni Cemaati Meclisi’nde esnaf temsilcileri okulların masraflarını karşılamayı kabul etmişlerdir. Daha sonra amiralar ve esnaf temsilcileri, okulların denetimini 10 amiradan oluşan bir kurula verdiler (Kılıç, 2007). 1853’de 14 kişiden oluşan “Maarif Komisyonu” kurulmuş, 1860 tarihli “Nizamname-i Millet-i Ermeniyan” adlı bir anayasa ile(95 maddeden oluşmaktaydı) Ermeni eğitim sistemi amiraların denetiminden çıkmış, eğitim anlayışı dinî motiften kurtarılarak milli ve siyasi bir yapıya kavuşmuştur (Ergin, 1977). Ermeni okullarında uygulanan eğitim programında; daha çok siyasi eğitime ve beden eğitimine önem verilmiş, öğrencilerin kişisel beceri ve yeteneklerini geliştirmeleri ve kendi kendine yeterli olmaları amaçlanmıştır (Ertuğrul, 1998). Bazı

Ermeni Okulları şunlardır: Pangaltı Ermeni Lisesi, Sahakyan-Nunyan Ermeni Lisesi, Getronagan Ermeni Lisesi, Esayan Ermeni Lisesi, Surp Haç Ermeni Lisesi.

Pangaltı Ermeni Lisesi: Okul, Mihitaryan Manastırı tarafından 1825 yılında Beyoğlu Mektep Sokağı'nda 60 öğrenciyle eğitim-öğretime başlamıştır (Büyükkarcı, 2004). 1839 Beyoğlu büyük yangınında okul binası da tamamen yanmış ve kül olmuştur. Kiralık binalarda faaliyetini sürdüren okul Manastırın 1847 de 33.000 kuruşa satın aldığı geniş bir arsa üzerine yaptırdığı okul binasında tekrar faaliyetini sürdürmüştür. 1857'de Beyoğlu Mektep Sokak No: 8 de yatılı olarak eğitim-öğretime devam ederken, 1865 Ekim başında Yukarı Pangaltı da Kalpakçıyanlar arazisi diye anılan 30 bin arşın büyüklüğündeki araziye, üzerinde bulunan binasıyla birlikte 1.001.250 kuruş karşılığında satın alarak, 1866 Eylül'de buraya taşınmış ve faaliyetini burada sürdürmüştür. 1870 de Beyoğlu tekrar büyük bir yangın felaketine uğrayınca Pangaltı'da satın alınan arazinin ne kadar isabetli olduğu anlaşılmıştır (www.pangaltilisesi.k12.tr, 31.05.2017). Okulda sadece Ermeni çocuklar değil Rum, Türk, İngiliz, Fransız, Alman ve İtalyan çocuklar da eğitim alabilmiştir. Okul 6-7 Eylül olayları sırasında zarar görmüştür. Okul Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği'ne uygun olarak eğitim-öğretime devam etmektedir (Yazıcı, 2010).

Sahakyan-Nunyan Ermeni Lisesi: Okul 1461 yılında bir kilise bahçesinde ruhban okulu olarak kurulmuştur. 1789 yılında Ermenilere verilen okul açma izninden sonra Sahakyan Okulu erkek öğrencilere eğitim vermiştir. 1831 yılında Sahakyan Okulu bünyesinde Nunyan Kız Okulu açılmıştır. Okulda kız çocuklarının daha yüksek bir eğitim alması için programa dil ve genel kültür derslerinin yanı sıra biçki dikiş, aşçılık gibi dersler de eklenmiştir (Büyükkarcı, 2004). I. Dünya Savaşında okul binası askeri kışla olarak kullanılmıştır. I. Dünya Savaşından sonra ise Anadolu'dan göç eden Ermenilerin barınağı olarak 1923'e kadar kullanıldığından dolayı bu dönemde eğitim-öğretime ara vermiştir. Bu tarihten sonra okul yeniden hizmete başlamıştır. Sahakyan ve Nunyan okulları kilise bahçesinde iki ayrı bina olarak eğitimini sürdürmüş, zaman içerisinde Sahakyan Nunyan karma ilkokuluna dönüşerek hizmete devam etmiştir (www.sahakyan-nunyan.k12.tr, 06.01.2017)

Getronagan Ermeni Lisesi: Okul 1885 yılında, Anadolu'dan gelecek öğrenciye eğitim vermek amacıyla inşa edilmiş ve 1886 yılında eğitim-öğretime başlamıştır. Okul günümüzde Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları yönetmeliğine uygun olarak eğitim öğretime devam etmektedir (Büyükkarcı, 2004).

Esayan Ermeni Lisesi: 1849'da açılan Naregyan Okulu yanınca, yerine 1895'te yeni bir okul inşa edilmiş ve okul 1895-1896 yılında, karma eğitim anlayışıyla eğitim öğretime başlamıştır (Kuyumcuyani, 1994). Okula 1899 yılında ortaokul kısmı eklenmiştir. Ortaokula devam eden becerikli kızlar meslek atölyelerinde biçki-dikiş ve el sanatları eğitimi almıştır (Büyükkarcı, 2004). Birinci Dünya Savaşı zamanında, okulun bir bölümü hasta bakıcı kursları için, bir bölümü ise askeriye'nin harita çizim bölümü için ayrılmıştır (<http://www.esayan.k12.tr/>, 06.02.2017). Okul günümüzde Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği'ne uygun olarak eğitim ve öğretime devam etmektedir.

Surp Haç Ermeni Lisesi: 1954 yılında ruhban okulu olarak kurulmuştur. İlk adı "Surp Haç (Tibrevank) Ermeni Ruhban Okulu" dur. Okulun adı laiklik ilkesine aykırı olması sebebiyle 1967 yılında "Surp Haç Ermeni Lisesi" olarak değiştirilmiştir. Okul, Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliğine uygun olarak eğitim-öğretime devam etmektedir (Büyükkarcı, 2004).

Yahudi Okulları: Osmanlı'nın ilk yıllarında Anadolu'da Yahudi nüfusu oldukça azdı. 1942'de İspanya'dan, bir süre sonra da Portekiz'den göç eden Yahudilerin büyük bir kısmının Osmanlı topraklarına yerleşmesiyle Yahudiler Osmanlı içinde önemli bir hale geldi (Ergin, 1977). Yahudiler Osmanlı topraklarına geldiklerinde aydın bir kesimi oluşturuyorlardı. Yahudi azınlığı uzun süre havralarda eğitim uyguladı. Geleneksel Yahudi eğitimi dine dayalıydı. Eğitimin temel amacı Museviliğin gelenek ve adetlerini benimsetmek olmuştur. Okullar cemaat desteği ile eğitim faaliyetlerini sürdürmüştür. Tanzimat'tan önce Yahudi azınlığının 2 tip okulu vardı. Birincisi eğitim çağına gelen çocukların devam ettiği Meldar veya Talmud Tora okulları, ikincisi ise Yeşiva'lardı. Talmud Toralar'da Meldarlar'dan daha ileri bir eğitim verilirdi. Meldarlar zamanla Talmud Tora adını almıştır. Yeşivalar bir tür haham okuluydu (Bal, 2013). Yahudilerde batılı tarzda eğitim anlayışına geçiş ancak 19.yüzyılda başlamıştır. Yahudilerin eğitim faaliyetleri ve okul açmaları Fransa burjuvazisi tarafından oldukça desteklenmiştir. Yahudi zenginleri Paris'te Alyans İsrailit Birliği'ni kurdular. Birliğin amaçları Yahudi çıkarlarını korumak, Yahudi kültür birliğini oluşturmak, Yahudi okullarına yardım etmek ve okulları geliştirmek, Yahudi öğrencilere burslar vermek ve bu öğrencilerin bilim ve politik alanda da etkili mevkilere gelmelerini sağlamak, baskı altındaki Yahudilere yardım etmektir (Tekeli ve İlkin, 1999). Osmanlı Devleti'nde ilk Alyans İsrailit Okulu, 1867'de Edirne ve Filistin'de açılmıştır. Bu okulları; İstanbul, İzmir, Adana, Aydın, Gelibolu, Selanik,

Kavala, Bağdat, Basra, Halep, Sam, Beyrut, Kudüs, Hayfa, Üsküp, Manastır gibi yerlerde kurulan okullar izledi (Güleryüz, 1994). Kız okullarında ev isleri ve aile bilgisi ön planda tutulurken, erkek öğrenciler için meslek okulları, ziraat okulları ve ruhban okulları vardı (Güleryüz, 1994). Alyans İsrailit Okulları'nın çoğunluğu ilköğretim, bir kısmı da ortaöğretim düzeyindeydi. Eğitim dili Fransızcaydı. Bu okullar laik nitelikli okullardı. Okulun öğretim kadroları Paris'te yetiştirilmekteydi, bu nedenle okulda Fransız kültürü hâkimdi. Öğretim programları Paris'te yapılıyor, eğitim öğretim raporları Paris'teki merkeze gönderiliyordu. Bu nedenle bu okullar, daha çok Fransız okulları görünümündeydiler. Bu okullar, Fransız kültür ve medeniyetinin yayılmasında çok önemli roller üstlenmişlerdir (İhsanoğlu, 2015). Okullarda genel olarak İbrani dili ve grameri, Fransızca, İngilizce, İbranice, dini bilgiler, hesap, hendese, tarih, coğrafya gibi dersler okutulmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı, 1924 yılında Yahudi Okulları'na bundan sonraki dönemde eğitim-öğretime Türkçe ya da kendi ana dillerinde devam etmeleri konusunda tercih hakkı verdi. Okulların eğitim dilinin Türkçe olmasına karar vermesi üzerine, Alyans İsrailit Okulları'nın Paris'teki genel merkezle olan tüm bağları koptu. Yahudi okullarının büyük bir kısmı öğrenci bulamamaktan kaynaklı olarak kapanmıştır (Ovadya, 1994). Bazı Yahudi Okulları şunlardır: Ulus Musevi Lisesi, Hasköy Şule-i Maarif Yahudi Mektebi.

Ulus Musevi Lisesi: 1914-1915 yıllarında Midraşe Yavne adıyla kurulmuştur. Okul kurulduğu dönemden beri birkaç kez yer değiştirmiştir. İlk olarak Galata'da Emnici Sokak'ta kurulan okul daha sonra Hocaali Sokağına oradan da Drogmanat Sokağı'na buradan da Umbaracı yokuşuna taşındı. Daha sonra ise Şişhane Mektep Sokaktaki binasına taşındı. Okulun adı Bene Berit Lisesi olarak değiştirilmiştir. Lise 1995'te Yahudi iş adamlarının yardımıyla Ulus'taki binasına taşınınca "Ulus Özel Musevi Lisesi" adını almıştır. Ulus Özel Musevi Lisesi, Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği'ne uygun olarak eğitim ve öğretimini devam ettirmektedir (www.uoml.k12.tr. 01.08.2017).

Hasköy Şule-i Maarif Yahudi Mektebi: 1892'de açılan okul 1908 yılında yetersiz gelir kaynağı nedeniyle kapatılmıştır (Yeşildal, 2006).

2.2.5.2. Yabancı Okulları

19.yüzyılın ortalarında Osmanlı'da ruhsatlı olan 72 Fransız Okulu, 83 İngiliz Okulu, 465 Amerikan Okulu, 7 Avusturya Okulu, 7 Alman Okulu, 24 İtalyan Okulu, 44 Rus Okulu, 2 İran Okulu, 3 Yunan Okulu bulunmaktaydı (Bozkurt, 2007).

Fransız Okulları: İlk defa 1583'te varlığını başlatan Fransız Okulları yabancı okullar içerisinde en çok öğrenciye sahip olan okullardır. En eski Fransız Okulu 18 Kasım 1583 tarihinde eğitime başlayan ve günümüzde de varlığını devam ettiren Saint Benoit Fransız Okuludur. Bu okul Fransız Misyonerlerinin merkezi niteliğinde olmuştur. Tanzimat dönemine gelindiğinde İstanbul'daki Katolik okullarının sayısı yaklaşık 40 olmuştur. Tanzimat Döneminde de yenileri açılan bu okullar ilk ve orta öğretim düzeyindeydi (Sakaoğlu, 2003).

Fransızların açtığı başlıca eğitim kurumları şunlardır (Haydaroğlu, 1993);

- "Saint-Benoit Fransız Okulu
- Saint-Georges Fransız Okulu
- Saint-Louis Dil Oğlanları Koleji
- Saint-Pierre Fransız Okulu
- Notre Dame De Sion Fransız Kız Lisesi
- Saint-Pulcherie Fransız Okulu
- Saint-Joseph Fransız Okulu
- Saint-Esprit Fransız Okulu
- Immaculee Conception Fransız Okulu".

Saint-Benoit Fransız Okulu: Resmi kuruluş yılı 1583 olmasına rağmen okul, 1362'de Bizans mimarisiyle yapılmış kulesiyle Saint-Benoit, Benedik rahipleri tarafından maddi durumu olmayan çocukların eğitim aldıkları bir okul olarak kurulmuştur. Birinci Dünya Savaşı zamanında okul eğitime İstanbul Lisesi'nde devam edip, 1919 yılında Saint-Benoit Koleji olarak tekrar eğitim öğretime başlamıştır (Polvan, 1952). Kız ve erkek bölümleri ayrı olan Saint-Benoit Lisesi 1987 yılında birleşerek bugünkü halini almıştır. Okulda esas öğrenim dili Fransızca, yardımcı dil ise İngilizcedir. Matematik ve Fen dersleri Fransızca devam etmektedir (Baş, 2013).

Saint-Georges Fransız Okulu: 1626 yılında İstanbul'a gelen kapüsen rahipleri Saint-Georges kilisesine yerleşmiş ve hemen kilisenin yanında bir okul açmışlardır. Okul 1629'da Beyoğlu'na taşınmış ve 1660'lı yıllarda Saint-Louis Dil Oğlanları Koleji'ne dönüşmüştür (Yazıcı, 2010).

Saint-Michel Fransız Okulu: 1886'da Beyoğlu'nda kurulan okul 1901 yılında açılma iznini almıştır. Okul ilk ve orta dereceli olup Fransızca öğretim yapmaktadır.

Okul bugün Şişli’de MEB’e bağlı olarak eğitim öğretime devam etmektedir (Yazıcı, 2010).

Saint-Pierre Fransız Okulu: 1857 yılında Saint Pierre Manastırının bahçesinde üç sınıflı olarak inşa edildi. Birinci Dünya Savaşı zamanında okul kapandı ve binası Darüleytama devredildi. Mondros mütarekesinden sonra Galata’da yeniden faaliyete başladı (Polvan, 1952).

Notre Dame De Sion Fransız Kız Lisesi: 1856’da rahibeler tarafından, yatılı ve gündüzlü olarak açıldı. Okul ilk resmi kız lisesidir. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı ile Fransa zıt taraflar oldukları için okulda bulunan Fransız rahibeler ülkeyi terk etti ve böylece okul kapanmış oldu. Kapanan okul önce bir mühendislik okulu olarak daha sonra da bir hastane olarak kullanıldı. 1919 yılında okul tekrar eğitim öğretime başladı. Cumhuriyetin ilanından sonra okul, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlandı (www.nds.k12.tr, 08.01.2017).

Saint-Pulcherie Fransız Okulu: Okulun tarihi 1846 yılında kurulan Saint Vincent dePaul adlı kız ortaokuluna dayanmaktadır. Taksim’de faaliyete başlayan okul, yaşadığı yer değiştirmeler ve Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Taksim’deki son yerine taşındı. 1998 yılına kadar kız ortaokulu olan eğitim kurumu, bu yıldan sonra karma bir Fransız lisesi olarak eğitime devam ediyor (Polvan, 1952).

Saint-Joseph Fransız Okulu: İlk ve orta dereceli olan bu okul 1864 yılında açılmıştır. Okulu diğer yabancı okullardan ayıran temel özellik olarak Türkçeye ve Türklere fazlaca önem gösterilmiştir. 1903 yılında okula, 2 yıllık olan Ticaret Enstitüsü eklenmiştir. Okulun amacı öğrencileri hem ticari hem de idari mesleklere hazır hale getirmek olmuştur (www.sj.k12.tr, 09.01.2017).

Immaculee Conception Fransız Okulu: Diğer bir adı Notre Dame de Lourdes Mektebi olan bu okul 1883 yılında faaliyete başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı’nda eğitime ara veren okul 1926 yılında ilköğretim seviyesinde eğitim veriyordu. İlerleyen yıllarda öğrenci bulmakta bir hayli zorlanan okulun 1963 yılında sadece 10 öğrencisi vardı (Özel Okullar Rehberi Hazırlama Komisyonu, 1964).

İtalyan Okulları: Türkiye’de bulunan yabancı okullarında Fransızlardan sonra ikinci sırada İtalyan okulları vardır. Sayıları Fransız Okullarına göre daha azdır. Osmanlının son zamanlarında ve Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında İtalyan okulları iki farklı şekilde ortaya çıkmıştı: Özel kişilerin ya da İtalyan Hükümeti’nin açık desteklediği okullar ve 1907 yılında Fransa denetiminden İtalyan himayesine geçen okullar da vardı. Çünkü İtalyan birliği kuruluncaya kadar Osmanlı

İmparatorluğu'ndaki Katoliklerin sorumluluğu Fransa'ya aitti, bu nedenle Katolik okullar Fransa himayesinde açılmıştı (Polat, 1989). İtalyan okullarının Osmanlı topraklarında örgün eğitime başlamasında en önemli katkı 1863'te faaliyete geçen İtalyan İşçi Birliği'nin olmuştur. İtalyan okullarının öncelikli amacı “Fransızcanın yayılmasıyla unutulmaya başlanan İtalyancayı yeniden yaymak ve İtalyan çocuklara kendi dilleri ve kültürlerini öğretmek” olmuştur (Polat, 1989). Başlıca İtalyan Okulları şunlardır:

- İtalyan Kız Ortaokulu (Ağahamamı Kız İtalyan Ortaokulu)
- Bartelemeo Giustiniani İtalyan Okulu

İtalyan Kız Ortaokulu (Ağahamamı Kız İtalyan Ortaokulu): İtalyan hükümeti tarafından desteklenen bu okul 1870 yılında anaokulu ve ilkokul kısımlarıyla açılmıştır. Okul uygulanan müfredat İtalyan okul müfredatlarıyla birebir aynıdır (Polvan, 1952). Okulda okutulan dersler şunlardı: “Latince, Riyaziye, Tarih, Coğrafya, Ulum-U Tabiiye (Hikmet Ve Kimya), Tarihi Tabii, İrade-İ Beytiye, Resim, Jimnastik, Güzel Yazı, Musiki, Ulusü Defteri Ve Muhasebe-İ Ticariye, Stenografi, Fransızca ve İngilizce. Din dersi haftada bir kez Katolik çocukları için veriliyordu.” (Arığ, 2014).

Bartelemeo Giustiniani İtalyan Okulu: Okul 1903 yılında rahipler tarafından 3 sınıfı olan bir ilkokul olarak açılmıştır. Daha sonra el becerileri ile alakalı iki sınıf açılarak sınıf sayısı beşe çıkarılmıştır. Türkçe olarak okutulan dersler şunlar olmuştur: “Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi.” İtalyanca okutulan dersler ise şunlardır: “Tarih Ve Malumat-I Vataniye, Hesap, Hendese, Hıfzıssıhha, Resim, Yazı, Jimnastik, Musiki, Fransızca ve haftada birer saat Hristiyan çocuklarına Din Eğitimi ” (Arığ, 2014).

Amerikan Okulları: Osmanlı topraklarında açılan Protestan okullarının birçoğu Amerikan menşeli olup, bu okullar ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim seviyelerinde olmuştur. Bu okulların geneli merkezi Boston'da olan “*American Board of Commissioners for Foreign*” (ABCMF) isimli teşkilat tarafından kurulmuştur (Arığ, 2014). Protestan misyonerleri tarafından kurulan ve desteklenen bu örgüt tüm Anadolu'da aktif bir eğitim faaliyeti içinde olmuştur. Çok kısa sürede bütün Anadolu'ya yayılarak okullar kurmuşlardır. American Boarda bağlı olmayan misyonerler tarafından açılan okullar Robert Koleji ve Arnavutköy Kız Okulu'dur (Arığ, 2014).

Genellikle Yahudi ve Müslüman olmayan nüfusun bulunduğu bölgelerde aktif olan Amerikan misyonerleri, Osmanlı üzerinde dört farklı misyon bölgesi oluşturmuşlardır. Batı Türkiye Misyonu; İstanbul, İzmit, Bursa, Kayseri ve Trabzon yörelerini; Merkezi (Orta) Türkiye Misyonu; Torosların güneyinden Fırat Nehri

vadisine kadar olan bölgeyi (Özellikle Maraş ve Antep illerine ağırlık veriliyordu). Doğu Türkiye Misyonu ise; Harput, Erzurum, Van, Mardin ve Bitlis'ten başlıca Rus ve İran sınırına kadar olan bütün Doğu Anadolu topraklarını kapsıyordu. Bu üç misyon bölgesinde yapılan çalışmalar Ermenilerin lehine olmuştur. Bir diğer misyon bölgesi ise Avrupa Türkiye'si misyonudur. Bu misyon; Filibe, Selanik ve Manastır'ı kapsamakta ve çalışmalarındaki asıl hedef Bulgar halkın bilinçlenmesini sağlamak olmuştur. (Arıg, 2014).

19.yüzyılın ilk yıllarında Osmanlı üzerindeki örgütlenmesini tamamlayan American Board Teşkilatı, ilk okullarını açmak için 4 misyonerini Beyrut'a keşif gezisine göndermiştir. Yapılan keşif gezilerinin ardından Temmuz 1824'te Beyrut'ta ilk okullarını açmışlardır. Beyrut bu tarihten itibaren Amerikan misyonerlerinin misyonerlik merkezi haline gelmiştir (Prime, 1883).

Amerikan okullarından mezun olanlar Osmanlı devleti topraklarında öğretmen, vaiz, papaz gibi görevler yapmışlardır. Görev yapan bu mezunların maaşlarını American Board Teşkilatı ödeyerek Osmanlı Devleti içerisinde başka bir devletmiş gibi hareket etmiştir (Yıldız, 2011).

Birinci Dünya Savaşı yıllarında ülkede 426 Amerikan Okulu ve yaklaşık 25000 öğrenci vardır. Bu öğrencilerin büyük çoğunluğunu Ermeni ve Rumlar oluşturmuştur. Ancak cumhuriyet dönemine gelindiğinde bu okullardaki Türk öğrenci sayısı da artış göstermiştir (Arıg, 2014). Başlıca Amerikan Okulları şunlardır:

- İstanbul Robert Koleji
- Üsküdar Amerikan Kız Koleji

İstanbul Robert Koleji: Ülkede Amerikalı misyonerler tarafından açılan en önemli Protestan okulu Robert Kolejidir. Okul önce 1863 yılında Bebek'te eski bir binada erkek öğrencilere eğitim vermek amacıyla açılmıştır. Daha sonra bu okulu 1871 tarihinde açılan Amerikan Kız Koleji takip etmiştir. 1971 yılından itibaren okul, karma eğitim vermeye devam etmiştir. Okul birçok kez bina değiştirmiş ve son olarak 1914 yılında Arnavutköy'de kurulan geniş bir kampüse taşınmıştır. 1997 yılında çıkarılan yeni yönetmelik ile ilköğretimin 8 yıla çıkarılması ile okulun ortaokul kısmı kapanmış ve lise olarak devam etmiştir. Günümüzde Robert koleji öğrenciler bir yıl hazırlık ile birlikte beş yıllık lise eğitimi almaktadırlar (www.webportal.robcok.k12.tr, 12.01.2017).

İstanbul Üsküdar Amerikan Kız Koleji: Okul 1876 yılında Bilecik'te kurulmuştur. Sonraki yıllarda önce Adapazarı'na, daha sonra Birinci Dünya Savaşı

yıllarında da İzmit'e taşınmak zorunda kalmış ve son olarak 1924 yılında Üsküdar'a taşınmıştır. Kuruluşundan Cumhuriyet'e kadar okulun öğretim dili Ermenice olmuştur. Okul bir asrı aşkın süredir kız okulu olarak eğitim öğretime devam etmiştir. Üniversite sınavlarında iddialı okullardan biri olmuştur. Günümüzde okul Sağlık ve Eğitim Vakfı Yönetimindedir (www.uaa.k12.tr/, 12.01.2017).

Alman Okulları: Alman okulları ancak 19.yüzyılın sonlarına doğru açılmaya başlanmıştır. Almanlar diğer devletler kadar etkili misyonerlik faaliyetleri gösterememiştir. Alman okulları Alman sermaye grupları tarafından desteklenmiştir. Alman okulları arasında en önemlisi Alman Lisesi ve Ticaret Okulu'dur (Polat, 1989).

Alman Lisesi ve Ticaret Okulu: Okul 1868 yılında kurulmuştur. Başlangıçta sadece yabancı öğrenciler için eğitim veren okula 1879 yılında hazırlık kursu açılması üzerine Almanca bilmeyen öğrenciler de alınmaya başlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı nedeniyle kapanan okul 1924 yılında yeniden açılmıştır. 1945 yılında Hitler'in toplum huzurunu bozmaya yönelik çalışmalarından korunmak için Milli Eğitim Müdürlüğüne devredilmiştir. 1953 yılında tekrar Alman Lisesi'ne tahsis edilmiştir (Ertuğrul, 2002).

2.2.5.3. Yabancı Okulların Türk Toplumı Üzerindeki Etkisi

Yabancı okulların öncelikli amacı Hıristiyanlık dinini yaymak olmuştur. Çoğu azınlık ve yabancı okulu mensubu oldukları cemaatin mezhebini yaymanın yanında, bağlı oldukları ülkelere siyasi, kültürel ve ekonomik açıdan fayda sağlayacak doğrultuda etkinlik göstermeye başladılar. Türkiye Cumhuriyeti'nde göstermek istedikleri bu etkinliği aleni olarak devam ettiremeyen yabancı okullar farklı yöntemlerle bu etkinliklerini devam ettirmek istedi. Buna "ahlaki eğitim" adı verildi. Böylece çoğunluğu Türk olan öğrencilerin kişilikleri üzerinde etkili olabileceklerini düşünüyorlardı. Bu "ahlak eğitimi" içinde *aile, insan haklarına saygı, sorumluluk, boş zamanları değerlendirme, meslek duygusu, temiz kalplilik, sadakat* gibi konular üzerinde duruluyordu. Derslerde seçilen tartışma konuları çoğunlukla İncil'den alınmış ve çözüm yolu olarak da isim belirtilmeden Hıristiyanlığa yönlendirilmiştir (Arığ, 2014).

Yabancı okullar yapılan tüm denetimlere ve dini propaganda yapmanın okullarda yasak hale getirilmesine rağmen üstü örtülü bir şekilde faaliyetlerini sürdürmüştür. (Arığ, 2014).

Yabancı okulların diğere bir amacı da kendi kültürlerini yaymaya çalışmalarıdır. Osmanlı döneminde bu okullar eğitimlerini kendi dillerinde yapıyorlar, istedikleri ders kitabını okutuyorlar ve hiçbir denetlemeye tabii tutulmuyorlardı. Bu okullar kendi kültürlerini açık bir şekilde üstün görmüş ve bağlı buldukları devletin kültürünü yaymaya çalışırken Türk kültürünü de küçümsüyorlardı (Özbek, 2000).

Yabancı okulların bu zararlı etkinliklerinin yanı sıra Türk Eğitime faydaları da olmuştur. Eğitimde batıyı örnek almayı ve anadilinin dışında ikinci bir dil eğitiminin verilmesini getiren bu okullar, modern binalarda daha kaliteli bir eğitim vermesi nedeniyle tercih edilen okullar oldular. Ayrıca yabancı okulların pozitif bilimlerde ileri düzeyde olmaları Türk eğitime fayda sağlamıştır. Çağdaşlaşma için batıyı örnek alan Türkiye Cumhuriyeti bu okulların eğitim konusundaki bazı özelliklerini örnek aldı bunun yanında da olumsuz faaliyetlerini engellemek için bir dizi denetim yaptı. Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfusun yaklaşık %90'ı okuma yazma bilmiyordu. Bu durumda eğitilmiş insana ve eğitim kurumlarına ihtiyaç oldukça fazlaydı. Devletin denetimi altındaki yabancı okullardan yararlanılmıştır (Yazıcı, 2010).

2.2.5.4. Yabancı Okulların Amaçları

Yabancı okullar buldukları bölgede kendi dinlerini yaymak için çaba göstermişlerdir. Bunu yapmak için de çocukları hedef almışlardır. Bu okullarda eğitim alan Müslüman çocuklar genelde o bölgenin ileri gelenlerinin çocuklarıydı. Bu çocukları kendi misyonlarına uygun şekilde yetiştirip, bu çocuklar sayesinde devlet politikasını etkilemek ve kendi denetimleri altına almak istemişlerdir (Ertuğrul, 2002).

Yabancı okullar bağlı buldukları ülkenin Osmanlı Devleti üzerindeki siyasetini takip ederek ülkeyi sömürge haline getirmek için çalıştılar. Hıristiyanlık dinini yaymayı amaçladılar. Hıristiyanlık dinine inanmaya başlan Türk insanı daha kolay sömürge haline gelecekti. Batılı devletlerin her türlü desteğini alan azınlık ve yabancı okullar Osmanlı Devleti'nin yeraltı ve yerüstü zenginliklerine yönelmişlerdir. İstanbul dışında açılan yabancı okulların, özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Mısır ve Filistin'de olması dikkat çekicidir (Yaşbay, 2002).

Yabancı okullar ülke içerisindeki azınlıkları devlete karşı kıskırttılar. Fransız İhtilali sonrası yayılan milliyetçilik kavramının etkisiyle, Osmanlı bünyesindeki azınlıklar da bağımsızlık istemeye başladılar ve bu da azınlık ayaklanmalarını beraberinde getirdi. Azınlık ayaklanmalarında yabancı okulların büyük payı olmuştur.

Ayrıca yabancı okullar ülke içerisindeki her türlü siyasi ve iktisadi karışıklıkları kendi yararlarına olacak şekilde yönlendirerek, bu faaliyetleri kendi çıkarlarına göre kullandılar. Ayrılcı fikirleri sadece azınlıklar arasında yaymakla kalmayıp, Müslüman toplumu da çeşitli şekillerde devlete karşı kışkırtarak ülke insanı arasında mezhep veya etnik kimliği kullanarak, ayrılık yaratmaya çalıştılar (Yaşbay, 2002)

2.3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırma aşamasında yararlanılan kaynakların (kitap, makale, vb.) önemli olarak görülenlerin tahlili yapılmıştır. Söz konusu eserlerin konumuzla alakasına göre kısa bir özet mahiyetinde değerlendirmesi yapılmıştır. Bu eserler kronolojik olarak yeniden eskiye doğru bir sıralama ile anlatılmıştır.

Arıç(2014), Atatürk Döneminde Yabancı Okullar(1923-1938) isimli eserinde yabancı okullar ele alınarak, Atatürk dönemindeki durumlarını ortaya koymak hedeflenmiştir. Türk eğitim tarihi alan yazınında yabancı okulların Osmanlı dönemindeki mevcudiyetleri ve durumlarına yönelik eserler oldukça fazla olmasına karşın Atatürk dönemindeki durumlarına yönelik eserlerin eksikliği bu eserle giderilmiştir. Eser beş ana bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde cumhuriyetten önce yabancı okullar, ikinci bölümde Atatürk dönemi milli eğitim politikası ve bu dönemde yabancı okullara yönelik hukuki ve eğitime ilişkin düzenlemeler, üçüncü bölümde yabancı okullara getirilen düzenlemelerin uygulanması, dördüncü bölümde yabancı okulların buldukları yerler, öğrenci ve öğretmen durumları, müfredat programları ve bütçeleri, beşinci bölümde ise yabancı okulların Türk toplumuna etkileri anlatılmıştır.

Akyüz(2013)'ün Türk Eğitim Tarihi adlı eseri birçok eğitim tarihi araştırması için olduğu gibi bu araştırma için de elzem bir kaynak olmuştur. Tarihin en eski dönemlerinden beri eğitim ile ilgili olay, düşünce, kurumlar ve bunların gelişmesi gibi konuları incelenmiştir. Eserin en temel özelliği zaman ve konu bütünlüğü içinde eleştirel bir dille kaleme alınmasıdır. Eser 2015 yılında 28.baskısını yayınlamakla eğitim tarihi alanında sürekli güncellenen yeni değerlendirmelerle zenginleştirilen bir eserdir.

Yıldız(2011)'in yabancı okullar üzerine yapmış olduğu Anadolu'da Amerikan Okulları isimli çalışma Türk eğitim tarihinde yabancı okullar üzerine yapılmış bir çalışmadır. Eserde aktif olduğu dönemde popüler olan okullara değinilmiştir. Kitap üç

bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde Osmanlı Başkentinde Amerikan Okulları, ikinci bölümde İzmir’de Amerikan Okulları, üçüncü bölümde ise Anadolu’daki diğer Amerikan okullarına değinilmiştir.

Kazıcı(2004) Osmanlı’da Eğitim Öğretim isimli eserinde Osmanlı dönemi eğitim tarihi açısından incelemiştir. Kitap iki bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde Osmanlı öncesi eğitim öğretim, ikinci bölümde ise Osmanlı dönemi eğitim öğretim anlatılmıştır. İkinci bölüm birinci bölüme göre daha geniş ve daha kapsamlıdır.

Kodaman(1999), Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi adlı eserinde II. Abdülhamit döneminde mevcut eğitim kurumları ve eğitim teşkilatı alanında yapılan çalışmaları ve bu çalışmaların sonuçlarını anlatmıştır. Eğitimi şekillendiren önemli elemanlar olan okul, toplum ve devlet ilişkilerini irdeleyerek, birbirleri ile olan ilişkilerini ele almıştır. Eser 3 ana konuya ayrılmaktadır. Bunlar Medrese Devri, Mektep Devri ve Okul Devri’dir. Eserde Medrese Devri olarak ele alınan Tanzimat öncesi, Mektep Devri olarak ele alınan Tanzimat sonrası dönem, Okul Devri olarak ele alınan dönem ise cumhuriyet dönemidir. Kitapta resmi metinlerden alıntılara sıkça yer verilmiş ve anlatım sayısal verilerle desteklenmiştir. Bu eser eğitim tarihi literatüründe Abdülhamit dönemi eğitim ve ideolojik anlayışını ortaya koyarak literatürde var olan bir eksikliği gidermiştir.

Koçer(1991)’in “Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi(1773-1923)” isimli eseri Türk eğitim tarihine üç önemli noktadan bakmaktadır. İlk olarak geleneksel eğitim sistemine ek olarak modern eğitimin sistemleşmeye başlaması, ikinci olarak modern eğitim sisteminin mevcut eğitim sistemi ve eğitim kurumlarına sağladığı katkılar, üçüncü ve son olarak da dini eğitim ve oluşturulmaya çalışılan laik eğitim sistemi arasında kalan Türk eğitim sistemine yer verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın bu kısmında ilk olarak, bu araştırmanın gerçekleştirilme aşamasında yöntem açısından nasıl bir yol izlendiği anlatılmıştır. Daha sonra araştırma esnasında kullanılan veri toplama araçları anlatılmış ve veri toplama araçlarına ulaşma süreci hakkında bilgiler verilmiştir. Son olarak elde edilen verilerin analizi ve değerlendirilmesi aşamasında izlenen yol anlatılmıştır.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma nitel araştırma yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur. Nitel araştırma; sosyal olay ve olguları buldukları ortam içerisinde anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır. Bu araştırmalar mevcut sorunlara nedir, niçin, nasıl, ne zaman vb. sorulara sorarak, bu olguların bulunduğu dönemdeki diğer olgularla olan ilişkisini de hesaba katarak cevap aramaya çalışır. Nitel araştırmalarda gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algılandığı ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma türüdür. (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Bu araştırmanın yöntemi olarak nitel araştırma yönteminin türlerinden biri olan tarihsel yöntem kullanılmıştır. Bir bilinmeyeni ortaya çıkarmak, var olan sorulara cevap bulmak, geçmişteki olayları incelemek ve olaylar arası bağlantı kurmak ve mevcut başarıları değerlendirmek için tarihsel model kullanılır (Berg ve Lune, 2015).

Tarihsel yöntem, tarihte yaşanmış olay ve olguların incelenerek, yapılan bu incelemeden elde edilen verilerin analizine dayanmaktadır. Tarihsel araştırmaların sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için öncelikle geniş ve kapsamlı bir literatür taramasına ihtiyaç vardır. Araştırmada kullanılan verileri toplamak için yazılı ve sözlü literatür taranmış ve ilgili kaynaklar üzerinde tarama yapılmıştır. Literatür taraması sonucu elde edilen veriler analiz edilerek elde edilen sonuçlar sistematize edilmiştir (Balcı, 2005).

3.2. VERİ TOPLAMA ARACI VE YÖNTEMİ

Verilerin toplanması sürecinde doküman incelemesi yapılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılmak istenen olgulara dönük yazılı ve görsel kaynakların analiz edilmesini kapsamaktadır. Nitel araştırma yöntemi kullanılan çalışmalarda, gözlem ve görüşmenin mümkün olmadığı durumlarda doküman incelemesi kullanılmaktadır. Ayrıca doküman inlemesi kullanılarak birkaç kaynağın incelenmesi çok geniş zaman dilimlerinin incelemesini kolaylaştırıp, daha kısa sürede incelenmesini sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Ayrıca geçmiş dönem incelemelerinde araştırılan dönemin kişi ve kurumlarına direk olarak ulaşma imkânı olmadığı için, doküman incelemesi, geniş bir incelemeye olanak tanımış ve isabetli genellemeler yapabilmeyi mümkün kılmıştır. Bu özelliklerinden dolayı doküman incelemesi yapılması çalışma açısından uygun görülmüş ve tercih edilmiştir.

Araştırmada doküman incelemesi yönteminin tercih edilmesinin çalışmayı kolaylaştıran birtakım katkıları olmuştur. Ulaşılması zor ve imkânsız olan kişi ve kurumlara ait dokümanlara doğrudan ulaşım imkânı sağlamıştır. Zaman, para ve emek bakımından daha az külfetli olmuştur. Aynı konunun değişik zamanlarda yapılan analizlerini inceleme fırsatı sunmuştur. Bu katkılarının yanında doküman incelemesinin araştırmayı sınırlandırdığı noktalar da olmuştur. Araştırması yapılan döneme dair birincil bilgilere sahip olunamadığı için incelemesi yapılan dokümanlara güvenilmek zorunda kalınmıştır. Bunun yanı sıra dokümanların yanlışlık taşıyıp taşımadığına dair bilgi sahibi olunamamıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

3.3. VERİLERİN ANALİZİ VE ÇÖZÜMLENMESİ

Veriler analiz edilirken tarihsel dönem araştırmalarında kullanılan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin tercih edilme sebebi; tarihi olayları ortaya koymada işe yarayacak pek çok kaynağın aynı anda incelenmesine fırsat tanıyor

olmasıdır. Doküman analizi beş aşamadan oluşmaktadır. Bunlar; “dokümanlara ulaşma, özgünlüğünü kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme, veriyi kullanma”dır. Araştırma yapılırken de bu beş aşama izlenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Dokümanlara ulaşma aşamasında öncelikle kütüphanelerden ve Yüksek Öğretim Kurumu’nun tez arşivinden katalog taraması yapılmıştır. Araştırma sürecinde verilerin analizi ile elde edilen sonuçlar konulara ve yıllara göre ardışık olarak hazırlanmış ve elde edilen taslak birçok kez ve birçok farklı kaynaktan incelenerek özgünlüğü kontrol edilmiştir. Dokümanları anlama aşasında ise elde edilen verilerin “eğitim tarihi, milli eğitim, geleneksel eğitim, modern eğitim, yabancı okullar, eğitimde millileşme, yasal düzenlemeler, politikalar” temaları ile ele alınabileceği görülmüştür. Böylece bu temalar çerçevesinde ulaşılabilen tüm kaynaklar(kitap, süreli yayınlar, tezler, resmi metinler vb.) incelenmeye başlanmıştır. Araştırma ile ilgili yerler işaretlenip konularına göre sınıflandırılarak verilerin analizi yapılmıştır. Veriler analiz edildikten sonra ortaya çıkan bulgular anlamlı bir bütün oluşturmak koşuluyla kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan kaynakların genelleme yapmayı mümkün kılacak nitelikte olduğu, elde edilen bulguların tutarlı ve anlamlı olduğu, ortaya çıkan bulguların anlamlı bir bütün oluşturduğu, araştırmada elde edilen bulgularının literatür tarandığında doğru olduğu ve araştırma sonuçlarının araştırmanın amacı ve temaları ile tutarlı olduğu görülmüştür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın giriş bölümünde ayrıntılı olarak açıklanan probleme ilişkin gerekli doküman incelemesi sonucu elde edilen bulgular, bu bölümde başlıklar halinde ele alınmıştır.

TÜRKİYE CUMHURİYETİNDE EĞİTİMDE MİLLİLEŞMEYE YÖNELİK POLİTİKA VE RESMİ DÜZENLEMELER (1923-1938)

Eğitim, devletlerin, toplumların, kültürlerin devam edebilmesini ve güçlü ve sağlam temeller üzerine devlet kurulabilmesini sağlar. Toplum ve birey hayatını her yönüyle saran eğitimin ülkemizi olumlu yönde etkileyebilmesi için yeni kurulan eğitim sisteminin, siyasal düzene bağlı nitelikte güçlü ve donanmış bireyler yetiştiren, milli özelliklerimize uyan, çağdaş bir eğitim sistemi olması gerekmektedir. Bu amaçla eğitim işleri, devletin ilgilendiği konuların en önemlisi olarak görülmüştür. Türkiye Devleti'nin kurulduğu dönemde oluşturulan yeni eğitim sistemi, toplumumuzun bünyesine uygun olarak milli, çağdaş, toplumun gereksinimlerine yönelik tarzda yapılandırılmıştır. Bu nitelikte kurulan eğitim sistemi, siyasal düzenin korunmasında, milli birlik ve bütünlüğün korunmasında, ekonominin iyileştirilmesinde, toplumdaki bireylerin maddi manevi hayat standartlarının yükseltilmesinde büyük etkiye sahip olmuştur.

4.1. TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE EĞİTİMDE MİLLİLEŞMEYE YÖNELİK POLİTİKALAR

Eğitim politikası, genelde tüm eğitim sisteminin, özelde ise bir eğitim örgütü ya da kuruluşunun amaçlarına ulaşmasını sağlamak üzere alınacak kararlara ve yapılacak uygulamalara rehberlik eden ilkeler bütünüdür (Balcı, 2005). Başka bir tanımla, bir toplumun ya da bir eğitim kurumunun, istenen örgün ve yaygın eğitim amaçlarına ulaşması için alacağı kararlara hukuksal bir temel oluşturacak yargılarını

kapsayan genel bir plandır (Demirtaş ve Güneş, 2002). Yapıcı'ya (2006) göre ise eğitim politikası, geçmişin izlerini taşıyan, bugünün gereksinimlerine yanıt veren, geleceğe yönelik algılamaları bünyesinde taşıyan ulusal bir projedir. Herhangi bir ülke eğitim politikalarını dünyadaki bilimsel, sosyal, ekonomik, jeopolitik-jeokültürel değişimleri dikkate alarak belirler. Sanayi devriminden sonra Osmanlı Devleti, Batılılaşma ve modernleşme çabaları içine girmiş ve eğitim politikalarını buna göre belirlemiş, yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti de bu süreci yeni ve millî bir anlayışla devam ettirmiştir.

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaşlaşma yolunda attığı adımların ve yapılan yeniliklerin halk tarafından kabullenilip benimsenmesinde eğitim alanında yapılan yenilikler büyük ölçüde etkili olmuştur. Dönemin eğitim politikasının oluşturulmasında Atatürk'ün görüşleri ve değerleri etkileyici rolde olmuştur.

Cumhuriyet dönemi eğitim politikalarını tarihsel süreç içerisinde 5 farklı evrede incelemek mümkündür. Bunlar (Güler, 2004):

- "Millileştirme Devri (1923-1938)
- Hümanistleştirme Devri (1938-1950)
- Amerikalaştırma Devri (1950-1960)
- Plânlaştırma Devri (1960-1980)
- Neoliberalizm Devri (1980 ve sonrası)"

Araştırmamızın sınırları dâhilinde olmasından ötürü millileştirme devri incelenecektir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında eğitimin seyri Atatürk inkılapları ile karakterize edilir. Eğitime dair yapılan yeniliklerde Atatürk'ün çok büyük katkıları olmuştur. Bir konuşmasında Atatürk'ün "Eğer cumhur reisi olmasam, maarif vekili olmak isterim." (İnan, 1998) sözü eğitime verdiği önemi gözler önüne sermektedir.

Eğitimi millileştirme konusu ilk kez II. Meşrutiyet döneminde dillendirilse de bu konuda bir çalışma yapılmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla her alanda millileşme hareketi hız kazanmıştır. Bu hareket Cumhuriyet dönemi milli eğitim politikasının da temelini oluşturmuştur (Hacıeminoğlu, 1976). Atatürk 15 Temmuz 1921 tarihinde Maarif Kongresinde aşağıdaki sözleri ile eğitimde millilik ihtiyacını dile getirmiştir (Aytaç, 1984):

"Bugüne kadar izlenen eğitim ve öğretim yöntemlerinin, milletimizin gerileme tarihinde en önemli etken olduğu inancındayım. Onun için bir Millî Eğitim programından söz ederken,

geçmişin boş inançlarından ve yaratılışımızın nitelikleriyle hiç de ilgisi olmayan yabancı düşüncelerden, doğudan ve batıdan gelen tüm etkilerden büsbütün uzak, millî yaratılış ve tarihimize uygun bir kültür düşünüyorum. Çünkü millî dehamızın tam olarak gelişmesi, ancak böyle bir kültürle sağlanabilir. Her hangi bir yabancı kültürü, şimdiye kadar izlenen yabancı kültürlerin yıkıcı sonuçlarını tekrar ettirebilir. Kültür yapıldığı, geliştiği yerin özelliklerine bağlıdır. Bu yer milletin seciyesidir.”.

Atatürk o zamana kadar uygulanan öğretim metotlarının ülkeyi ileri götürmekten ziyade geriletliğini düşünmüş ve bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti’nde uygulanacak eğitim politikasının her türlü yabancı etkilerden uzak, milli karakterimize uygun bir eğitim sistemi olması gerektiğini vurgulamıştır. Atatürk her koşulda ve eğitimin her kademesine milli geleneklerine zıt olan her türlü varlık ve etkenle mücadele etmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Bir gün gençlere yönelik yapmış olduğu bir konuşmada milli bir eğitimin gerekliliğini ve milli eğitimin anlamını şu şekilde anlatmıştır (Aytaç, 1984):

“Aydınlarımız, ‘milletimi en mesut millet yapayım’ der. ‘Başka milletler nasıl olmuşsa onu da aynen öyle yapalım’ der. Lâkin düşünmeliyiz ki, böyle bir nazariye hiçbir devirde başarılı olmuş değildir. Bir millet için mutluluk olan bir şey, diğer millet için felâket olabilir. Aynı sebep ve şartlar birini mutlu ettiği halde, diğerini mutsuz edebilir. Onun için bu millete gideceği yolu gösterirken; dünyanın her türlü ilminden, buluşlarından, ilerlemelerinden yararlanalım. Lâkin unutmayalım ki, asıl temeli kendi içimizden çıkarmak zorundayız”.

Milli bir eğitim anlayışına geçişin temel koşullarından biri öğretimde birliği sağlamak olmuştur. Bu yolda atılan en büyük adım 3 Mart 1924 tarihinde çıkarılan öğretimin birleştirilmesi manasına gelen Tevhid-i Tedrisat Kanunu olmuştur. Bu kanunla tüm okullar devletin denetimi altına alınmış ve öğretim birliği sağlanmıştır. Öğretimde birliğin sağlanmasının ardından Atatürk öğretimde birliğin sağlanmasının milli bütünlüğü sağlamak konusundaki önemini şöyle hatırlatmıştır (Kocatürk, 1999):

“Büyük millet, dünya medeniyet ailesinde saygın yer sahibi olmaya lâyık Türk Milleti, evlâtlarına vereceği eğitimi okul ve medrese adında birbirinden büsbütün başka iki cins kuruma bölmeye bugünkü günde katlanabilir miydi? Eğitim ve öğretimde birlik olmadıkça, aynı fikirde, aynı zihniyette, fertlerden oluşmuş bir millet yapmaya imkân aramak boş şeylerle uğraşmak olmaz mıydı?”

Atatürk milli eğitim ışığının memleketin her noktasını aydınlatmasını hedeflemiştir. Sadece çocuk eğitimi değil yetişkinlerin de eğitilmesini istemiştir. Bu amaçla memlekette bir eğitim seferberliği başlatmak istemiştir. Bu süreci

kolaylaştırması ve ülkenin eğitim seviyesinin ileri düzeylere taşınması amacıyla harf devrimi yapılmıştır. 1929 yılının ilk zamanlarında yeni harflerle okuma yazma öğretilmesi için memleketin her yerinde Millet Mektepleri açılmıştır (Sakaoğlu, 1992).

Tablo6:

1927 ve 1935 Yılları Arasında Okuma Yazma Bilmeyenlerin Oranları (Ergün, Atatürk Devri Türk Eğitim Tarihi, 1982).

Yıllar	Kadın (%)	Erkek (%)	Genel (%)
1927	4	17.4	10.7
1935	10.5	29.3	19.9
Artış	6.5	11.9	9.2

Eğitimde fırsat eşitliği sağlamaya çalışılmış ve bu hedefe yönelik adımlar atılmıştır. Daha bilime dayalı, uygulamaya ve üretmeye yönelik bir eğitim ortamı yaratılmaya çalışılmıştır. Hem laik eğitimin hem de eğitimde yaratılmaya çalışılan fırsat eşitliğinin bir gereği olarak eğitimde cinsiyet ayrımı ortadan kaldırılarak karma eğitime geçilmiştir.

Atatürk'ün eğitimde millileşme çabalarına dair çeşitli yerlerde yaptığı konuşmalardan birkaçı şöyledir:

“Çocuklarımıza ve gençlerimize vereceğimiz öğrenimin sınırı ne olursa olsun, onlara esaslı olarak şunları öğreteceğiz: 1-Milletine, 2-Türkiye Devleti'ne, 3-Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne düşman olanlarla mücadele lüzumu. Fertleri bu mücadele gerekleri ve vasıtalarıyla donanmayan milletler için yaşama hakkı yoktur. Mücadele, mücadele lâzımdır” (Akt. Kocatürk, 1999).

“Cumhuriyet fikren, ilmen, fennen, bedenlen kuvvetli, yüksek karakter ve kişilik sahibi koruyucular ister.” “Memleket evlâdı, her öğrenim basamağında, iktisadî hayatta, etkili ve başarılı olacak şekilde donatılmalıdır. Millî ahlâkımız uygarlık ilkeleriyle, hür fikirlerle geliştirilmeli ve güçlendirilmelidir. Öğretmenler sizin başarınız Cumhuriyet'in başarısı olacaktır.” “Cumhuriyet sizden fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister” (Akt. Atatürk, 1984).

“Bizim izleyeceğimiz Millî Eğitim siyasetinin temeli, evvelâ mevcut bilgisizliği ortadan kaldırmaktır. Ayrıntılara girmekten kaçınarak bu fikrimi birkaç kelime ile açıklamak için diyebilirim ki, genel olarak bütün köylüye okumak, yazmak ve vatanını, milletini dinini, dünyasını tanıtacak kadar coğrafi, tarihî, dinî ve ahlâkî bilgi vermek ve dört işlemi öğretmek, öğretim ve eğitim programlarımızın ilk hedefidir. Bu hedefe erişmek, Millî Eğitim tarihimizde kutsal bir aşama teşkil edecektir” (Akt. Atatürk, 1984)

4.2. TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE EĞİTİMDE MİLLİLEŞMEYE YÖNELİK RESMİ DÜZENLEMELER

Bu araştırmanın bulguları elde edilirken, yararlanılan başlıca kaynaklar kanun, nizamname, talimatname, genelge ve yönerge gibi resmi metinler olmuştur. Dolayısıyla resmi metinler araştırma için çok büyük öneme sahiptir. Bu nedenle bu metinlerin ne anlama geldiklerinin anlatılması gerekmektedir. Bu bölümde kanun, nizamname, talimatname, genelge ve yönergeler anlatılmış ve hiyerarşik sıralamasına yer verilmiştir.

Kanunlar, yazılı hukuksal kaynaklar ve resmi metinler içerisinde hiyerarşik olarak anayasalardan sonra ikinci sırada yer alırlar. TDK 'nın büyük Türkçe sözlüğünde kanun kelimesinin karşılığı *geçerli olan kural* (www.tdk.gov.tr , 12.07.2017) olarak verilmiştir. Kanunlar eğitim yönetimi açısından kritik öneme sahiptir. Türkiye'de eğitim kurumlarının işleyişi, öğrenci ve genel hizmetlerin yürütülme şekli kanunlarla belirlenmiştir (Sönmez, 2010).

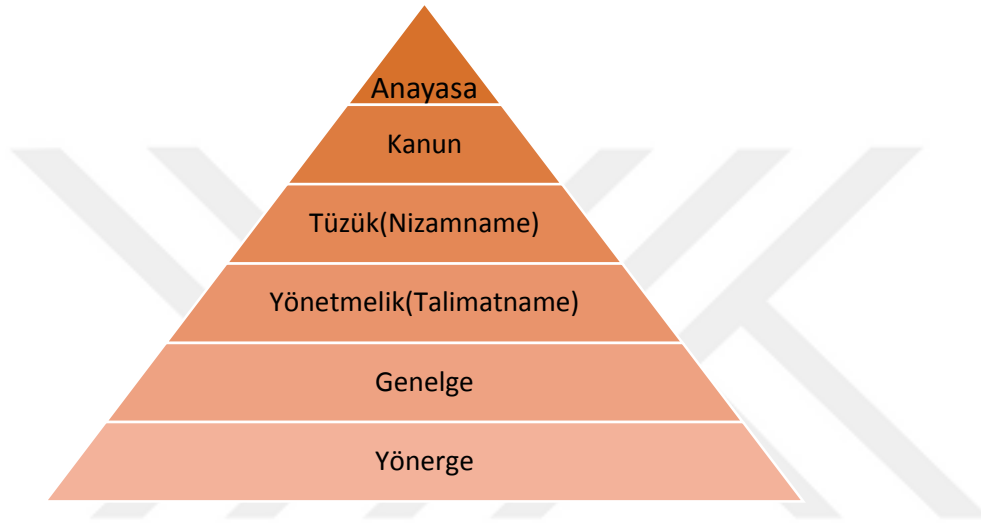
Nizamnâme, kelimesinin TDK 'nın güncel Türkçe sözlüğündeki karşılığı tüzüktür ve nizam kelimesinden türemiştir. Yine aynı sözlükte "herhangi bir kurumun veya kuruluşun tutacağı yolu ve uygulayacağı hükümleri sırasıyla gösteren maddelerin hepsi" (www.tdk.gov.tr, 12.07.2017) şeklinde tanımlanır. Bir kanunun uygulanmasını göstermek veya emrettiği işleri belirtmek üzere kanunlara aykırı olmamak koşuluyla ve Danıştay'ın incelemesinden geçirilerek bakanlar kurulu tarafından çıkarılan yazılı hukuk kurallarıdır.

Talimatname, kelimesinin TDK sözlüğündeki karşılığı yönetmelik olarak verilmiştir. Sözlükte yönetmelik kelimesinin üç ayrı anlamı vardır. Bunlar (www.tdk.gov.tr, 12.07.2017): "1- Bir kuruluşun çalışma yöntemini belirleyen kuralların tümü; 2- Bu kuralların yazılı olduğu belge, talimatname; 3- Hukuk, Yasa ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak amacıyla hazırlanan, düzenleyici kuralların yazılı olduğu resmî belge" olarak verilmiştir. Araştırmada kullanılan talimatname kavramı bu üç tanımdan üçüncüsünü karşılamaktadır.

Genelge, "Yasa ve yönetmeliklerin uygulanmasında yol göstermek, herhangi bir konuda aydınlatmak, dikkat çekmek üzere ilgililere gönderilen yazı, tamim, sirküler" (www.tdk.gov.tr, 12.07.2017) şeklinde tanımlanmıştır.

Yönerge, TDK sözlüğünde üç farklı tanımı vardır. Bunlar(www.tdk.gov.tr,12.07.2017): “1. *Herhangi bir konuda tutulacak yol için üst makamlardan alt makamlara belli bir esasa dayanarak verilen buyruk, talimat, direktif*, 2. *Bu buyrukların yazılı olduğu belge*, 3. *Yönetmeliklerde değinilmeyen konulara açıklık getirmek için düzenlenen resmî belge*” şeklindedir. Çalışmamızda kullanılan yönerge kavramı birinci tanıma karşılık gelmektedir.

Bu resmi metinlerin Türk hukuk sistemindeki hiyerarşik sıralaması aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Şekil 2: Normlar Hiyerarşisi Piramidi

4.2.1. Kanunlar

Kanun, parlamentoların kabul ettiği genel, sürekli ve zorunlu hukuki düzenlemelerdir. Daha önceden belirlenmiş kanun yapma yöntemlerine göre çıkarılırlar ve buna yasama etkinliği denir. Kanunlar cumhurbaşkanı tarafından resmi gazetede yayımlanır. Yayımlanan kanunlar geneldir, yani tek bir kişiyi değil tüm insanları ilgilendirir. Kanunlar insanlar için bir ihtiyaçtır. İnsanların birbirlerinin haklarını ihlal etmeden güvenli ve huzurlu bir şekilde yaşamaları için kanunlar gereklidir. Ayrıca görevlerin sınırları ve kapsama alanı da kanunlar yoluyla belirlenir (TBMM, 2005).

4.2.1.1. Tevhid-i Tedrisat Kanunu

Osmanlı Devleti'nden yeni kurulan Türk devletine kalan sıbyan mektepleri, medreseler, modern okullar, azınlık okulları ve yabancı okullar farklı merkezlerden yönetilip farklı amaçlar güdüyorlardı (Vahapoğlu, 1990). Var olan

eğitim kurumları ve eğitim sistemi ile hedeflenen birlik ve beraberliğin sağlanması imkânsızdı. Eğitimde hâkim olan bu çok başlılık yenilik yapmayı gerekli kılıyordu.

Mustafa Kemal Atatürk'ün çeşitli yer ve tarihlerde, eğitime dair yapmış olduğu konuşmalarda *milli eğitim, eğitimde birlik, laik ve çağdaş eğitim* vurgusu yapmıştır (Can, 2006). Bünyesinde birden çok ulusu barındıran devletlerin dağılmasında büyük bir faktör olan milliyetçilik akımı ile uygulanan eğitim sistemi arasındaki ilişkinin farkına varan yeni Türk devleti kurucuları, milli eğitim ve eğitimde birlik kavramlarına önem vermişlerdir. *Bu amaçla “3 Mart 1924’te 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılmıştır”*. Kanun maddeleri şöyledir (www.mevzuat.gov.tr, 2017):

“Madde 1 – Türkiye dâhilindeki bütün müessesatı ilmiye ve tedrisiye Maarif Vekâletine merbuttur.

Madde 2 – Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti veyahut hususi vakıflar tarafından idare olunan bilcümle medrese ve mektepler Maarif Vekâletine devir ve raptedilmiştir.

Madde 3 – Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde mekatip ve medarise tahsis olunan mebalîğ Maarif bütçesine nakledilecektir.

Madde 4 – Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehasısları yetiştirilmek üzere Darülfünunda bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidematı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi içinde ayrı mektepler küşat edecektir.

Madde 5 – Bu kanunun neşri tarihinden itibaren terbiye ve tedrisatı umumiye ile müştegil olup şimdiye kadar Müdafaa-i Milliyyeye merbut olan askeri rüşti ve idadilerle Sıhhiye Vekâletine merbut olan darüleytamlar, bütçeleri ve heyeti talimiyeleri ile beraber Maarif Vekâletine raptolunmuştur. Mezkür rüşti ve idadilerde bulunan heyeti talimiyelerin ciheti irtibatları atiyen ait olduğu Vekâletler arasında tahvil ve tanzim edilecek ve o zamana kadar orduya mensup olan muallimler orduya nispetlerini muhafaza edecektir.

(Ek: 22/4/1341 - 637/1 md.) Mektebi Harbiyeden menşe teşkil eden askeri liseler bütçe ve kadrolariyle Müdafaa-i Milliye Vekâletine devrolunmuştur.

Madde 6 – İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

Madde 7 – İşbu kanunun icrayı ahkâmına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.”

Yeni Türk Devleti kurulduğunda eğitimin temel amacı bilimsel eğitim yapmaktı. Çağdaş bir toplum olmanın en önemli adımı da buydu. Atatürk'e göre eğitim insanların fikri yapısını değiştirebilecek en önemli etkeni. Eğitimde yapısal birlik ve hedef birliği saplandığında istenilen tipte insan yetiştirilmesi de sağlanmış olacaktı.

Atatürk 1 Mart 1924 günü meclisin açılış konuşmasında eğitime ilişkin *“Memlekette maarif nurunun yayılmasına ve en derin köşelere kadar nüfuz etmesine bilhassa nasb-ı nazar ediyoruz.”* diyerek yeni Türk hükümetinin eğitime bakış açısını ve verdiği önemi ifade etmiştir. Daha sonra eğitimin tek bir merkezden idare edilmesinin gerekli olduğunu vurgulamak için şunları söylemiştir:

“Diğer taraftan idare-i hususiyelerden ve memleketin müteferrik menabiinden maarife tevcih olunan mesainin merkezden alakadarane takip olunmasını ve bu suretle mesai-i umumiyenin hedefini terakkiye sevk ve isalin tesadüfe bırakılmamasını iltizam ediyoruz.” (www.tbmm.gov.tr, 2017)

2 Mart 1924 günü Tevhid-i Tedrisat Kanun Tasarısı mecliste, Cumhuriyet Halk Fırkası grubunda tartışılmış ve bu tartışmalar sonunda üç yasa tasarısı meclise sunulmuştur. Bunlar (Akgün, 1983):

1. *“Halifeliğin kaldırılması ve Osmanlı Hanedanının yurt dışına çıkarılmasına ilişkin Urfa Mebusu Şeyh Saffet Efendi ve 53 arkadaşının yasa önerisi”*
2. *“Şer’iye ve Evkaf Bakanlıklarının kaldırılmasına ilişkin Siirt Mebusu Hulki Efendi ve 57 arkadaşının yasa önerisi”*
3. *“Tevhid-i Tedrisat hakkında Saruhan Mebusu Vasıf Bey ve 57 arkadaşının yasa önerilerinden oluşuyordu.”*

Aynı gün Türkiye eğitim tarihinde yeniliğin ilk adımı olarak Tevhid-i Tedrisat kanun teklifi Saruhan Mebusu Vâsıf Bey ve elli yedi arkadaşı tarafından Meclis Başkanlığına sunulmuştur. Önce ilk iki madde kabul edilmiş ve ilk iki maddenin kabulünden sonra Tevhid-i Tedrisat Kanunu ele alınmıştır. Necdet Sakaoglu’nun belirttiğine göre kanun gerekçesi özetle şöyledir (Sakaoglu, 1992):

“Bir devletin genel eğitim siyasetinde, milletin düşünce ve duygu bakımından birliğini sağlamak gereklidir ve bu da öğretim birliğiyle olur. Tanzimat’ın ilan edildiği sıralarda öğretim birliğine geçilmek istenmişse de başarılı olunamamış, bilakis bir ikilik ortaya çıkmıştır. Bu ikilik eğitim ve öğretim birliği bakımından birçok kötü ve sakıncalı sonuçlar doğurmuş, iki türlü eğitimle memlekette iki tip insan yetişmeye başlamıştır. Önerimiz kabul edildiğinde Türkiye Cumhuriyeti dâhilindeki bütün eğitim kurumlarının biricik mercii Maarif Vekâleti olacaktır. Böylece bütün eğitim yuvalarında Cumhuriyetin irfan siyaseti, ortak bir eğitim yolu izlenecektir”

Kanun teklifi okunduktan sonra maddeleri oylama işlemi başlamış ve ilk dört madde kabul edilmiştir. Beşinci maddeye gelindiğinde Yozgat Mebusu Süleyman Sırrı Bey, itiraz etmiş ve beşinci maddeye bir ek fıkra önerisinde bulunmuştur. Bu öneri üzerine mecliste bir takım tartışmalar yaşanmış ve tartışmalardan sonra başka itiraz olmaması üzerine oylamaya devam edilmiş ve kanun maddeleri yazıldığı şekli ile 3 Mart 1924 tarihinde 430 sayı ile kabul edilmiştir. Kanunun ana maddeleri şunlardır:

“ Yüksek Başkanlığa,

Bir devletin milli eğitim politikasında ulusun duygu bakımından birliğini sağlamak için öğretim birliği en doğru, en bilimsel ve çağdaş ve her yerde yararı görülmüş bir ilkedir. 1839 Gülhane Hattı’ndan sonra açılan Tanzimat döneminde, Osmanlı Yönetimi öğretim birliğine başlamak istemişse de başarılı olamamış tersine bu konuda ikilik bile olmuştur. Bu ikilik eğitim ve öğretim birliği bakımından birçok zararlı sonuçlar doğurdu. Bir ulusun bireyleri ancak bir eğitim görebilir. İki türlü

eğitim, bir ülkede iki türlü insan yetiştirir. Bu ise, duygu ve düşüncede dayanışma amacını hepten bozar. Yasa önerimiz kabul edilirse Türkiye Cumhuriyeti'nde bütün eğitim kurumlarının tek mercii Milli Eğitim Bakanlığı olacaktır. Böylece bütün okullarda bundan böyle Cumhuriyetin eğitim politikasından sorumlu ve eğitimimizin birliğini, duygu ve düşünce çerçevesinde ilerlemekte görevli olan Milli Eğitim Bakanlığı pozitif ve birleştirilmiş bir milli eğitim politikası uygulayacaktır. Önerimizin bugün hemen ve ivedilikle görüşülerek yasalaştırılmasını yüce kuruldanda rica ederiz.

Madde 1. Türkiye'deki bütün bilim ve öğretim kurumları Milli Eğitim Bakanlığına bağlıdır.

Madde 2. Şer'iyeye ve Evkaf Bakanlığı veya özel vakıflarca yönetilen bütün medrese ve okullar Milli eğitim Bakanlığına devredilerek bağlanmıştır.

Madde 3. Şer'iyeye ve Evkaf Bakanlığı bütçesinde mekatip ve medreseye ayrılan para eğitim bütçesine nakledilecektir.

Madde 4. Eğitim Bakanlığı yüksek din uzmanları yetiştirmek üzere Üniversitede (Darülfünun) bir ilahiyat fakültesi kurulacak ve imamat ve hutubat gibi dini hizmetlerin uygulanması ile yükümlü memurların yetişmesi için ayrı okullar kuracaktır.

Madde 5. Bu yasanın yayını tarihinden itibaren genel eğitim-öğretim ile ilgilenen şimdiye kadar Müdafai Milliye'ye (Savunma Bakanlığı'na) bağlanmış olan askeri rüşti ve idadilerle Sıhhiye Vekâleti'ne (Sağlık Bakanlığı'na) bağlanmış olan darüleytamlar bütçeleri ve eğitim heyeti ile beraber maarif vekâletine bağlanmıştır. Anılan rüşti ve idadilerde bulunan eğitim heyetlerinin hizmetlerinin konumu ileride ait olacağı vekâletler arasında düzenlenecek ve o zamana kadar orduya mensup olan muallimler orduyla olan bağlarını koruyacaklardır.

Madde 6. İşbu yasa yayımlandığı tarihten geçerlidir.

Madde 7. İşbu yasanın hükümlerinin uygulanmasına Bakanlar Kurulu yetkilidir." (Demirel, 2009)

Bu kanun ile Türkiye sınırları içinde bulunan tüm okullar tek elde toplanarak Maarif Vekâletine bağlanmıştır. Bütün medrese ve mektepler Maarif Vekâletine devredilmiş ve okulların bütçesinde bulunan para da okullarla birlikte Maarif Vekâletine devredilmiştir. Din eğitimi vermek ve din adamları yetiştirmek için Darülfünunda bir ilahiyat fakültesi kurulmuş ve imam hatiplik için yeni okullar açılmıştır. Askeri okullar ve bütçeleri Maarif Vekâletine devredilmiştir. Askeri okullar daha sonra Milli Savunma Bakanlığına devredilmiştir. Karma eğitime geçilmiş ve azınlık ve yabancı okulları denetim altına alınmıştır.

4.2.1.2. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu

Cumhuriyetin ilan edilmesini takip eden süreçte hızla devam eden yenileşme hareketleri içerisinde 20 Nisan 1924 tarihinde çıkarılan Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, yeni kurulan devletin ilk anayasası olarak kabul edilir. Kanunun 80. Maddesinde yer alan "Hükümetin nezaret ve murakabesi altında kanun dairesinde her türlü tedrisat

serbesttir...” (Kili ve Gözübüyük, 2000) ifadesi ile eğitim ve öğretim kurumlarının devlet denetiminde olacağı net bir şekilde ifade edilmiştir.

4.2.1.3. Maarif-i Umumiye Kanun Tasarısı

Cumhuriyetin ilk yıllarında milli eğitim konularını ilmi açıdan irdelemek ve düzenlemek maksadıyla toplantılar yapılmıştır. Yapılan bu toplantılar sonucunda ortaya çıkan bir kanun tasarısı önemli bir yere sahiptir. 1924 yılında hazırlanan kanun tasarısında yabancı okulları kapsayan 3 madde yer almaktaydı. Bunlar:

“Madde 1: Türkiye’de mevcut resmi ve hususi bilumum terbiye müesseselerinin emr-i idaresi veya nezaret ve murakabesi Maarif Vekâletine mevdudur.

Madde 17: On üç yasına kadar Türk tabiiyetindeki çocukların Türkiye dâhilindeki ecnebi mekteplere devamı memnuadır.

Madde 36: Ecnebi cemiyet, şirket ve fertler yeniden mektep açamazlar.”

İlk yayınlandığı zaman yalnızca tasarı olan bu kanun ile bütün okulların MEB tarafından idare edilmesi ve denetlenmesi sağlanmak istenmiştir. Ayrıca bu kanunla Türk çocuklarının yabancı okullara gitmeleri ve yabancıların yeni okul açmaları yasaklanıyordu. Tasarının 17.maddesinin yerine getirilmesi ancak 1931 yılında çıkarılan kanunla sağlanmıştır (Arığ, 2014).

4.2.1.4. Maarif Teşkilatına Dair Kanun

Türkiye Cumhuriyeti’nde eğitim öğretim işlerini yoluna koymak için birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar içinde en önemlileri 1924, 1925 ve 1926 yıllarında toplanan “Heyet-i İlmiye” toplantılarıdır. 1926 yılında toplanan 3. Heyet-i İlmiye toplantısında Bakanlık teşkilatına dair bir kanun tasarısı oluşturulmuştur ve bu kanun tasarısı yapılan işler için en önemlilerden biridir. Maarif teşkilatı hakkındaki 22 Mart 1926 tarih ve 789 numaralı kanunun iki maddesi önemlidir. Bunlar:

“Madde 3: Maarif Vekâleti veya diğer bir vekâlet tarafından açılmış veya lüzumuna göre açılacak mekteplerle bilumum hususi mekteplerin derecelerinin tayini Maarif Vekâletine aittir.

Madde 4: Türkiye’de hiç bir mektep Maarif Vekâletinin ruhsat ve muvafakati olmaksızın açılmaz.” (Arığ, 2014).

Devletin izni olmadan okul açmanın yasak olduğu bir kez daha vurgulanmış ve mevcut okulların derece tayinine karar verme işi MEB’e bırakılmıştır. Okulların müfredatlarını yeniden hazırlamak için Talim ve Terbiye Dairesi kurulmuş ve Maarif Vekâleti bünyesinde bir Dil Heyeti oluşturulmuştur (Arığ, 2014).

4.2.1.5. 23 Mart 1931 Tarih ve 1778 Sayılı Milli Eğitime Dair Kanun

Türkiye’de faaliyet göstermeye devam eden yabancı okullarda eğitim alan Türk çocuklarını korumak ve istenilen esaslarda yetişmesini sağlamak amacıyla önlemler alındı. Türk çocuklarını yabancı kültüründen korumak ve milli bilinç ile yetiştirebilmek için yabancı okullarda eğitim almalarını yasaklayan bir kanun çıkarıldı (Göyünç, 1976). Bu kanuna göre:

“Madde 1: Türkiye’deki ilk tahsillerini yapmak üzere mektebe girecek, Türk vatandaşı çocuklar bundan böyle, bu tahsilleri için ancak Türk mekteplerine gidebilirler.”

Bu maddeyle çocukların eğitimine verilen önem açıkça görülmüştür. Çocukluktan itibaren milli bilinçle yetiştirilen bir nesil hedeflenmiştir. Kanundan sonra birçok yabancı okul yeterli öğrenci sayısına ulaşamadığı için kapanmıştır (Arığ, 2014).

4.2.2. Tüzük (Nizamname)

Kanunların uygulanmasını göstermek ve kanunda yapılması emredilen işleri belirtmek amacıyla çıkarılan yazılı hukuk kurallarıdır. Günümüzde tüzük olarak adlandırılan bu kaynakların Osmanlı döneminde kullanılan adı nizamnamedir. Tüzüklerin kanunlara aykırı olmaması ve aynı zamanda Danıştay incelemesinden geçmesi gerekmektedir. Bir kanuna dayanmadan tüzük çıkarılamaz (Gözler, 2011).

4.2.2.1. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi

Osmanlı Devleti’nde modern anlamda eğitim kurumlarının açılmasının temelini oluşturan en önemli etken 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesidir. Bu nizamname ile eğitim çok başlıktan kurtarılmaya çalışılmıştır. Nizamnameden önce eğitim sistemsiz ve düzensizdi. Bu sistemsizlik ve düzensizlik problem yaratıyordu. İşte bu problemleri ortadan kaldırmak ve eğitimde düzenlemeler yapmak amacıyla 1869 da Maarif-i Umumiye Nizamnamesi yayınlanmıştır. Nizamnamenin en temel amacı Osmanlı eğitim sistemini Fransa eğitim sistemi örnek alınarak düzenlemektir (Akyüz, 2013).

Eğitimle ilgili hemen hemen tüm konuları kapsamı içerisine alan ve eğitimin tüm kademelerini kapsayan Nizamname 5 bölüm ve 198 maddeden oluşmaktadır. Bu bölümler şunlardır:

1. Okulların bölüm ve dereceleri
2. Eğitim idaresinin genel heyeti

3. İmtihanlar, diploma ve bitirme diplomaları ve bunların sağlayacağı yetkiler
4. Öğretmenlere dair
5. Mali işlere dair

Nizamname ile eğitim kademelendirme işlemi yapılmış ve kademeler ilk, orta ve yüksek olarak belirlenmiştir. Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde medreseler konusunda herhangi bir yenilik yapılmamıştır. Onun dışında tüm okullara değinilerek önemli yenilikler yapılmıştır. Azınlık ve yabancı okullarına da değinilmiş ve söz konusu olan okullar denetim altına alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca nizamname ile ilköğretim zorunlu hale getirilmiş, eğitim-öğretim giderleri için halktan yardım beklendiği dile getirilmiş, bilimsel faaliyetler gösteren eğitim öğretim kurumlarının yaygınlaştırılması gerektiği vurgulanmıştır (Altın, 2008).

Azınlık ve yabancı okullarına yönelik yapılmış olan düzenlemeler ile okulların denetim altına alınmaya çalışılması eğitimde millileşme adına atılmış bir adım olarak görülebilir. Nizamnamede eğitimde millileşme adına yapılmış yeniliklerin bulunması da milli bir eğitim anlayışına geçme çalışmalarının Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde oluşturulmaya çalışıldığını gösterir. Bu bağlamda bakıldığında Maarif-i Umumiye Nizamnamesi son dönem Osmanlısı için eğitimde millileşmenin kökenlerini oluşturmuştur diyebiliriz.

4.2.3. Yönetmelik (Talimatname)

Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzel kişilerinin kendi alanlarına ilişkin kanun ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak amacıyla çıkardıkları yazılı hukuk kurallarıdır (Gözler, 2011).

4.2.3.1. Mekâtib-i Hususiye Talimatnamesi

Kapitülasyonların kaldırılmasından sonra bu durumdan faydalanmak isteyen Osmanlı Hükümeti yabancı okulları denetim altına almaya yönelik hamlelerde bulundu. 1915 yılında yayınlanan "*Mekatib-i Hususiye Talimatnamesi*" bu amaca yönelikti (Ergin, 1977). Ancak ülkede hâkim olan savaş ortamında umulduğu gibi uygulanamadı. Ancak daha sonra hem milli mücadele yıllarında hem de cumhuriyet döneminde uzun bir dönem kullanıldı. Bu talimatnamenin bazı önemli maddeleri şöyledir:

"Madde 1: Mekatibi Hususiye masarifi efrad tarafından ve hükümetçe tanınmış Türkiyeli cemaat ve cemiyet ve şirketler cenabinden temin olunarak açılan mekteplerdir.

Madde 2: *Ecnebi cemaat, cemiyet ve şirketlerin kendi namlarına veya muvazaa tarikiyle mektep açmaları memnudur.*

Madde 3: *Hükümetçe tanınmış Türkiyeli cemaatler tarafından açılan mektepler o cemaate mensup nüfusun sakin buldukları mahalle veya karyeler dahilinde olmakla beraber vüs'at ve tarzı inşaları ihtiyaçtan fazla olmamak gürültüleri mevcut sair mekatip ile diğer cemaat maabiinden işitilmeyecek derecede uzak bulunmak şarttır.*

Madde 4: *Tebaa-i ecnebiyeden olan efrad mektep açabilmek için mektep açacakları mahallede devleti mezburları tebaasından mektebe ihtiyaç gösterecek rattede nüfus mevcut olmak ve o devletlerin memalikinginde Türk tebaasının mektep açmasına müsaade usulü cari bulunmak meşrüd olarak ve mektep binaları dahi üçüncü maddede münderiç kuyuda taabi bulunacaktır...*

Madde 5: *Ana mekteplerinden maada zükür ve inâs muhtelit mekâtib-i leylîye açılmaz...*

Madde 6: *Lisan-ı resminin gayri lisanla icrayı tedrisat olunan mekatib-i hususiyede Türkçenin ve Türkiye tarih ve coğrafyasının Türkçe olarak Türk muallimler tarafından talim ve tedrisi mecburidir. Türkçe, sunufu iptidaiyede haftada dört saatten ve sunufu taliye ve âliyede iki saatten dún olmayacaktır.*

Madde 7: *Her mektebin bir müdür ve müdüresi olacak...*

Madde 8: *Türkiyeli efrâd ve cemaat, cemiyet ve şirketler tarafından açılan mekatib-i hususiyede maarif vekaletinden ruhsat istihsal olunmadıkça ecnebi müdür ve müdire muallim ve muallime ile muavin ve muavine istihdam olunamaz.*

Madde 9: *Mektep binaları metaneti lazimeyi haiz v kavaidi hıfzıssıhhaya muvafık ve talebenin ahlak ve sıhhatlerini ihlal edebilecek muhallere lâakal yüz metre uzak olması lazımdır.*

Madde 10: *Mekاتب-i Hususiyede kain buldukları mahallerin en büyük mülkiye memurları ve maarif müdür ve müfettişleri ile sıhhiye müfettişlerinin nezaret ve teftişine tabiidir. İptidai derecesinde bulunanlar bunlardan başka Tedrisat-ı İptidaiye kanununda gösterilen sair memurin ile mecalisin azası tarafından dahi teftiş olunur.” (Arığ, 2014)*

4.2.3.2. Yabancı Özel Okullar Talimatnamesi

Mekاتب-i Hususiyeye Talimatından sonra yabancı okulların denetim ve düzenine ilişkin diğer bir çalışma ise 1935’de yayınlanan “Yabancı Okullar Yönergesi”dir. Yabancı okullar hakkında önemli kararlar içeren talimatnamenin maddeleri şunlardır:

“Madde 1: *Yabancı okullarda yabancı tabiiyetinde bulunan talebeden Türkçe derslerini başından muntazam takip etmemiş olanlara Türkçenin kur halinde öğretilmesine izin verilmiştir. Bu kurlara Türkçeyi öğrenmeye muhtaç olan her sınıf talebesi alınır.*

Madde 2: *Bu kurların müfredat programını ve kitapları hazırlamak üzere İstanbul’da yabancı okullarda ders vermiş olan öğretmenlerden bir komisyon toplanacaktır.*

Madde 3: *Yabancı talebeye okutulacak Türkçe okuma kitapları bakanlıkça okullar için bastırılan okuma kitaplarının aynıdır.*

Madde 4: *Yabancı okullarda yabancı talebe için açılacak Türkçe kurlar yalnız okul talebesine münhasırdır. Her okulda açılacak Türkçe kurların sayısı programı ve öğreneği okulun derecesine göre ikinci maddedeki komisyonca saptanacaktır.*

Madde 5: *Türkçe dersleri ve kurları; Türk olan öğretmenler tarafından verilir.*

Madde 6: *Yabancı okullarda yabancı talebeye Türkçe olarak Türk öğretmenleri tarafından okutulacak tarih dersleri, Türkçede üçüncü kura çıkmış olan telebeye gösterilmeye başlanacaktır.*

Madde 7: *Yabancı ilkokullarda Türkçeden üçüncü kura çıkmış olan talebe tarih derslerini ilkokullara mahsus Türkçe tarih kitaplarından öğrenecektir.*

Madde 8: *Yabancı ortaokullarda veya liselerde Türkçeden üçüncü kura çıkmış olan yabancı talebe derslerini ortaokullara mahsus Türkçe tarih kitaplarından göreceklendir.*

Madde 9: *Yabancı okullarda bulunan yabancı talebenin yalnız ulusal tarihlerini kendi dillerinde yazılmış tarih kitaplarından okumalarına izin verilmiştir. Ancak bu tarih kitapları bakanlıkça usulü dairesinde incelenerek kabul olduktan sonra o okullarda okutulabilir.*

Madde 10: *Lise derecesinde bulunan okulların son iki sınıfındaki yabancı talebeye de sosyoloji dersleri Türkçe olarak Türk öğretmenler tarafından okutulacaktır.*

Madde 11: *Yurt bilgisi derslerinin yabancı okullarda yabancı talebeye Türkçe okutulması okul idaresinin ihtiyarına bırakılmıştır.*

Madde 12: *Yabancı okullarda yabancı talebeye sosyoloji dersini ulusal dillerinde ayrıca göstermek isteyen okullara izin verilmiştir. Ancak okutacakları kitaplar, yine bakanlıkça usulü dairesinde incelenerek kabul olunduktan sonra okutulabilir.*

Madde 13: *Yabancı okullarda yabancı talebeye Türk coğrafyası Türkçe olarak Türk öğretmenler tarafından okutulacaktır.*

Madde 14: *Bu okullarda yabancı talebeye genel coğrafyanın ulusal dillerinde gösterilmesine izin verilmiştir. Ancak okutacakları kitaplar bakanlıkça usulü dairesinde incelenerek kabul olunduktan sonra okutulabilir.*

Madde 15: *Yabancı okullarda Türkçe olarak verilen dersleri okutan Türk öğretmenler okulun öğretmen kurulunda Türk kültürü ile Türkçe verilen derslerle ilgili meseleler hakkında fikirlerini söylemek üzere hem bu kurulun toplantılarında hem de yine aynı sebeple okulun inzibat kurulunda bulunacaktır.*

Madde 16: *Ders yılı içerisinde yabancı okullar resmi okullar gibi yalnız kanun ve talimatnamede saptanmış resmi tatil günlerinde tatil yaparlar. Yabancı okulların öğretmenleri de saptayacakları başka tatil günleri yalnız yabancı talebeye mahsustur. Türk vatandaşı olan talebe bu*

gibi günlerde yine okula gelerek Türk öğretmenlerinden kültür dersleri alacaklardır. Ekalliyet vatandaşları için tanınmış dini ayin günlerinde ilgili talebeye izin verilir.

Madde 17: *Hiçbir yabancı okul tekrar şube açamaz.*

Madde 18: *Yabancı okullarda yeniden ihzari sınıflar açamaz.*

Madde 19: *Yabancı okullarda bakanlığa kaydettirdikleri sınıflar sayısı artırılmaz.*

Madde 20: *Yabancı okullarda Türkçe dille yazılmamış bütün kitaplar bakanlığın özel komisyonu tarafından tetkik ettirilecek, okutulmaması gereken bahisler hatta cümleler saptanırsa kitaplardan çıkartılacaktır. Okul idaresi kitabı bu değiştirilmiş şekilde okutmaya mecburdur. İçindeki yazıların çoğunluğu okutulamaz halde olan kitapların okutulmasını hatta okula girmelerini bakanlık men eder.” (www.tbmm.gov.tr, 2017)*

4.2.4. Genelge Ve Yönergeler

Genelge, bir yasanın veya yönetmeliğin uygulanmasında yol göstermek, herhangi bir konuyu aydınlatmak veya dikkat çekmek amacıyla ilgili birimlere gönderilen resmi yazı, diğer adıyla tamim ya da sirkülerdir diyebiliriz. Yönerge ise, herhangi bir konuda izlenecek yol için üst makamlardan alt makamlara yazılan emir ve direktiflerdir. Diğer bir deyişle yönetmelikte eksik olan noktaların belirtildiği resmi metinlerdir (Gözler, 2011).

4.2.4.1. 1925 Yılı Genelgesi

Cumhuriyet öncesi eğitim-öğretim kurumlarındaki başıboşluğun farkında olan Türk hükümeti kurucuları eğitim-öğretim kurumlarını tek çatı altında topladıktan sonra, yabancı okullarının diğer okullarla aynı düzen içinde eğitim- öğretim vermelerini sağlamaya çalışmıştır. Yabancı okulların denetlenmesi ile ilgili çalışmalar devam ederken 1925 yılında bir genelge yayınlandı. 3965 sayılı bu genelgede yer alan emirler şunlardı:

- Türkler ve Türk devleti aleyhine derslerde ve ders dışında hiçbir ifade kullanılmayacak, bu doğrultuda kitap bulundurulmayacaktır.
- Ders kitaplarında ve duvar panolarında Türk tarih ve coğrafyasına dair yanlış bir bilgi bulunmayacak ve Türk toprakları başka hiçbir ülkenin parçası olarak gösterilmeyecektir.
- Okullarda hiçbir şekilde dini propaganda yapılmayacak ve dini sembol bulundurulmayacak ve ders kitaplarında siyasi propaganda yapılmayacaktır.

Tüm yabancı okullarda haftada beş saat Türk dili, Türk tarih ve coğrafyası okutulacak ve bu derslerin öğretmeni Milli Eğitim Bakanlığı'nca atanan Türk öğretmenler olacaktır (Arıġ, 2014).

Yabancı okulları denetim altına alma çalışmaları başladığından itibaren defalarca bu noktalara dikkat çekilmesine rağmen hâla aynı sorunların yaşanıyorsa olması yeni tamimler yayınlamayı gerekli kılmıştır.

4.2.4.2. 1926 Yılı Genelgesi

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'ndan sonra tek bir elde toplanan eğitim kurumlarının denetimlerini sıkılaştırmak için yayınlanan tamimlerden biri de 1926 yılı tamimidir. 1926 yılında bakanlığın yayınladığı bu tamimde de yabancı okulların uyması gereken kurallar bir kez daha vurgulanmıştır. Bu genelgenin maddeleri şoyledir: (Ergün, 2000)

“Madde 1- Okulların ruhsatnameleri iyice incelenmeden yenilenmeyecektir.

Madde 2- Okulların Türkçe öğretmenleri, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından atanacaktır.

Madde 3- Okullara atanacak öğretmenlerin Türk olmaları, milli bilince ve milli duygulara sahip olmaları gereklidir.

Madde 4- Bazı okullarda az ücret veren öğrencinin bir takım islerde kullanıldığı öğrenilmiştir. Bu duruma kesin olarak son verilecektir.

Madde 5- Okul kayıtları Türkçe doldurulacaktır.

Madde 6- Bazı okullarda Mekatib-i Hususiye Talimatnamesinin bilinmediği, bu sebeple yanlışların yapıldığı tespit edilmiştir. Makbuz karşılığında her okula Mekatib-i Hususiye Talimatnamesi verilecek ve bu talimatnamenin hükümlerinin bilinmesi mazeret sayılmayacaktır.

Madde 7- Okulun en özel yerine Cumhurbaşkanımız Gazi Paşa'nın büyük bir resmi asılacaktır.

Madde 8- Okullarda temizlik ve düzene çok dikkat edilecektir.

Madde 9- Okulların kiliselerine dışarıdan ayın amacıyla girildiği tespit edilmiştir, bu duruma derhal son verilecektir.

Madde 10- Okul kitaplarında, Ermeni propagandası yapmak amacıyla “Eizze” resimleri vardır. Bu resimler, kitaplardan derhal kaldırılacaktır.*

Madde 11- Okullarda, kiliselerden başka yerlerde de ha işareti bulundurulmayacaktır.

Madde 12- Okulların orta kısımlarını genel müfettişler, maarif müdürleri ve memurları denetleyecektir. İlkokulları, ilköğretim müfettişleri genel müfettişlikten alacakları program gereğince teftiş ederler ve raporlarını Milli Eğitim Müdürlüğü'nce verilmek üzere iki nüsha hazırlarlar.

Madde 13- Önceden kapatılmış olan okulların gizlice faaliyetlerine devam ettikleri gözlenmiştir. Bu tür gizli faaliyet gösteren okulun bulunduğu vilayetin maarif müdür ve memurlarının mesleklerine son verilecektir.

Madde 14- Azınlık okullarındaki öğretmenlerin kimliklerini, yeterliliklerini, diplomalarını ve gerekli evraklarını inceleme yetkisi maarif idarelerine aittir. Bu evraklarda yapılan incelemelerde uygun olmayanlar kabul edilmeyecektir.

Madde 15- Maarif müdür ve memurları, azınlık okullarını bizzat teftiş edecekler ve ilköğretim müfettişleriyle denetime tâbi tutacaklardır.” (Kılıç, 2008).

Yabancı okullara sıkı bir denetleneme getiren bu genelgede, özellikle önem verilen konu Türk dili, tarih ve coğrafyasına özen gösterilerek, okullarda milli bir tutumun sergilenmesi ve milli kültürün ağırlık kazanmasına çalışılmasıydı. Ayrıca okullardaki dini etki azaltılmaya çalışılarak misyonerlik faaliyetlerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

4.3. EĞİTİMDE MİLLİLEŞME ARACI OLARAK TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU ve UYGULANMASI

Osmanlı Devletinde kötü bir gidişata sahip olan eğitim kurumlarını düzeltmek ve eğitimin niteliğini arttırmak amacıyla 1776 yılından itibaren batı tipi askeri okullar, Tanzimat devrine gelindiğinde orta öğretim ve ilköğretim kurumları ve bunların yanında bir de yükseköğretim kurumu açılmıştır. Maarif Bakanlığına bağlı olarak açılan bu okulların yanı sıra ülkede eğitim öğretime devam eden Şer' iye ve Evkaf Nezaretine bağlı medreseler ve sıbyan mektepleri de mevcuttu. Diğer taraftan azınlık ve yabancı okulları da istedikleri tipte insanlar yetiştirmeye devam ediyordu (Akyüz, 2013). Aradaki görüş farkları nedeniyle medreseden yetişen insanlar ve mektepten eğitim alan insanlar arasında bir uçurum hâkimdi. II. Meşrutiyet döneminden itibaren medreselerin ıslah edilme çalışmaları yapılmışsa da medrese mektep ikiliği yok edilememiştir (Ergün, 2000). Atatürk bu medrese mektep ikiliğinin tehlikelerine daha Cumhuriyet ilan edilmeden dikkat çekmiştir.

3 Mart 1924 tarihince öğretimin birleştirilmesi manasına gelen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ilan edilmiştir. Kanunun uygulanmaya başlamasının ardından medreseler kapatılmış ve azınlık ve yabancı okulları devlet denetimine alınmıştır. Bu okullardan devletin yaptırımlarına uymayanlar ise kapatılmıştır. Ayrıca bu kanunun ilanı ile eğitim öğretim laik bir yapıya büyük ölçüde kavuşturulmuş olmuştur.

Bütün bu anlatılanların yanı sıra Tevhid-i Tedrisat Kanunu eğitimin millileştirilmesi adına atılmış en büyük adımdır. Kanun ile şunlar yerine getirilmiştir:

4.3.1. Medreselerin Kapatılması

Cumhuriyet Döneminde eğitimde millileşmeye yönelik yapılan en önemli yeniliklerden birisi medreselerin kapatılması olmuştur. Memlekette hâkim olan karmaşa ve cehaletin önüne geçmenin en etkin silahı şüphesiz eğitim kurumları ve burada yetiştirilen insanlardı. Milli birliğin ve beraberliğin hâkim olduğu çağdaş bir

toplum için öncelikli koşul yetiştirilen insan tipindeki tekeldir. Bunu sağlamak yolunda da ilk olarak medreseler kapatılmıştır.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile tüm eğitim kurumları Maarif Vekâlet'ine bağlandı ve okulların artık milli birliğin temelini atıldığı çağdaş eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği bir kurum olması hedeflendi (Duman, 1991).

Medreseler Ortaçağ'dan itibaren varoluşunu devam ettiren, din bilimlerinin yanında pozitif bilimlerin de öğretildiği bir eğitim kurumuydu. Ancak Osmanlı Devleti'nin son zamanlarına gelindiğinde artık bilgisizlik yuvası haline gelmiş ve eğitimin gerilemesine neden olmuştur. Pozitif bilimlerin ihmal edilerek sadece dini eğitim verilen yer haline gelen medreseler, çağın gerisinde kalmış ve ihtiyaç olan eğitim-öğretimi sağlayamamıştır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu metninde direk olarak medreselerin kapatıldığını söyleyen bir ifade yoktu. Türkiye Cumhuriyeti eğitimin laik ve çağdaş olmasını istiyordu ve bu nedenle yeni sisteme uyum sağlayamayan medreselerin kapatılması gerekiyordu. Maarif Vekili Vasıf Bey, öğretimin birleştirilmesi ilkesine ve laiklik ilkesine aykırı olacağı için “Maarif Vekâletinin elindeki okulların hiçbirinde meslek dersleri okutulamayacağı” gerekçesi ile 11 Mart 1924 tarihli bir genelge ile medreselerin kapatılmasına karar verilmiştir (Yamaner, 1999).

Medreseler kapatıldığında sayıları 29'du. Medreseler kapatılınca öğrencileri uygun okullara kaydırılmış ve medrese öğretmenlerinden uygun nitelikte olanlar yeni okullarda öğretmen olarak devam etmişlerdir (Ergün, 2000). Kapatılan medreselerin yerine imam hatip okulları ve ilahiyat fakülteleri açılmıştır.

4.3.2. Din Derslerinin Kaldırılması

Osmanlı Devleti'nde dine dayalı olarak yapılan eğitim, cumhuriyetin ilanından sonra akıl ve bilimin gerektirdiği gibi yapılmaya çalışılmıştır. Osmanlı'da her okulda farklı adlar altında din dersi verilmiştir. Tevhid-i Tedrisatın kabulüne kadar bu durum böyle devam etmiştir. Tevhid-i Tedrisatın kabul edilmesinden sonra başlayan eğitimde laikleşme çabasıyla birlikte müfredatlardan din dersleri aşama ile kaldırılmış ve din eğitimi veren medreseler kapatılmıştır.

1924'te hazırlanan programa göre, ilkokullarda “Kuran-ı Kerim ve Din Dersleri” adı ile haftada iki saat, ortaokullarda 1.ve 2.sınıfta haftada bir saat vardır. Liselerde ise tamamen kaldırılmıştır (Yücel, 1994).

1926'da ilkokullarda 1 ve 2.sınıfta din dersi kaldırılmış, 3, 4 ve 5.sınıflarda ise haftada 1 saate düşürülmüştür. 1930 yılında ise sadece 5.sınıflara veli isteği üzerine seçmeli ders olarak haftada yarım saat verilmiştir (Yücel, 1994).

Din derslerinde genel konular şunlardı: Allah'ın birliği, Peygamberin yaşamı, İslam Dininin temel esasları, başka inançlara saygı, faydalı olmanın gerekliliği vb. idi. Dersler 1939 yılında son olarak köy okullarından kaldırılmasıyla birlikte tamamen kaldırılmış oldu (Yücel, 1994).

4.3.3. İmam Hatip Okulları ve İlahiyat Fakültesinin Açılması

İmam hatip okulları 1924 yılında 29 sayı ile açılmıştır. Bu sayı sonraki yıl 20'ye düşmüş, bir sonraki yıl sadece İstanbul ve Kütahya'dakiler faaliyete devam etmiş, 1930 yılında ise hepsi kapatılmıştır ve Atatürk döneminde yeniden açılmamıştır (Yücel, 1994).

“Yükseköğretim düzeyinde din eğitimi veren İlahiyat Fakültesi, Darülfünuna bağlı olarak kurulmuştur. İlk yıl 224 öğrencisi olan kurumun sonraki yıllarda oldukça azalmıştır. 1933'te gerçekleştirilen üniversite reformu ile okul kaldırılmış yerine İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine bağlı “İslami Bilimler Enstitüsü” kurulmuştur. 1936'da kapanmıştır.” (Arslanoğlu, 1997).

4.3.4. Azınlık ve Yabancı Okulların Durumu

Ülke genelinde var olan azınlık ve yabancı okulları milli bir eğitim sistemi oluşturulmasındaki en büyük engeldir. Yeni Türkiye Cumhuriyeti tarafından oluşturulmaya çalışan milli eğitim politikası ile çelişen azınlık ve yabancı okullarının denetim altına alınması, kurallara uymayan okulların kapatılması bu yönde atılmış en önemli adımdır.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile bütün öğretim kurumları ile birlikte azınlık ve yabancı okulları da Maarif Vekâletine bağlanmış ve okulların siyasi ve dini faaliyetlerde bulunmaları yasaklanmıştır.

Kanunun kabulünden sonra destekler nitelikte 1924 yılında bir genelge yayınlanmıştır. Bu genelgede yer alan hükümlere göre; azınlık ve yabancı okulları dini eğitim yapamayacak, okulda ve ders kitaplarında dini semboller bulunduramayacak, okullardaki dini törenlere Müslüman öğrenciler ve başka mezhebe mensuba sahip öğrenciler katılamayacaktır (Vahapoğlu, 1990). Genelge ve kanunla belirlenen

kurallara uymayı reddeden okullar, misyon olarak bağlı oldukları devletlere başvurmuştur. Türkiye Cumhuriyeti hükümeti bu devletlerden yapılan baskıları reddederek, kurallara uymayan okulların kapatılacağını duyurmuştur. 1924 yılında 44 okul bu gerekçe ile kapatılmıştır (Arıġ, 2014).

1925 yılında azınlık ve yabancı okullarla ilgili bir genelge daha yayınlanmıştır. Bu genelgeye göre; okullarda Türk devleti ve milleti aleyhine ders içinde ve dışında hiçbir faaliyet olmayacak, okul kitapları ve ders araç gereçleri buna göre düzenlenecek ve haftada beş saat Türk dili, Türk Tarihi, Türk Coğrafyası dersleri Türk öğretmenler tarafından verilecektir. Ayrıca okullarda dini sembol bulundurmanın ve dini propaganda yapmanın yasak olduğu bir kez daha vurgulanmıştır (Vahapoġlu, 1990).

1926'da yayınlanan başka bir genelge ile bu okullarının ruhsatlarında belirlenen alan dışında faaliyet göstermeleri yasaklanmış ve okul kayıtlarının Türkçe tutulması, okulların önemli yerlerine Atatürk resmi konulması vurgulanmıştır. Ayrıca okullarda çalışan öğretmenlerin diplomalarının inceleneceği belirtilmiştir (Özbek, 2000).

Çıkarılan kanun ve yayınlanan genelgelerden anlaşılacağı üzere Türkiye Cumhuriyeti'nin yabancı okullar konusundaki tavrı ve tutumu çok sert olup, bu konuda hiçbir dış müdahaleye izin verilmemiştir. Yeni Türk Devletinin eğitim politikasına göre tüm okullarda "Türk kültürünü esas alan, milli ve laik bir eğitim" yapılmalıdır. Yine bu politika doğrultusunda bakıldığında azınlık ve yabancı okulların siyasi ve dini amaçlı eğitim yapmaları yasaklanmalıdır ve bu okulların Türk okullarından hiçbir farkı olmamalıdır. Türk okullarında uygulanan sistem, aynen azınlık ve yabancı okullarında da uygulanmıştır. Atatürk dönemi boyunca uygulanan bu politika neticesinde 1937-1938 eğitim öğretim yılında ülkede yalnızca 22 azınlık ve yabancı ilkokulu almıştır (Arıġ, 2014).

Tablo7:
1923-1938 yılları arasında yabancı ilkokulların sayısal durumu (Arıġ, 2014).

Ders Yılı	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı		Öğrenci Sayısı	
		E	K	E	K
1924-1925	87	575	249	3838	3459
1928-1929	81	543	540	5085	5647
1932-1933	44	113	178	3050	3978

1937-1938	22	44	89	809	964
-----------	----	----	----	-----	-----

Tablo8:
1924-1938 yılları arasında yabancı ortaokulların sayısal durumu (Arıç, 2014).

Ders Yılı	Okul Sayısı		Öğretmen Sayısı		Öğrenci Sayısı	
	E	K	E	K	E	K
1924-1925	-	-	-	-	1230	670
1928-1929	-	-	-	-	1462	985
1932-1933	15	92	165	165	1512	924
1937-1938	10	128	104	104	1649	1630

Tablo9:
1923-1938 Yılları arasında yabancı liselerin sayısal durumu (Arıç, 2014).

Ders Yılı	Okul Sayısı		Öğretmen Sayısı		Öğrenci Sayısı	
	E	K	E	K	E	K
1923-1924	-	-	-	-	-	-
1924-1925	-	-	-	-	563	370
1928-1929	-	-	-	-	614	348
1932-1933	13	268	143	143	457	251
1937-1938	13	133	59	59	672	498

4.3.5. Arapça ve Farsça Derslerinin Kaldırılması

Cumhuriyet döneminde eğitimde millileşmeye yönelik atılan önemli adımlardan biri olarak Arapça ve Farsça derslerinin kaldırılması sayılabilir. Çağın gerisinde olan eğitim durumunu daha ileri seviyelere taşıyabilmek için Arapça ve Farsça dillerinin yerine daha batıya uygun diller öğretilmesi gerektiği düşünülmüştür.

Okullarda din derslerinin kaldırılması ile Arapça ve Farsça dersleri de aşama aşama kaldırılmıştır. 1922 programına göre ortaokul ve liselerde var olan bu dersler, 1924 yılında liselerde 1.ve 2.sınıflarda 3 saat, 3.sınıfta 6 saat Arapça ve Farsça dersleri konulmuştur (Yücel, 1994). 1930 yılında ise tamamen kaldırılmıştır. Kaldırılan derslerin yerine yeni bir yabancı dil dersi konulmuştur. Bu dil Avrupa konuşulan dillerden biri olarak belirlenmiştir. Ancak bu konuda beklenen başarı sağlanamamış ve 1933 yılında bu uygulamadan vazgeçilmiştir.

4.3.6. Karma Eğitime Geçilmesi

Çağdaş ve milli bir eğitime geçiş aşamasındaki önemli adımlardan biri de karma eğitime geçilmesidir. Eğitimde eşitlik ilkesi benimsenmeden çağdaş bir eğitim seviyesine ulaşılması mümkün değildi. Bunu sağlamak amacıyla da kız ve erkek öğrencilerin bir arada eğitim almaları sağlanmıştır.

Osmanlı Devleti'nde ilköğretim seviyesinde kızlar ve erkekler bir arada eğitim alıyordu. Ancak Tanzimat dönemine gelindiğinde kızlar için ayrı sıbyan mektepleri açılmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra başlatılan yeni eğitim sistemi çalışmalarında eğitimde eşitlik ilkesi olduğundan, erkeklerin yararlandığı haklardan kız öğrencilerinde yararlanmasını sağlamak istenmiştir. Bu amaçla bütün öğrencilerin aynı sınıflarda eğitim görmeleri esas kabul edilmiştir. Bu konuda ilk adım 1924 yılında ilkokulların karma olması esasını bildiren bir karar alınması olmuştur.

1924'te Tekirdağ'da ilkokulu bitiren kızların, aynı şehirde kız ortaokulu olmadığı gerekçesiyle erkek okulunda eğitime devam etmek istemeleri karma eğitime geçiş sürecini başlatmıştır. Bu öğrencilerin erkek okulunda eğitim almaya başlamalarıyla karma eğitim hakkında tartışmalar da başlamıştır (Ergün, Medreseden Mektebe Osmanlı Eğitim Sistemindeki Değişme, 2000). *“1925 yılı sonunda toplanan III. Heyet-i İlmiye 'de, ortaokullarda karma eğitime geçilmesi kararı alınmıştır.”* (Yücel, 1994) (Demirel, 2009).

4.4. EĞİTİMDE MİLLİLEŞME KAPSAMINDA YABANCI OKULLARA YÖNELİK YAPILAN DÜZENLEMELER

Osmanlı Devleti zamanında çok büyük bir kısmı ruhsatsız ve denetimsiz olarak eğitim öğretime devam eden azınlık ve yabancı okullarına yönelik bazı düzenlemeler getirilmeye başlanmıştır. Bu hususta yapılan ilk düzenleme 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile yapılmıştır. Bu nizamname ile okulların uyması gereken kurallar belirlenmiştir. Nizamnamenin 129.maddesine göre bu okulların açılabilmesi ruhsat almaları gerekiyordu. Ayrıca devlete tezat oluşturabilecek dersleri okutamamaları için ders programları ve kitaplarının onaylanması gerekiyordu. Bu hususlara uymayan okulların tespiti halinde kapatılması kararlaştırılmıştı. Buna benzer uygulamalar daha sonra da devam etmiş, azınlık ve yabancı okulların zararlı faaliyetlerine engel olmak ve okulları denetim altına almak amacıyla çalışmalar yapılmıştır. Belirlenen kurallara uymayan okullar kapatılmaya çalışılmıştır. Bu maksada yönelik olarak 1886 yılında “Mekatib-i Ecnebiye ve Gayrimüslime

Müfettişliği” oluşturulmuştur. Bunun ardından yapılan denetimlerde belirlenen ruhsatsız ve kurallara uymayan okullar kapatılmışsa da 1901 tarihinde imzalanan bir anlaşma ile okulların yeniden faaliyete başlamalarına izin verilmiştir.

Birinci Dünya Savaşı yıllarına gelindiğinde savaşın etkisiyle okulların hemen hemen hepsi faaliyetlerini durdurmuş ve kapanmıştır. Ancak, Osmanlı Devleti’nin savaştan yenik ayrılması üzerine okulların büyük çoğunluğu tekrar eğitim öğretime ve dolayısıyla misyonerlik faaliyetlerine başlamıştır. Böylece bu okullar milli mücadele yıllarında da misyonerlik faaliyetlerini sürdürmüş, dolayısıyla bu devletler ülkenin iç işlerine müdahil olmaya devam etmiştir.

Milli mücadele döneminde bir yandan işgalci devletler ile mücadele edilirken diğer yandan daha milli, daha çağdaş ve tam bağımsız bir Türk Devleti oluşturma çabalarına devam edilmiştir. Milli birlik, milli bütünlük ve milli hâkimiyet prensipleri ile hareket eden TBMM hükümeti hemen hemen tüm alanlarda milli bir politika benimsemiştir. En çok da eğitim alanında üzerinde durulmuştur. Eğitim alanında üzerinde durulan millilik ilkesi en çok azınlık ve yabancı okullarını etkilemiştir. Lozan’da da yer alan ana konulardan birisi azınlık ve yabancı okullarının durumu olmuştur. Lozan görüşmeleri sırasında Fransızlar ve diğer devletler ellerinde bulunan ayrıcalık ve imkânları kaybetmemek ve okul sayılarını eksiltmemek için uğraşmışlardır. Ancak Lozan’daki bu talepleri reddedilmiştir. Lozan’da yabancı okullar konusunda alınan kararlar şunlardır:

- Yabancı okullarda Türk kültür dersleri olarak nitelendirilen Türkçe, Tarih ve Coğrafya derslerine Türk öğretmenler girecek ve bu dersler Türkçe olarak okutulacaktır.
- Dini derslere ve dini törenlere yalnızca o dine mensup öğrenciler katılacak.
- Ders kitabı olarak kullanılan materyallerde Türk aleyhine yazılar olmayacak.
- Okulların denetimi Türk müfettişlerde olacak.
- Okullar Maarif Nezaretine bağlanacak.
- Başarılı öğrencileri ödüllendirmede kullanılan hediyelerde herhangi bir ülke bayrağı bulundurulamayacak.
- Öğrenciler bitirme sınavına elçilikler yerine kendi okullarında girecek (Güler, 2000).

Lozan görüşmeleri sonucunda Türkiye’de aktif olarak eğitim öğretime devam eden azınlık ve yabancı okullarının faaliyete devam etmeleri kararlaştırılmıştır. Ancak kanuna aykırı herhangi bir hareketleri tespit edildiğinde kapatılacakları vurgulanmıştır.

Cumhuriyet Dönemi’nde ise azınlık ve yabancı okullarına yönelik yapılmış en önemli değişiklik Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile yapılmıştır. Kanunla kendi okullarına bir dizi yenilik getiren Türkiye Cumhuriyeti hükümeti eğitimi daha milli ve daha laik bir karaktere bürümeye çalışılmıştır. Ancak yapmaya çalıştığı bu millileşme politikası ile bünyesinde bulunan azınlık ve yabancı okulları bir çelişki oluşturuyordu. Bu çelişkiyi ortadan kaldırmak adına azınlık ve yabancı okullarının uyması gereken bir dizi kurallar getirilmiştir. Bu kurallar ile öncelikli hedef azınlık ve yabancı okullarını denetim altına almak, denetim altına alınamayan okulların ise varlıklarını sonlandırmak olmuştur. Okulların denetim altına alınması ile misyoner devletlerin ülkede devam ettirdikleri zararlı faaliyetler de önlenmiş olacaktır. Kanunda belirtilen kurallar şöyledir:

- Yabancı okullarda mabetler dışında bulundurulmuş, salıp, heykel, dini tasvir gibi dini semboller kaldırılacaktır.
- Müslümanlar ve diğer mezheplere mensup öğrenciler okullardaki dini tören ve ayinlere katılmayacaktır.

Kurallar ilk belirlendiğinde pek çok okul bu kurallara riayet etmemiş ve bu nedenle pek çok eğitim kurumu kapatılmıştır. Okul idarecileri ve ilgili devletler bu duruma itiraz etmiş olsa da Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti bu konuda geri adım atmamıştır. Yabancı okulların belirlenen kurallara uymaları gerektiğini uymamakta ısrarcı davranan okulların ise kapatılacağını yeniden vurgulamıştır.

Yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin azınlık ve yabancı okulları konusunda izlediği politika şu şekilde ifade edilmiştir:

- Okullarda anlatılan dersler milli his ve ilkelere uygun olarak işlenecektir.
- Okullar mezhep bakımından tarafsız bir şekilde davranacaktır.
- Azınlık ve yabancı okulları konusu bir iç mesele olduğundan ötürü yabancı devletlerin bu işe karışmalarına izin verilmeyecektir (Arığ, 2014).

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nde var olan eğitim sistemi Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında var olan eğitim sisteminin temellerini oluşturmuştur. Tanzimat Dönemi, eğitim kurumlarının her anlamda modernleştirilmeye çalışıldığı dönemdir. Osmanlı Devleti Tanzimat Dönemi itibariyle eğitimde yenileşme dönemine başlamış ve yenileşme döneminde Almanya, Amerika, Fransa vb. batı devletlerinin fazlasıyla etkisinde kalmıştır. Bir taraftan modern askeri okullar kurulurken, diğer taraftan da sivil okullar açılmaya devam edilmiştir. Dönemin şartlarında açılan eğitim kurumları mevcut geleneksel eğitim kurumlarına nazaran çağdaş bir eğitim kurumu niteliğinde olmuşlardır. Yapılmaya çalışılan batıya yönelik hareketi ile batının sadece eğitim kurumları değil eğitim zihniyeti de benimsenmeye çalışılmıştır. Ancak batının eğitim zihniyetinde var olan yenileşme kavramı mevcut eğitim kurumlarını geliştirmeye yönelik olmuştur. Osmanlı Devleti'nde bu şekilde uygulanmayan yenileşme hareketi ile mevcut eğitim kurumları görmezden gelinerek yeni eğitim kurumları açılmıştır.

Eğitim bir toplumun varlığını devam ettirebilmesi için hayati bir ihtiyaçtır. Osmanlı Devleti'nde eğitim, Tanzimat Dönemi'nden itibaren topluma yenilik fikrini özümsetebilmek ve yapılan yeniliklere ayak uydurmalarını sağlayabilmek için bir araç olarak görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde eğitimle ilgili bilimsel hedefler koymaktan daha ziyade yapılan ıslahatların eğitim ile köklendirildiği görülmüştür. Örneğin; bu dönemde kızların eğitimi konusuna verilen önem yapılacak ıslahatların temelini oluşturmuştur. Bu dönemde ülke adına önemli meslek okulları (tıp okulu, ziraat okulu, maden okulu vb.) açılmıştır ve ilk üniversite de yine Tanzimat Dönemi'nde kurulmuştur. Dönemin öğretime dair en önemli yeniliklerinden biri öğretmen yetiştirme alanında yapılmıştır. Tanzimat Dönemi'ne kadar medreselerde

yetişen öğretmenler bu dönemden itibaren Darülmuallimin adıyla açılan öğretmen okullarında yetiştirilmeye başlamıştır. Darülmuallimin ile birlikte öğretmen yetiştirme müfredatına ilk kez “öğretim yöntemi” dersi eklenmiştir.

Öğretimde birlik sağlanamamış medreseler ve mekteplerin yanı sıra azınlık ve yabancı okulları da kendi istedikleri tipte insan yetiştirmek maksadıyla eğitim öğretim yapılmıştır. Tanzimat Dönemi’nde ülkede var olan farklı insan tiplerini bir arada tutmak maksadıyla Osmanlıcılık düşüncesi ortaya çıkarılmış ve benzer tipte insanlar oluşturmak amacıyla eğitimden faydalanılmaya çalışılmıştır. Ancak azınlık ve yabancı okullarını bu eksen etrafında toplamak konusunda başarılı olunamamıştır. Azınlık ve yabancı okulları ülke için daha çok tehlike konumuna gelmiş ve misyonerlik faaliyetleri başlamıştır.

Yine Tanzimat Dönemi’nde 1869 yılında eğitim öğretimin genel gidişatına dair bir nizamname yayınlanmıştır. Nizamname ile her mahalle veya köyde bir mektep kurulması kararlaştırılmıştır. Her cemaatin kendi okullarını kurabileceği söylenmiştir. Bu durum azınlık ve yabancı okullarına serbestlik tanımıştır. Nizamname ile ilköğretim zorunlu hale getirilmiştir. Bu eğitim öğretim adına atılmış en büyük adımlardan birisi olmuştur. Darülfünun kurulması kararı da bu nizamname ile belirtilmiştir. Eğitim kurumlarında genel olarak dini bilimlerin eğitiminin verilmesi, buna ek olarak ahlak dersleri ve ilim dersleri de verilecekti.

Kanun-i Esasi’nin ilanı ile başlayan I. Meşrutiyet Dönemine gelindiğinde, iki yıllık bu süreçte eğitim alanında atılan adımlar Kanun-i Esasi’nin üç maddesinde açıklanmıştır. Bunlardan ikisi özel eğitim ile ilgili, diğer bir tanesi ise ilköğretimin zorunlu olmasına dairdir.

Mutlakiyet döneminde eğitim ile alakalı pek çok dönüşüm ve değişim yaşanmıştır. Okulların yaygınlaştırılması adına önemli çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu konuda en büyük engel finansal kaynakların yetersizliği olmuştur. Yine bu dönemde kızların ortaöğretim düzeyindeki eğitimi konusunda gelişmeler yaşanmıştır. Eğitimde ve okullarda gözlenen bu sayısal artış eğitimin kalitesini artırmak konusunda yeterli olmamıştır. Aksine eğitim kurumları sıkı bir denetim altına girmiştir. Ancak bu sıkı denetime azınlık ve yabancı okulları dâhil edilememiştir. Tanzimat döneminde eğitimde başlatılan Osmanlıcılık düşüncesi yerini daha dar sınırlarla çerçevelendirilmiş bir görüşe bırakmıştır. Bu görüşe göre eğitim kurumlarından

yetiştirilecek insan dindar, itaatkâr ve hükümdara sadık insan tipidir. Tanzimat döneminde eğitim programına dâhil edilen günlük yaşama dönük dersler bu dönemde yine program dışı bırakılmış, ülke genelindeki askeri eğitim alman subaylara bırakılmıştır.

İkinci Meşrutiyet Dönemi siyasi ve sosyal açıdan oldukça hareketli bir dönem olmuştur. Siyasi ve sosyal hayattaki bu hareketlilik eğitime de yansımıştır. Dönemin ilk zamanlarında Meşrutiyetin ilanı ile aşırı özgürlükçü bir hava ortaya çıkmış ve bu durum eğitim kurumlarını daha karmaşık ve başıboş bir hale sürüklemiştir. 31 Mart Vakasından sonra okullarda disiplini sağlamaya yönelik adımlar atılabilmiştir. Balkan Savaşları ve Osmanlı'ya kötü etkilerinin ardından eğitimde benimsenen Osmanlıcılık ilkesi terk edilerek onun yerine Türkçülük ilkesi benimsenmiştir. Balkan Savaşları'nın ardından ülkede var olan ve bitikleri oynayan eğitim sistemini kurtaracak olan eğitim ögesinin öğretmenler olduğu kanısına varılmış ancak bu görüş sadece düşünce olmaktan ileri geçememiştir. Daha ilerleyen zamanlarda öğretmenlere yönelik yenilikler yapılmış ve öğretmenler ilk kez bu dönemde meslek örgütleri kurabilmeye başlamıştır. Mutlakiyet döneminde programdan çıkarılan hayata dönük dersler bu dönemde yeniden eğitim programlarına eklenmiştir. Balkan Savaşları'ndan sonra kızların eğitimine daha çok yöneliş görülmüştür. Kızlara yönelik yüksek öğretim kurumu ilk defa bu dönemde açılmıştır. Kadınlar bu dönemde öğretmenlik haricindeki diğer devlet dairelerinde görev almaya başlamıştır. Okul öncesi eğitime dair ilk ciddi adımlar bu dönemde atılmış ve resmi anaokulları açılmaya başlamıştır. Eğitimde nitelikten ziyade niceliğe önem verilmiştir. Bu durum da eğitimi kurtarmak adına atılan adımları başarısız kılmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale gibi büyük ve önemli cephelerde zaferler kazanmış olmasına rağmen Osmanlı Devleti, Mondros Mütarekesi ile yenik sayılmış ve topraklarının büyük bölümü işgal altında kalmıştı. İtilaf devletleri tarafından esaret altında tutulmak hedeflenmişti. Buna karşı net duruşuyla, Mustafa Kemal ATATÜRK önderliğindeki Türk milleti bağımsızlığını koruma mücadelesine girişmiştir. Bu yıllarda eğitim mücadeleden hayli etkilenmiş, okullarda öğretmenler tarafından düzenlenen protesto mitingleri, milli örgütlenme ve milli direnişe büyük ölçüde katkı sağlamıştır. Savaşın ve mücadelenin en yoğun olduğu yıllarda bile eğitim kongresi toplanmış ve Mustafa Kemal Atatürk burada eğitim üzerine hayli önemli bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmada eğitim ile yetiştirilmesi gereken yeni insan tipi üzerinde

durmuştur. “*Milli bir eğitim almış, milli değerlerini ve varlığını korumaya önem veren*” bir insan tipi yetiştirmenin önemi ve gerekliliğini vurgulamıştır. Yine bu dönemde halkın bilinçlendirilmesi çalışmalarına halk eğitimi yoluyla devam edilmiştir. Bu dönem Osmanlı Hükümeti açısından değerlendirildiğinde eğitimdeki milli ve sosyal açıdan yenileşmeler ve dönüşümler engellenmeye çalışılmış ve ülkede ortaya çıkan milli hareketten hoşnut olunmamıştır. İstanbul Darülmüallimin mezunlarının Anadolu’ya atamaları yapılmamıştır. Buna gerekçe olarak milli mücadeleye katılmalarından korkulduğu gösterilmektedir. 1920 yılında okul kitaplarında yer alan Türk ifadesi yerine Osmanlı ifadesinin kullanılması Maarif Nazırlığı tarafından kararlaştırılmıştır. Osmanlı Hükümeti tarafından eğitim alanında uygulanan tüm bu baskılara rağmen milli direnişe katılmaları engellenememiştir.

Milli Mücadele döneminin ardından Kurtuluş Savaşı’nı başarı ile sonuçlandıran Türk milleti 29 Ekim 1923’te Cumhuriyet’in ilanını gerçekleştirerek Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur. Cumhuriyet’in ilanı akabinde ülkede var olan problemlere yapılan inkılap ve yeniliklerle çözümler üretilmeye çalışılmıştır. Yapılan inkılaplar arasında en çok önem verilen ve üzerinde durulan nokta eğitim konusu olmuştur. Çünkü ülkenin ve milletin istikbalini kurtarma yolunun eğitimden geçtiği bilinmekteydi. Eğitime dair var olan sorunlar sadece Osmanlı’dan kalan sistem ve kurumlarla alakalı değil, mevcut maddi ve fiziki imkânlarla da ilgilidir.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında ülkedeki nüfusun sadece yaklaşık %10’u okuma yazma bilmekteydi. Bu durum ülke genelinde yapılan değişikliklerin benimsenmesini ve kabul edilmesini hayli güç bir duruma getirmiştir. Çünkü bir ülkede yapılan yenilikleri benimsetmenin en temel yolu eğitimidir. Bu nedenle cumhuriyetin ilk yıllarında halk eğitimine önem verilmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim adına yapılmış en büyük yenilik Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile öğretimde birliği sağlama çalışmaları olmuştur. 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim var olan çok başlılık ortadan kaldırılmak istenmiştir. Medreseler kapatılmış ve eğitimde millileşmeyi sağlamak adına önemli adımlar atılmıştır. Eğitimde geri kalmışlığın sebebi olarak bütün halinde ve milli olmayan eğitim anlayışı olması gösterilmektedir.

Eğitimde millileşme düşüncesi ilk olarak Cumhuriyet döneminde ortaya atılmamıştır. Eğitimde millileşme kavramı cumhuriyetten önce pek çok aydın

tarafından dile getirilmiştir. Başta Ziya Gökalp olmak üzere bu aydınlar da eğitimin kurtuluşunu millileşme olarak görmüşlerdir. Ancak cumhuriyet döneminde benimsenen milli eğitim anlayışı ile cumhuriyet öncesindeki milli eğitim anlayışı aynı değildir. Cumhuriyetten önce millilik kavramı dini eğitimi de kapsarken cumhuriyetten sonra dini eğitim kavramına alternatif olarak milli eğitim kavramı kullanılmıştır.

Cumhuriyet kurulduktan sonra Atatürk, eğitimde var olan yeniden yapılanma konusunda görüş ve düşüncelerini belirtirken eğitimin milli ve çağdaş olması gerektiğini her fırsatta vurgulamıştır. Bu dönemde eğitim politikasından bahsederken milli ve çağdaş eğitim kavramı çok sık kullanılmaktadır. Eğitimin her kademesinde verilen eğitim milli bir nitelik taşımalıdır. Ancak Atatürk'e göre eğitim milli bir özellik taşıyamaz onun yerine eğitimle milli duygular nesillere aktarılır. Milli duygular nesillere aşılanmazsa devlet olunamaz. Verilen eğitimde batı ya da doğu örnek alınmamalı, bunun yerine kendi eğitim sistemimizi kendi toplum yapımıza uygun olarak ortaya çıkarmalıyız fikrini savunmuştur. Eğitimde uluslaşma fikri bütün haline gelmiş bir millet oluşturmayı hedeflemiştir.

Atatürk Dönemi olarak adlandırılan cumhuriyetin ilk yıllarında Türkçülük ideolojisine yaslanan bir millet olabilmeye çalışılmış ve bu uğurda kullanılan en büyük araçlardan biri eğitim olmuştur. Bu bağlamda eğitim kurumlarına hem milli şuur aşılama hem de modern eğitim yoluyla modernleştirici bir görev yüklenmiştir. Eğitime verilen bu görevler eğitimde yabancı etkisi tartışmalarını da başlatmıştır. Eğitimin modernleştirici misyonu, yabancı devletlerin eğitim sistemlerinin etkisinde kalınmayı da kaçınılmaz kılmıştır. Bu da eğitimde millilik konusunda eleştiriler alınmasına neden olmuştur. Bu eleştiriler doğrudan eğitim sistemine yönelik olmayıp daha çok okullarda disiplin problemlerine ve ahlak eğitimi gibi konulara yönelik olmuştur. Bu eleştiriler karşısında eğitim politikası belirleyicileri belirlenen politikadan vazgeçmemiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında belirlenen eğitim politikası uzun yıllar boyunca kullanılmıştır.

KAYNAKÇA

- Özalp R. ve Ataünal A. (1977). 1869 Tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, *Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilâtı* içinde. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Agras, N. (2010). *II. Mahmut Dönemi Islahat Hareketleri ve II. Mahmut'un Eğitim Öğretim Faaliyetleri*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akgün, S. (1983). *Tevhid-i Tedrisat*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Akyüz, Y. (2013). *Türk Eğitim Tarihi*. İstanbul: Pegem Yayınları.
- Alkan, M. Ö. (2008). Osmanlı İmparatorluğunda Modernleşme ve Eğitim. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 6(12), 9-84.
- Alkan, M. Ö. (2008). Osmanlı İmparatorluğu'nda Modernleşme ve Eğitim. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 6(12), 9-84.
- Altın, H. (2008). 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve Öğretmen Yetiştirme Tarihimizdeki Yeri. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(13), 271-283.
- Arıbaş, S. ve Koçer, M. (2008). *Türk Eğitim Tarihi*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Arığ, A. S. (2014). *Atatürk Döneminde Yabancı Okullar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Arslanoğlu, İ. (1997). *Türk Eğitim Sistemi*. Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Arslanyürek, Y. (2017). Buk'a. Kahramanmaraş Ansiklopedisi (Cilt 2) içinde Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Yayınları. 02 24, 2018 tarihinde <http://ansiklopedi.ksu.edu.tr/Ansiklopedi2.aspx> adresinden alındı.
- Aytaç, K. (1984). *Gazi Mustafa Kemal Atatürk-Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar*. Ankara: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Aynı, M. A. (1995). *Darü'l-Fünun Tarihi*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Bal, H. (2013). *II. Abdülhamit Dönemi Yahudi Okulları*. Bitirme Tezi. Yozgat: Bozok Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi.
- Balcı, A. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Baltacı, C. (1976). *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*. İstanbul: İrfan Matbaası.
- Baş, D. (2013). *İstanbul'un 100 Okulu*. İstanbul: Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş.
- Berg, B. ve Lune, H. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (H. Aydın, Çev.) Konya: Eğitim Yayınları.
- Bilim, C. Y. (1998). *Tanzimat Devri'nde Türk Eğitiminde Çağdaşlaşma (1839-1876)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Boziş, S. (1994). Fener Rum Erkek Lisesi. *İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt C.7, s. 532-533.) içinde İstanbul.
- Bozkurt, B. (2007). *Cumhuriyet Halk Partisi'nin Eğitim Politikaları*. Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

- Büyükkarcı, S. (2004). *İstanbul Ermeni Okulları*. Konya: Yelken Yayınları.
- Büyükkarcı, S. (2005). *Türkiye’de Rum Okulları*. Konya: Yelken Yayınları.
- Can, S. (2006). *Cumhuriyet Döneminde Adana’da Eğitim*. Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cüçük, E. (2015). *Tanzimattan Cumhuriyet’e Öğretmen Yetiştiren Kurumlara Giriş Şartları ile Usullerinin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi (Nizamname ve Talimatnamelere Göre)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Demirel, R. (2009). *Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Atatürk Dönemi Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirtaş, H. ve Güneş, H. (2002). *Eğitim Yönetimi ve Denetimi Sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Dere, M. (2008). *Türkiye’de Azınlık Okulları(1945-2007)*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Diñer, N. (1978). *Yabancı Özel Okullar*. Er-Tu Matbaası.
- Doğan, A. (2004). Maraş'ta Misyonerlik Faaliyetleri (XIX. Yüzyılın İkinci Yarısı ve XX. Yüzyılın Başlarında). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(11). dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/download/734/686 adresinden alındı
- Doğan, R. (2001). 1980'e Kadar Türkiye’de Din Öğretimi Program Anlayışları (1924-1980). İstanbul.
- Duman, T. (1991). *Türkiye’de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme (Tarihi Gelişimi)*. İstanbul: MEB.
- Ergin, O. N. (1977). *Türkiye Maarif Tarihi* (Cilt 2). Eser Neşriyat.
- Ergün, M. (1982). *Atatürk Devri Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Ergün, M. (1990). Türk Eğitim Sisteminin Batılılaşmasını Sağlayan Dinamikler. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*(17), 453-457.
- Ergün, M. (2000). Medreseden Mektebe Osmanlı Eğitim Sistemindeki Değişme. *Yeni Türkiye*, 735-753. Eylül 27, 2017 tarihinde <http://mustafaergun.com.tr/wordpress/wp-content/uploads/2015/11/ergun3.pdf> adresinden alındı
- Ertuğrul, H. (1998). *Azınlık ve Yabancı Okulları ve Türk Toplumuna Etkileri*.
- Ertuğrul, H. (2002). *Kültürümüzü Etkileyen Okullar*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Gelişli, Y. (1999). Darülfünun'un Kuruluşu ve Gelişimi. *Milli Eğitim Dergisi*(143). Kasım 21, 2017 tarihinde http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/143/18.htm adresinden alındı
- Göyünç, N. (1976). Türkiye'de Eğitim. *Türk Dünyası El Kitabı* (s. 1048-1049). içinde Ankara.
- Gözler, K. (2011). *Hukuka Giriş*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Güler, A. (2000). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Azınlıklar*. Ankara: Tamga Yayıncılık.

- Güler, A. (2004). *Türk Eğitim Politikasının Tarihsel Süreci*. Ankara: Yeryüzü Yayınları.
- Gülyüz, N. (1994). Alliance İsrailite Okulları. *İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt C.7, s. 206). içinde İstanbul.
- Güven, D. (2005). *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Olayları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (1976). *Milliyetçi Eğitim Sistemi*. Ankara: Töre-Devlet.
- Haydaroğlu, İ. P. (1990). *Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Haydaroğlu, İ. P. (1993). *Osmanlı Devletinde Yabancı Okullar*. Ankara: Ocak Yayınları.
- İhsanoğlu, E. (1993). Darülfünun. *İslam Ansiklopedisi*. içinde İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.
- İhsanoğlu, E. (2015). Gayrimüslim Cemaatlerin Eğitim Faaliyetleri. A. Saydam içinde, *Osmanlı Medeniyet Tarihi* (s. 355). Ankara.
- İnan, A. (1998). Mustafa Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım. *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Karal, E. Z. (1940). *Tanzimattan Evvel Garblılaştırma Hareketleri*. İstanbul: Maarif Matbaası.
- Kazıcı, Z. (2004). *Osmanlı'da Eğitim Öğretim*. İstanbul, İstanbul: Bilge Yayınları.
- Kenanoğlu, M. (2008). Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimlerin Eğitimi Üzerinde. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 6(12), 181-205.
- Kili, S. ve Gözübüyük, Ş. (2000). *Türk Anayasa Metinleri (Sened-i İttifaktan Günümüze)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları .
- Kılıç, R. (2007). Osmanlı Yönetiminde XIX. Yüzyıl Ermeni Okulları ve Faaliyetleri. *Uluslararası Türk-Ermeni Toplumunu Birlikte Yaşama Sanatı Sempozyumu*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Kılıç, R. (2008). *Türkiye'de Azınlık Okulları (1945-2007)*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kocatürk, U. (1999). *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Koçer, H. A. (1972). Türkiye'de Kadın Eğitimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*(5), 81-124.
- Koçer, H. A. (1991). *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi [1773-1923]*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kodaman, B. (1991). *Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kodaman, B. ve Saydam, A. (1992). *Tanzimat Devri Eğitim Sistemi- 150.Yılında Tanzimat*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kuyumcuyanı, S. (1994). Esayan Ermeni Lisesi. *İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt C.3, s. 199). içinde İstanbul.
- Ovadya, S. (1994). Yahudi Okulları. *İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt C.7, s. 402-403). içinde İstanbul.

- Önder, M. (2014). *Türk Eğitim Tarihi*. İstanbul: Anı Yayıncılık.
- Özbek, N. (2000). *Türkiye’de Yabancıların Öğrenim ve Öğretim Özgürlüğü*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.
- Özel Okullar Rehberi Hazırlama Komisyonu. (1964). *Özel Okullar Rehberi*. İstanbul: İskender Matbaası.
- Öztürk, C. (1993). Darülmualimin. *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 8). içinde Diyanet Vakfı.
- Polat, İ. (1989). Türk-İtalyan İlişkileri Çerçevesinde İtalyan Okulları. *Atatürk Yolu Dergisi*, 1(4).
- Polvan, N. (1952). *Türkiye’de Yabancı Öğretim*. İstanbul: MEB Basımevi.
- Prime, E. (1883). *Forty Years in The Turkish Empire or, Memories of Rev. William Goodell*. Newyork: Cambridge University.
- Sakaoğlu, N. (1992). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı Eğitim Tarihi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı’dan Günümüze Eğitim Tarihi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Somel, S. A. (2010). *Osmanlıda Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sönmez, V. (2010). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, A. A. (2015). *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kadar Eğitim Sistemi, Yönetimi ve Denetimi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şanal, M. (2003). Osmanlı Devletinde Medreselere Ders Programı, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme Öğretiminde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(14), 151.
- Tarhan, M. (2012). *Osmanlı Medrese Sistemi İçerisinde Çankırı Medreseleri ve Müderrisleri*. Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- TBMM. (2005). *TBMM’de Yasama Süreci*. Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı.
- Tekeli, İ. ve İlkin, S. (1999). *Osmanlı İmparatorluğu’nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Toprak, G. N. (2008, Mayıs). *Cumhuriyetin İlk Döneminde Türk Eğitim Sistemi ve Köy Enstitüleri*. Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Unat, F. R. (1964). *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Tarihi* (Cilt 1). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Vahapoğlu, M. H. (1990). *Osmanlı’dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

- Yamaner, Ş. (1999). *Atatürkçü Düşünce'de Ulusal Eğitim*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Yanardağ, A. (2012). Tevhid-i Tedrisat Kanunu Uygulanmasında Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Rolü. (49).
- Yaşar, N. (1994). Heybeliada Rum Ruhban Mektebi. *İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt C.4, s. 57). içinde İstanbul.
- Yaşbay, M. (2002). *Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Yabancı Okullar*. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yazıcı, A. (2010). *Türkiye'de Azınlık, Yabancı ve Türk Özel Okulları(1950-1960)*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Yeşildal, M. (2006). *Balattaki Yahudi Kurumlarının Tarihsel Gelişim Süreci*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Balattaki Yahudi Kurumlarının Tarihsel Gelişim Süreci", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, Ö. (2011). *Anadolu'da Amerikan Okulları*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Yücel, H. A. (1994). *Türkiye'de Ortaöğretim*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Elektronik Kaynaklar:

- Zapyon Rum Okulu Resmi Sitesi:* http://zapyonrumlisesi.k12.tr/?page_id=37 adresinden 05.01.2017 tarihinde alındı.
- Pangaltı Lisesi Resmi Sitesi:* <http://www.pangaltilisesi.k12.tr/hakkinda/hakkinda.html> adresinden 31.05.2017 tarihinde alındı.
- Sahakyan Nunyan Okulları Resmi Sitesi:* http://sahakyan_nunyan.k12.tr/lise/tarihcemiz-2/ adresinden 06.01.2017 alındı.
- Eşayan Lisesi Resmi Sitesi:* <http://www.esayan.k12.tr/> adresinden 06.02.2017 tarihinde alındı.
- TBMM Resmi Sitesi (Tevhid-i Tedrisat Kanunu) :*
www.tbmm.gov.tr/https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d02/c007/tbmm02007fih.pdf adresinden 27.09.2017 tarihinde alındı.
- TBMM Resmi Sitesi (Yabancı Özel Okullar Talimatnamesi):*
www.tbmm.gov.tr/https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d03/c016/b141/mm__030161410372.pdf adresinden 27.09.2017 tarihinde alındı.
- Robert Koleji Resmi Sitesi:* http://webportal.robcol.k12.tr/tr/RC_Hakkinda/Tarihce/Sayfalar/default.aspx adresinden 12.01.2017 tarihinde alındı.
- Üsküdar Amerikan Lisesi Resmi Sitesi:* <http://www.uaa.k12.tr/> adresinden 12.01.2017 tarihinde alındı.
- Ulus Özel Musevi Okulları Resmi Sitesi:* <http://www.uoml.k12.tr/content/view/247/220/> adresinden 08.01.2017 tarihinde alındı.

Notre Dame de Sion Özel Fransız Lisesi Resmi Sitesi: <https://www.nds.k12.tr/Genel-Bilgi> adresinden 09.01.2017 tarihinde alındı.

Saint Joseph Fransız Lisesi Resmi Sitesi: <https://www.sj.k12.tr/index.php/tr/saint-joseph-lisesi/lise-tarihcesi> adresinden 09.01.2017 tarihinde alındı.

Türk Dil Kurumu Resmi İnternet Sitesi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts adresinden 07.12.2017 tarihinde alındı.

www.mevzuat.gov.tr. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.430.pdf> adresinden 06.12.2017 tarihinde alındı.

Özel Zografyon Rum Lisesi Resmi Sitesi. <http://www.zografyon.k12.tr/tarihce.html> adresinden 15.01.2017 tarihinde alındı.

Heybeliada Rum Erkek Lisesi Resmi Sitesi. http://heybelianadolu.meb.k12.tr/tema/icerikler/ruhban-okulunu-ziyaret-ettik_1002204.html adresinden 31.05.2017 tarihinde alındı.

ÖZGEÇMİŞ

Aslıhan ERTUĞRUL 1994 yılında Kayseri'nin Kocasinan İlçesinde doğdu. İlkokulu Ahmet Paşa İlköğretim Okulu'nda ve liseyi Yozgat Atatürk Lisesi'nde tamamladı. 2011 yılında liseden mezun oldu. Aynı yıl başladığı Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü'nden 2015 yılında mezun oldu. Aynı yıl sınıf eğitimi alanında yüksek lisans eğitimine başladı. Şuan Yozgat'ta sınıf öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

VITAE

Aslıhan ERTUĞRUL was born in 1994 in Kocasinan district of Kayseri. She completed his primary school at the elementary school of Ahmet Pasa and graduated from Yozgat Atatürk high school. She graduated from high school in 2011. She graduated from the Department of primary education of Cumhuriyet University, Faculty of Education, which started in the same year in 2015. In the same year, she started his master's degree education in the field of secondary education. He is currently serving as a class teacher in Yozgat.